

WWW.BELGOS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Бр. 12
Година 52

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:
Павле Кара-Радовановић, Др. Ксенофон Шаховић, Аца Динић,
Илија Савковић, Самуило Демајо, Воја Симић

УРЕДНИК:
Слободан Ж. Видаковић

Децембар
1934 год.

Садржај

- Основна начела Закона о градским општинама* — Д-р Станко Мајцен, стр. 821
- Проблеми урбанистичке естетике Београда* — Драгомир М. Поповић, архитекта-урбаниста Г. п. г. Б., стр. 830
- Исхрана београдског радништва (II)* — Д-р Александар Петровић и д-р Марио Селем, стр. 838
- Проблеми дечје заштите у Београду* — Дим. Ј. Стојановић, стр. 845
- Значај фото-архиве за Београдску општину* — Самуило Демајо, адв., већник града Београда, стр. 851
- Организација продаје и контроле млека и млечних производа у бугарским градовима* — Милорад П. Зеcheвић, стр. 855
- ВЕЋНИЧКА ГОВОРНИЦА:**
- Једно урбанистичко питање Дедиња* — Павле Кара-Радовановић, новинар и већник Г. п. г. Београда, стр. 859
- ДРУШТВЕНА ХРОНИКА:**
- Помен Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу*, стр. 861
- Мост Витешког Краља Александра I Ујединитеља свечано је освећен и предат саобраћају*, стр. . . . 862
- КОМУНАЛНА ХРОНИКА:**
- Конгрес Савеза Градова*, стр. 870
- СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:**
- Скупштина Југословенске Уније за заштиту деце*, стр. 880
- Конгрес федерације словенских апотекара у Београду*, стр. 883

Др. Станко Мајцен,
инспектор Министарства унутрашњих послова

Основна начела Закона о градским општинама*)

Ма колико је наше законодавство од 1918 године па наовамо било активно у свима областима јавнога живота, са самоуправама у ужем смислу оно се бавило доста мало. Затечене три форме јавних територијалних корпорација: општинска, среска и покрајинска, које су се до 1918 године развијале упоредо, тако рећи у међусобној органској вези, после 1918 године иду свака својим правцем а имају и свака своју посебну судбину.

Послове покрајинских самоуправа, где су оне затечене, после уједињења врше покрајинске владе. 1922 године, у Закону о општој управи, оне васкрсавају у виду областних самоуправа са бираним органима. Променом у систему управе 1929 године, бирани органи областних самоуправа укидају се а њихове се функције преносе на велике жупане, односно банове. На овај начин, покрајинске самоуправе по други пут губе своје демократско-колегијално устројство и буду уређене аутократско-монократски. Територијалне корпорације средњег степена, среске самоуправе, ликвидирају се 1922 године, пошто им у малим областима, снабденим широким делокругом и одговарајућим финансијским средствима, више нема правог задатка. Но, у великим бановинама оне не бивају поново установљене, ма да се осећа потреба за њима. Законодавац помаже себи на тај начин, што за поједине среске послове ствара специјалне органе, среске одборе, установе и фондове, који међусобно немају везе и чија се делатност и не диригује са једног места. Што се, најзад, тиче општине, прво се приступило измени активног и пасивног изборног права. Доцније је извршена медијатизација имедијатних градова, утврђен је хијерариски положај градова са општом управном влашћу првога степена, мењан је начин постанка општинских часника и друго — али је општина ипак остала оно што је била, т. ј. *колегијално устројена и по начелу самоодлучивања уређена територијална корпорација са свепштим делокругом.*

Према томе, основ на коме се могло почети градити ново уређење, био је ту; у супротности са бановинском и среском само-

управом, са бановинском која је монократизована, а са среском која је уопште укинута, *идеја општинске самоуправе код нас никад није изневерена, па чак ни у најкритичнијим тренутцима нашег политичког живота последњих петнаест година.* Ту, у најнижим територијалним корпорацијама, непрекидном традицијом је сачувана свест снаге која проистиче из слободе самоодлучивања, свест снаге која проистиче из самоодговорности.

Затечени закони о градским општинама су били не само разнолики, већ и застарели. На пет правних подручја они су се међусобно разликовали по законодавно-техничком начину свога уређења — заједнички закони за све врсте општина, допунски закони за градске општине, упоредни закони за градске општине, закони за поједине градове — а и материјално, т. ј. по своме називу и правном положају, категоријама свога становништва и градском статусу, организацији одлучујућег и извршног органа, обиму наложених послова, финансијама и државном надзору. Да поменемо само најупадљивије разлике. Градски статус је имао онолико разних основа, колико је постојало разних прописа о завичајним односима или чланству општине. Збрка је била у толико већа, што су по негде, на пример у Словенији и Далмацији, упоредо постојале завичајност и чланство општине, пошто је ово чланство било шире од завичајности, то оно и није било истоветно на пример са чланством општине у Србији. Репрезентациони систем, као организациони облик одлучујућег органа, постојао је свуда, али је положај градских представништава био по негде ослабљен већом или мањом надлежношћу збора бирача, на пример, вароши у Србији, или Марибору. Организација градске егзекутиве је показивала три типа: демократско-колегијални (вароши у Србији), аутократско-колегијални (градови у Војводини, Марибор и Љубљана), и аутократско-монократски (градови у Босни и Херцеговини, Хрватској и Славонији, Цеље и Птују), с тим, да се аутократско-колегијални тип јављао у три варијанте: војвођански сенат, љубљански магистрат и мариборски градски савет. Још јаче градови су се међусобно разликовали по обиму наложених послова, као и по положају у хијерархији јавних управних власти који им је према обиму

*) Г. Др. Мајцен одржао је 10/XII-1934 год. предавање на конгресу Савеза градова Краљ. Југославије о основним начелима Закона о градским општинама.

тих послова припадао. Статутарни градови на подручју Словеније и Босне и Херцеговине, краљевски слободни градови и градови са уређеним магистратом у Хрватској и Славонији, као и муниципални градови и градови са уређеним сенатом у Војводини, са малим изузецима вршили су послове опште управе у обиму у коме их врши срески начелник у срезу, док су се вароши у Србији и Црној Гори, као и градови у Далмацији од сеоских општина разликовали једино по сложенијој организацији и ширим овлашћењима за самостално одлучивање, а не и по обиму наложеног делокруга и по положају у хиерархији јавних управних власти.

Основни задатак сваког новог закона о општинама је у томе, што има да уравни тежи два супротна настојања: настојање комуне за што слободнијим животом, и настојање државе да јој право надзора над комуном буде што веће. Но, ово је проблем који свака генерација мора да реши за себе, према својој индивидуалности, према задатку који јој налаже историја. Појам самоуправе није релативан појам, али је релативна мера самоуправне слободе која се у једном одређеном тренутку може дати. Она је зависна од целокупног унутрашњег и спољашњег положаја државе, од одредаба Устава, од владајућег државно и друштвено философског схватања односа државе према људским асоцијацијама, удружењима, задругама и сличним творевинама. Према томе, било би погрешно, да се је нови закон, просто, стварао из старих покрајинских прописа, уносећи у њега све оно што је ваљало, а одбацујући остало. За нове прилике и потребе нису се могли потражити стари правни и управни облици, па били они у своје време и потпуно одговарали. Створити се морало нешто ново, разуме се не са циљем да се по сваку цену новотари, већ у намери да се животу да потребни адекватни израз у норми.

Основна начела на којима базира закон о градским општинама, према томе, произлазе из научних сазнања и практичних искустава садашњице; њихово упоређивање са оним што је било могло би дати интересантне податке за историју развитка самоуправног права, али ново уређење не би могло објаснити. Без нарочите потребе, ми се стога и нећемо задржавати ретроспективном анализом наших нових тековина у закону, већ сматрамо за корисније да их покушамо образложити из потреба времена и прилика у којима живимо.

Претходно, реч две о томе како се технички решило питање доношења закона за сеоске и градске општине. Од самог почетка пројектована су два посебна потпуна прописа, ма да је уређење градске општине, у основи, исто што и сеоске. Такви су пројекти и донети један за другим, у временском растојању од 16 месеци. Каснији закон, тј. закон о градским општинама, не упућује на

идентичне одредбе ранијег сеоског закона, већ их понавља, где је то потребно. Тако је дошло до тога, да је један повећи део закона о градским општинама дословно једнак сеоском. Просто су поновљене: Глава II о члановима и становницима града као и основне одредбе предизборног и изборног поступка, — а незнатно су прерађене одредбе о буџету и његовом извршавању, као и прописи о државном надзору и правним средствима. Добра законодавна техника и економија избегавала таква понављања. Уколико има више основа на којима се једно право заснива, утолико је то право несигурније. Закон је збир наређења, а наређење губи од своје ауторитативности, ако се понавља. Понављања могла су се избећи утолико пре, што су неке материје уопште могле бити издвојене из оба закона о општинама и нормиране посебним законима. Материја за себе су одредбе о општинском статусу за које не постоји никаква нужда да су обрађене у самим законима о општинама. Као што су држављански и породични статус уређени посебним законима, законом о држављанству и законом о личним именима, тако је то могло бити и са општинским статусом. За изборни ред било би добро да није у склопу закона о општинама, јер је то материја еминентно политичке природе, која ће се много и често мењати, па према томе не спада у закон који је срачунат на дужи период важења. Какве последице има скупљање у једном закону изборног реда и одредаба о организацији општине, надлежности њених органа, о општинским службеницима, општинским финансијама, надзору државне управе и правним средствима, види се, ако упоредимо Српски закон о општинама са Далматинским и Словеначким градским законима. Српски закон, који изборни ред не одваја од других одредаба, управо је прорешетан изменама и допунама, док су остали поменути закони остали цели, ма да су тридесет година старији од српскога.

И поред свих ових разлога решено је, да се пође путем упоредних, тј. потпуних закона за сваку врсту општина, па макар се текст, делимице, и понављао. Разлог је законодавно-политичке природе. Сматрало се, да изједначење онако шареног законодавства као што је било наше дојучерашње општинско, а нарочито градско, већ по себи значи огроман корак у напред. Свака новација је борба са заточницима затеченог стања, а свака борба тражи жртве. Процес међусобне асимилације не може се извршити без трвеза; потребно је било да се градовима тај процес олакша, а не да се у њега унесе нове компликације. Жеља је била, да се грађанину да у руке потпун заокружен пропис који му омогућава да се што боже и потпуније снаје у новим приликама. Тек кад прелвиђени јединствени тип града у земљи буде остварен, моћи ће се учинити онај други даљи корак који је потребан да се постојеће општинско

и градско законодавство и технички усаврши и доведе у склад са правилима модерне законодавне вештине.

*

Од основних мисли закона о градским општинама размотрићемо само најактуелније, и то редом: градски статус; активно и пасивно изборно право за градско претставништво; организацију градске егзекутиве; деконцентрацију градске управе; обим наложеног делокруга; градско финансирање, и државни надзор над градском општином.

*

И пре ступања на снагу Закона о градским општинама, становништво града делило се на више класа, према преимућствима политичке или економске природе. Најистакнутија је била класа чланова града и класа становника града. Поред градског чланства, у Словенији, Далмацији и Хрватској и Славонији постојала је још и једна ужа припадност граду која се звала завичајност. Завичајност је постала оцепљењем од чланства општине. Ово се оцепљење извршило у времену, кад је победом индивидуалних слобода, (као што су слобода сеобе из места у место, слобода стицања непокретног имања, слобода избора рада и конзума), градове почео да поплавља свет који прети да поремети њихов конзервативни друштвени ред и уздрма њихове финансије. У одбрани од тога света, не поседујућег па зато и несталног, живећег од ручног рада па зато и мање имућног, створила се у оквиру чланства града које је било сразмерно лако стећи, једна ужа и строжија припадност граду у виду завичајности, која је једина давала право на издржавање или помоћ у случају осиромашења. Законодавац је обе поменуте институције слио у једну, назвавши је чланство општине, стим да су и права и дужности која су била везана за завичајност, сада везана за чланство општине.

Нема сумње, да је ово један корак унапред, учињен у циљу упрошћавања затечених правних институција. Али је исто тако и несумњиво, да будуће законодавство неће моћи да стане на томе ступњу развика, већ да ће што пре морати учинити још и један корак даље. Чланство општине, како је уређено новим законом, је институција која изумире; не само код нас, већ и у страним државама са сродним приликама као што су наше, ова је институција много изгубила од свога оправдања и стога изчезава.

Наиме, за време свога најпунијег развика, чланство општине или завичајност биле су институције скопчане са многим значајним правима и привилегијама, па је било сасвим природно што је њихово стицање било везано за тешке и строге услове. Поменути само право слободе кретања и сељења, право стицања непокретног имања, право вршења

трговине, заната и друго. Новим законима много се умањило значај чланства општине тиме, што поменута права нису више везана за општински статус. Ван закона о градским општинама, данас је чланство општине од значаја једино још, прво у вези са пријемом у држављанство, јер страни држављанин који није југословенске народности, да би могао бити примљен у наше држављанство, мора доказати да му је једна наша општина зајамчила пријем у завичајну свезу, а друго у вези са војно-територијалном припадношћу војних обавезника, јер се евиденција војних обавезника води према чланству општине. По самом Закону о градским општинама, чланство града даје способност бити градски члан, право стављања примедби на буџет и завршни рачун, право жалбе на одлуке опште природе, и, као најважније, право на издржавање или помоћ у случају осиромашења. Могу да постоје још и специјална уређења о искључивом праву чланова на уживање одређених добара и установа. Међутим, постоје законодавна настојања која иду на то да се некоја од поменутих права и дужности еманципују од чланства општине и уреде независно од њега, независно од његових тешких и строгих услова. Тако се војна управа жали већ више година, да је чланство општине све мање и мање подесна основа војно-територијалне припадности и евиденције. Тражећи нову основу, војна управа се решила да као надлежну општину војног обавезника, тј. општину у којој војни обавезник остане надлежан све до истека војне обавезе, утврди општину првог регрутовања. Пројекат још није дефинитиван, али се на њему убрзано ради. Као основа на којој се заснива припадност општине, чланство општине је напуштено чак и код једне тако важне институције као што је опскрба сиромашних лица. Познато је, да је законом о болницама сношење трошкова за лечење сиромашних лица, према врсти болести, пребачено на државу, бановину и општину петогодишњег сталног настајења, а не на општину чланства, и то само зато да би болнице брже дошле до новца; ислеђивање и утврђивање општине чланства је гломазан посао и траје предуго.

Све јача индустријализација привредног живота, све јача флугтација становништва несумњиво води општини сталног становништва, тј. општини у којој ће се општински статус заснивати на сталном настајењу, а не на аутоматски стеченом или по молби признатом чланству. Уколико општина сталног становништва још није уведена, у индустријским земљама она ће се увести раније, а у аграрним земљама касније. Друго је питање, да ли ће у општини сталног становништва општина моћи да остане и носилац дужности издржавања сиромашних сталних становника. Замислимо само, колико се, и како брзо, данас мења место сталног настајења, па ћемо

лако моћи увидети, да ће се тај задатак морати наложити једној организацији ширих основа и већег финансијског капацитета.

*

Радикално - демократско изборно право, уведено за изборе народних посланика за Народну скупштину, после уједињења брзо је себи прокрчило пут и у општине. Учињено је то законима и уредбама у годинама 1919 до 1922; уколико је активно изборно право за општинска претставништва по разним покрајинама било још диференцирано, оно је чланом 47 Закона о буџетским дванаестинама за месеце јули—септембар 1923 године у целој земљи изједначено тиме, што је одређено, да ће се избори општинских часника вршити по сталним бирачким списковима, установљеним Законом о бирачким списковима за изборе народних посланика за Народну скупштину из 1922 год. Закон о градским општинама није донео ништа ново, одређујући да је активно изборно право за изборе градских представништава идентично са активним изборним правом за народне посланике. Такође и трајање мандата и начин обнове општинског представничког тела доскора су били идентични са одговарајућим установама парламента, па су то још и данас. Изборни период је кратак, општинско претставништво не обнавља се одломком свога броја, већ се за сваки изборни период мења у целости. За пасивно изборно право, партикуларни закони су тражили за способност бити градски часник, поред активног изборног права и одређене старости живота, само још и чланство градске општине, а искључивали су градске службенике, лица која уживају издржавање или потпору јавних средстава и друго. Исту тенденцију показује и једнообразни закон о општинама. Насупрот томе, у градској општини функциони период је од три године продужен на четири, за способност бити градски часник тражи се навршена тридесета година живота, и поред активног изборног права и чланства у граду, још и најмање петогодишње настањење у граду; једна трећина већника у опште се не бира, већ се поставља од државне власти.

Да су радикално-демократске тенденције ранијих прописа о градским општинама у новом закону унеколико ублажене, може се само поздравити. Већ по својој природи, комунална питања у доста већој мери изискују ванпартијско стварно и стручно третирање но што је то случај код питања државне управе у народном претставништву. Успешна делатност у управи града првенствено зависи од тога, колико је интензиван осећај припадности граду, осећај завичајности код лица која у ма ком својству учествују у градској управи. Демократија као целокупна појава, (а и поједине њене основне мисли) став општине је, истина, преобразила из основа, али

при томе није могла да измени и природно биће општине као економске, социјалне и културне заједнице, није могла да је потисне као организам који велики део своје снаге црпи из обичаја и традиције и који решавање својих задатака не може да поверава неасимилованим лицима. Не треба испустити из вида ни то што код општине законодавство и управа нису онако строго одвојени једно од другог као што је то случај у држави. Градски представник је и законодавац и управни орган, а управа је, као што је познато, струка која се стиче школском квалификацијом, праксом и стручним испитима. Мислим да би било погрешно, кад би се одредбе закона о градским општинама, које су донете ради ублажења радикално-демократских тенденција претходних закона, сматрале као реакционарне. Напротив, оне се уопште не налазе у линији овакве или онакве концепције политичког живота, већ потичу, просто, од природног својства општине као непополитичког тела, као правног лица по приватном праву, као месне људске заједнице која поред интереса да се партијско-политички испољи има још и други интерес. Средства којима је постигнуто поменуто ублажење, могу бити и недобра, али је неоспорно, да се закон ту креће у једном правцу који може само доприносити, да се градови појачају и утврде као жаришта свеколиког материјалног и духовног бољитка.

*

И поред многих и разноврсних разлика у организацији градске егзекутиве — готово сваки закон о градским општинама има своју индивидуалну устројену градску егзекутиву — у ствари ипак постоје само два основна типа, а то је магистратски и претседнички тип. Магистрат је колегиј који саодлучује и извршава одлуке одлучујућег органа; саодлучивање може бити уређено тако, да одлука градског представништва мора добити пристанак магистрата да би важила, или тако да магистрат има само право вета. За разлику од магистрата, претседник своје послове врши монократски; он претседава седницама градског представништа и извршује његове одлуке помоћу додељеног му градског чиновништва. За одлуке представништва није потребан његов пристанак, али су оне ипак под његовом контролом на тај начин, што их може задржати од извршења ако су противзаконите, а евентуално и ако су противне интересима града. Прво, требало се одлучити или за магистратски или за претседнички тип, а кад је претседнички тип прихваћен, требало је још и решити питање, да ли претседник треба да произлази непосредно из избора бирача, или има да произлази из избора самог градског представништва, било из његове средине, било ван ње.

Нема сумње, да магистратска организација има једно првенство које је у томе, што

се одлучивањем у другом колегију осујећују пренагљене одлуке првог колегија или одлуке које су донете под ма чијом пресијом; поврх тога рад магистрата није јаван, што још више доприноси могућности објективног и опрезног решавања. Што је колегију поверено такође и извршивање одлука одлучујућег тела — тврде поборници магистратског система, — има за последицу, да се одлуке извршују темељније и целисходније. Све док се одлучна разлика између магистратског и претседничког типа градске егzekутиве види у колегијалном односно инокосном решавању, магистратски тип је у преваги. Међутим, моје је мишљење, да одлучну разлику треба тражити другде. Одлучно је питање одговорности. Што год је одговорност више концентрисана, она је и уочљивија, а у колико је уочљивија, она је и мање избежива, па се према томе равнају и напор и пожртвованост који се улажу у рад. О одговорности за колегијалне одлуке магистрата каже познати комунални теоретичар Елер сасвим исправно: „Кад је закључак донет једногласно, сваки поједини члан сноси бар један одломак одговорности, а кад је закључак донет већином гласова, одговорност, истина, сnose они који су за закључак гласали, али се у колегијама који тајно расправљају, на жалост, не сазна како се гласало, нити каквим је разлозима поједини члан образложио свој стар; одговорност се дели, распарча, она изветри, појединац је скида са себе и тражи покриће у колегијалном гласању”. Код претседника као инокосног извршног органа све је то другачије. Ни по коју цену он не може да избегне одговорност или је превали на другога. Ово важи чак и за варијанту, да су му додељени помоћници у лицу градских часника са којима дели своју надлежност. Пред градским представништвом и пред јавношћу првенствено одговара он, њему се приписују успеси и неуспеси у раду. Но, претседнички тип градске егzekутиве може се бранити још и са других разлога. Експедитивност у пословању је код њега сигурно већа, лични иницијативи је дата већа слобода, елеминирана је могућност конфликта компетенције и друго. Монократска организација егzekутиве је и подеснија за вршење државних послова. Ако се законодавац одлучио за овај тип, он је то учинио не само под утицајем наведених неоспорних првенстава, већ и под сугестијама које су му дошле из страних законодавстава, у којима се магистратски тип одржава једино тамо где је традиционалан; па и у тим пределима предвиђено је, да се може заменити претседничким.

С погледом на друго питање т. ј. питање непосредног или посредног избора претседника, теорија једнодушно истиче, да је егzekутива организована у толико боље, у ко-

лико даје више јемстава за тачно извршивање воље одлучујућег тела. Она је организована лоше, кад је изложена искушењу, да пригодном доношења својих аката подржава вољу појединаца противу воље укупности. Ова опасност, међутим, постоји управо код извршних органа, који су изабрани непосредно, јер су они већма зависни од својих бирача но од органа чије одлуке извршују. Да би воља одлучујућег тела била поштована и у најситнијим извршним радњама, потребно је да је егzekутива зависна искључиво од тога тела, а ово се постизава избором егzekутивних органа из средине одлучујућег тела. Не треба испустити из вида ни то, да се пренос целокупне егzekутиве на једно само лице може правдати само тако ако то лице има поверење оног органа чије одлуке извршује. Но, код нас посредни би избор био умеснији још и са разлога, што имамо две врсте већника које би требало што тешније међусобно повезати. Претседник Градске општине који би био изабран из средине већа, био би симбол и носилац тога споразума. Да решење тога питања код нас није могло испасти друкчије но у корист непосредних избора, могло се очекивати. Речено је већ, да је наша општина политизована. Доследно парламентарним изборима, избори градских претставника врше се по листама. Давањем поверења листи, бирач истиче носиоца листе као оно лице у коме види оличен програм будуће комуналне политике. Бирајући лице на челу листе, он бира претседника. Овај систем има оне исте мане, које има и политизација општина уопште, али је, у оваквом закону какав је наш, логичан и доследан.

*

Неспорна првенства децентрализације и деконцентрације управе уопште, нагнала су законодавца, да предвиди доста широку могућност децентрализације градске управе. Децентрализацију градске управе зовемо независном, кад се на нижег органа преноси право одлучивања, а административном, кад се на нижег органа преносе послови администрације. И једна и друга деконцентрација може бити материјална или територијална, према томе да ли се на тог нижег органа преноси део стварне или месне надлежности. Административна материјална деконцентрација јавља се у управним одборима (§ 86 нашег Закона о градским општинама), а административна територијална деконцентрација остварује се поделом градске области на мања подручја и поверавањем администрације на тим подручјима нарочитим надлештвима, градским окrajним надлештвима или одељцима (§ 85 нашег Закона о градским општинама). Независну деконцентрацију имамо остварену једино у виду материјалне,

на такозване сталне одборе у смислу § 95 веће може пренети право одлучивања по словима који нису законом од тога изречно изузети. Независну територијалну деконцентрацију немамо, могућност постојања или образовања посебних делова града са сопственим локалним одлучујућим и извршним органима као носиоцима чисто локалних интереса, као што их имамо у Закону о општинама, закон о градским општинама није предвидео. У страном законодавству има случајева, да је ова врста деконцентрације градске управе створена тек у новије време, и то као допуна већ постојећих окраја-одељака, или као њихова алтернатива. Наиме, искуство је показало, да се равномерно интензиван рад на остваривању разних месних интереса у границама града образовањем окупних надлештава не може постићи у довољној мери, јер је управа окраја поверена бирократији, док се успешна делатност самоуправе првенствено зависна на почасној служби. У већим градовима почасна служба у опште нема онај значај који би требала да има, прво, што је осећај завичајности у коме почасна служба има свој корен у толико слабији уколико је град већи, а друго што је бирократија баца у заселак. Број расположивих почасних места у великим градовима незнатан је у упоређењу са бројем службеничких места. Да би се почасна служба помножила а и појачала, установљавају се посебни делови града као територијалне корпорације са општим делокругом. Посебни део града има свој одбор, налик градском већу, свог старешину налик претседнику градске општине и своје надлештво по угледу на Градско поглаварство. Образовање таквих делова града није обавезно. Да би се избегла свака штетна шематизација, одлучивање о томе је додељено у надлежност самог града.

Наш закон није ишао тако далеко. Сматрало се, да се цепањем градске општине на посебне делове са пуним самоуправним делокругом сувише слабе њене животне снаге: осећај припадности граду као целини, пробуђен интерес за заједничке потребе, солидарност у настојању да се тековине сачувају и множе. Моје мишљење је, да бојазан није била потпуно оправдана. Нарочито у градовима који су повећани припајањем целих околних општина, могућност постојања локалне самоуправе била би добро дошла. Поред свих централистичких тежњи града, у оваквим припојеним општинама обично још дуго живи и дела осећај уже завичајности — једно добро које се у комуналном животу никада не сме остављати неискоришћено.

Познато је, да су у погледу обима на наложеног делокруга сви претпројекти и пројекти Закона о градским општинама предвиђају градске општине као опште управне власти првога степена, и то по угледу на по-

стојеће такве градове у Словеначкој, Хрватској и Славонији, Босни и Херцеговини и Војводини. Тек у последњем моменту пројекат је прерађен и Народно представништво је примило тип града како је данас узаконен, тј. са ограниченом надлежношћу по словима опште управе.

Разлози за пројектовано — а не и прихваћено уређење градова по угледу на такозване аутономне, статутарне и слободне градове, градове са уређеним магистратом или сенатом, били су економске, управно-техничке и политичке природе.

Материјално, послови градског самоуправног делокруга не разликују се од општеуправних послова среског начелника. Оба делокруга значе концентрацију послова, и то послова из свих струка и грана јавне управе. Разлика је само у томе, што се самоуправни послови врше самостално, тј. без упутстава са стране државних власти, док срески начелник у вршењу своје надлежности није самосталан. Последица тога је, да град мора имати чиновништво са истим квалификацијама као и срески начелник, сразмерно исти број чиновника, надлештво устројено по угледу на среско начелство и т. д. Не дати граду општу управну власт првога степена, значило би за исто територијално подручје стварати две власти, два чиновничка апарата, и то за послове који се материјално међусобно не разликују. Уосталом, вршење власти опште управе првог степена са стране градова нигде се није осећало као терет који је градовима наложен без компензације. Као што је већ речено, трошкови сразмерно нису велики, јер се послови врше у истој режији, па чак и овај минимум трошкова граду се враћа на један или други начин. У Војводини је постојао закон о сталним потацијама градовима који врше опште управну власт првога степена; понегде држава је субвенционисала пензијске фондове градских службеника, и друго. Данас, кад то више није могуће, компензација се налази бар у оној користи која се постижава сваком децентрализацијом државне управе: у индивидуализовању управе, у сузбијању бирократизма, у штедљивијем господарству и томе слично.

Други разлог, зашто је постојала намера да се уведе тип града са општом управном влашћу првога степена, био је тај што на подручју нема подеснијег вршиоца послова опште управе но што је сам град. Општу управу првога степена у земљи врше срески начелници, а полицијске послове, као једну нарочиту функцију опште управе, врше државне месне полицијске власти. Ако се општа управна власт првога степена не повери граду, она се мора дати среском начелнику који је, и поред најбоље воље, не може вршити успешно. Управна подручја првог степена, састављена из градске општине и сео-

УНИВЕРЗИТЕТСКА АКАДЕМИЈА

www.ских.rs нарочито када је градска општина велика, представљају једно шаренило интереса, економских и социјалних тежњи, комунално-политичких концепција и друго. Управљање управним подручјима толико хетерогеним спада у најтеже управне задатке. С обзиром на ове тешкоће, а у деловима државе где су срески начелници вршили општу управу у граду, већ пре ступања на снагу закона о градским општинама покушавано је, да се ти послови пренесу на државну месну полицију која постоји у граду. Солуција је имала ту добру страну, што се подручје државне месне полиције, у главном, поклапа са градским атаром. У свему осталом солуција је могла бити задовољива само за моменат, па и то још само привидно. Где год је то могуће, полиција се одваја од управе зато, јер су методе рада полиције управо супротне онима, којима се при своме раду служи управа. Полиција ограничава слободу грађанима у јавном интересу, док управа крчи пут за слободни развитак свију конструктивних снага народних. Нема веће несреће но кад се ови методи помешају, тј. кад управа свој задатак схвати полицијски, а полиција се баци на стварање позитивних вредности, на економску организацију, социјализацију и просвећивање народа. Враћање послова опште управе полицији значило би жртвовати неспорне користи које су потекле од раздужења тих послова.

Трећи разлог за пројектовано уређење је био политичке природе. Учествовање лаичког елемента у државној управи има две добре стране. Сталним и непосредним контактом са народом, струка добија потребних импулса и остаје сачувана од мудрости зелених столова. Што је број почасних служби у државној управи већи, управа је животу ближа. Друга добра страна је у томе, што је учествовање грађанина у државној управи за њега једна политичка школа која га учи за сваку своју одлуку у јавном раду сносити и одговорност пред јавношћу. А са одговорношћу, не само моралном, већ и материјалном, по себи дођу и одговарајућа конструктивна расположења. Као што се у парламенту опозиција умери и умири, чим дође на власт, тако и у општини.

И поред свих тих разлога, узаконен је тип града са ограниченом надлежношћу по пословима опште управе. Није прихваћени тип града са пуном надлежношћу опште управне власти првога степена какав је постојао на северу и западу, нити тип града који врши послове опште управе у обиму у коме их врше и сеоске општине какав је постојао у Србији. До компромисног решења је дошло под силом прилика. У реду градова наведених у § 2 Закона о градским општинама има мањих и још мањих

градова, за које би преузимање пуне надлежности среског начелника заиста значило несразмеран терет, и то због њихових изузетних прилика. Прво, немају квалификовано чиновништво, а друго, њихова подручја су по површини и броју становништва толико мала да нема рачуна да би се за њих установила посебна општа управна институција првога степена. Срез има своје оправдање тек од једне одређене границе на више. Пошто се хтело, да и мањи па чак и најмањи градови улазе у ред градова у смислу Закона о градским општинама, изједначење градова није се могло извршити у правцу постојећих више развијених градова, већ се је морало извршити у правцу оних малих и најмањих. Моје мишљење је, да овакво уређење не може бити дефинитивно. Брзи развитак наших већих градова принудиће нас, да у ближој или даљој будућности или отступимо од јединственог типа града и предвидимо више врста градова, или појам град у смислу Закона о градским општинама ограничимо навеће центре.

*

Главно питање градских финансија, тј. питање градских фискалних извора, у Закону о градским општинама није могло бити решено из основа, јер би то премашило његов оквир. Питање како ће општина поред државе, бановине, разних комора и томе слично моћи да подмирује своје финансијске потребе, а да се пореска снага ипак не преоптерети, да ли ће јој држава уступити унапред одређену тангенту пореских прихода који би текли искључиво у државне благајне, или ће јој уступити одређене пореске изворе на искључиву употребу, не може бити решено пре но што не буде изнова решено питање самоуправних финансија уопште. У погледу бановина подела финансијских извора у неколико је изведена §§ 61 до 66 Закона о банској управи, Законом о државној трошарини, Правилником за извршење одредаба о бановинској трошарини од 9 јула 1930 год., Уредбом о извођењу јавних радова од 22 новембра 1933 године и друго, и то по једном комбинованом систему-пререзивања, опорезивања пореских објеката самосталним бановинским порезима упоредо са државним, и искључивог искоришћавања одређених пореских извора. Овај систем не задовољава, и то не само због своје недоследности, већ и због тога што му недостаје потребна сталност, која једина омогућује планско газдовање. Са општинама и градовима ствар је још гора. Ту не постоје ни начелне одредбе; једно од најактуелнијих питања општинских и градских газдовања регулисано је прописима у којима се о општини и граду говори само узгред, без намере да се предмет исцрпи.

Систем дозначивања одређене тангенте пореза које би искључиво убирала држава, с тим, да се самоуправе одрекну и приреза и самосталног пореза, код нас нема много изгледа на остварење, ма да је оправдао наде које су стављене у њега у државама које су га увеле, нпр. Аустријска Република. Више изгледа на остварење има систем додељивања пореских извора на искључиву употребу. Само да ли ће се код овог система претходно морати решити шкакљиво питање, да ли је, и који порез подесан да служи искључиво држави, или је пак такав, да се на њега могу ударати и прирези, или најзад, има све услове да буде самосталан градски порез! Потрошачки порези нпр. који утичу на трошкове производње и, следствено, условљавају и способност конкуренције, треба да су у целом царинском подручју једнаки, према чему су они и одлично подесни за искључиво државни порез. На доходарину не би требало ударати прирез јер показује пракса, да велике разлике у прирезу на доходарину проузрокују отсељавање мобилног становништва из општина са високим прирезима на такав порез. Но, доходарина није подесна ни за самосталан градски порез, јер је мање више случајно, где они богати појединци седе којима приходи притичу са великих територијалних подручја, док је подела њихових доходака на више општина код прогресивног опорезивања тешко изводљива. Насупрот томе, земљарина и кућарина имају све услове за самосталне општинске порезе, јер је заслуга општине, да земљишна и кућна рента расту; њих и није могуће пренети из места у место. Што искључиво општинама треба оставити порезе на забаве, транспорт и културу, има свој разлог у већој могућности контроле. Разлог је чисто техничке природе.

*

Најзад, реч две још и о надзору државне управе над градом. Речено је већ, да се овде сукобљавају два супротна настојања: настојање комуне за што слободнијим животом, и настојање државе да њен надзор над комуном буде што далекосежнији. Да се ова два настојања уравнотеже, основни је задатак сваког закона о општинама који може бити решен само у духу времена, према владајућим схватањима односа државе према општини, а никако не догматички, једанпут за свагда.

Полицијска држава прошлог века није дала, да се јавноправне корпорације развијају самостално, да живе по начелу самоодлучивања и да у границама свога делокруга снесу и одговорност за свој рад. Она их је водила и упућивала, захватајући својим надзором све њихове животне манифестације, све њихово економско, културно и социјално стварање. Она је сарађивала са њима, а по

потреби је и радила уместо њих. Над њима је вршена власт слична старатељској, па се према томе и говори о туторству полицијске државе над јавноправним корпорацијама.

Против оваквог начина вршења надзора, код најистакнутије врсте јавноправних корпорација, тј. код општина, појавила се тежња за самоуправом, тј. за већом самосталношћу припадника општине и њихових изабраних заступника према држави. Тражило се проширење делокруга општине и ограничење права надзора државе. Док код осталих јавноправних корпорација борба за самоуправу није узела ширег маха, код општина она је постигла општу актуалност, јер је свако повећање слободе делатности у општини значило и повећање политичких слобода уопште.

Самоуправу као начело остварила је тек правна држава, и то заједно са начелом законитости управе, за разлику од управе зависне од владаоца, и начелом управног контроле управних аката, за разлику од контроле искључиво путем парламента и врховног рачунског суда. Ова три начела остварена су у заједници, јер се међусобно условљавају. Начело самоуправе је остварено тиме, што је општини признат карактер правног лица јавног права, тј. признато јој је право на вршење управе у границама закона, што се до тада сматрало само дужношћу. Да би општина у томе своје право била и заштићена, према начелу законитости управе вршење државног надзора регулисано је законом, и то тако, да ван законских граница држава не може да се меша у самостални живот општине; она може да интервенише једино у случајевима, који су у закону предвиђени, као и на начин који је тамо прописан. Овим је изражена и она по самоуправу толико значајна основна мисао, да се надзорна власт при вршењу надзора има ограничити на сачување права, недирајући у сферу слободне оцене. Поступање противно овоме, значило би повреду једног субјективног права јавноправне природе актом власти, тј. административни спор чије се решавање поверава органу који је од управе независан (начело управног судске контроле управних аката).

Зависи од позитивних прописа, да ли се, и у колико одступа од тих начела, нарочито да ли се општина у одређеним случајевима искључује од управног судске заштите, као и да ли се надзорној власти у одређеним случајевима даје право да цени и целисходност рада општинских органа, а не само његову законитост.

Овај проблем наш је законодавац, у главном, решио у духу правне државе. У начелу, државна власт је и код нас само чувар законитости рада градских општина; она оп-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

штину придржава на путу права и враћа је кад је застранила. Но, предвиђене су такође и мере, којима се иде на побољшање градских аката у правцу веће целисходности; државна власт одобрава организационе статуте, даје пристанак на статуте, уредбе и правилнике, чије одредбе имају утицаја и на градске финансије, одобрава буџет и завршни рачун као и одлуке о задужењу града, одлуке којима се везују градске финансије преко рока трајања мандата градског већа, као и одлуке о отуђењу непокретног имања преко одређене границе вредности. Пошто је граду као правном лицу активна легитимација за тужбу пред административним судом призната већ Законом о државном савету и управним судовима, то ово у Закону о градским општинама није поновљено, али је тужба у четири случаја искључена тиме што се административном суду додељује функција разматрајуће управне власти, чиме се он као суд по истом предмету искључује. Недостатак је многих наших нових закона, а не само Закона о градским општинама, што административне судове ангажују као првостепене или разматрајуће управне инстанције и тиме их искључују од суђења, или другим речима, што странке лишавaju права тужбе на административни суд тиме што овога успостављају као одлучујућу административну власт. Без обзира на то, колико се тиме слаби заштита општине од повреда њене самосталности управо тамо где би та заштита морала бити најјача, наше је мишљење, да овакво уређење и није у складу са задатком административних судова, како је он утврђен у Уставу и Закону о државном савету и управним судовима. Административном суђењу подвргава се делатност зависних органа контроли независних; пресудама административних судова излучују се из управних аката упливи који су на те акте дејствовали на допуштен или недопуштен начин, а потичу од правне и политичке зависности управних органа. Са постављеним му задатком административни суд је у складу све дотле, док суди, тј. док пресуђује по предметима којима су се управне власти ра-

није већ бавиле и код којих су административни правни лекови исцрпени. Управно одлучивање неподударно је са контролном функцијом над управном делатношћу.

Анализовали смо и критички осмотрили основне мисли Закона о градским општинама. Нису то све, па и о онима које смо истакли, могло би се још много што шта рећи. Били разлози које сам навео за узаконено уређење убедљиви или неубедљиви, једно је несумњиво: закон се не може ни добро разумети ни целисходно применити, ако се он изчупа из целине политичких, економских и социјалних прилика из којих је израсао, из нашег унутрашњег уређења, из историјског развитка и карактерних особина народа, из наше друштвене средине. Но, промене према ранијим законима ипак нису такве да би значиле преврат. Надовезујући на оно што је било, закон је крепко закорачио напред, потпомогнут новим искуствима и сазнањима, владајућим научним и политичким тенденцијама, целокупним нашим правним и управним поретком. Упрошћење градског статуса, широка база за активно изборно право, одбацивање колегијалне организације градске егzekутиве, непосредни избор градског председника, далекосежна деконцентрација градске управе, строга ограничења државне управе при вршењу надзора над градом све ово показује колико је код нас жива и дубоко у људској свести усидрена мисао општинске демократије. С друге стране, у року трајања мандата, у условима за пасивно изборно право, у институцији постављених већника, у праву државне управе да градске акте цени и с погледом на њихову целисходност, јављају се црте конзерватизма, ауторитативна настојања државе, за која смо рекли, да их не треба тумачити као знак политичке реакције противу радикалне демократије, већ као знак делимичне деполитизације градске општине. И, најзад, што је најважније, законом не дира се у традиционални а и уставно признати положај општине као самоуправе. Слободе самоодлучивања и самоодговорности остају не само правни, већ и етички основ живота и рада градских општина.

Драгомир М. Поповић,
архитекта-урбаниста Г. п. града Београда

Проблеми урбанистичке естетике Београда

„Лепота једног града није луксуз
већ потреба као и хигијена”.

Л. Боние

Ма како да су обимне и сложене области које се јављају за решавање при урбанизацији људских насеља, ипак се оне даду подвести под три основна принципа: хигијена, саобраћај и естетика. Сва три су подједнако важна и сва три треба заједно да посредују у целини дела које се организује. Град без хигијене је штетан а у граду без естетике — цивилизовани људи не могу живети!

целине, хармонију појединих квартова, улица, паркова, тргова и т. д. па се и без великих трошкова може доћи до лепог и урбанистички естетичног града. Методе су разне, теорије исто тако, али баш највише их има код оних редова који само критикују уметност а ништа не стварају на њеном пољу.

Речници веле да је естетика „знаност која одређује услове лепог у природи и уметности”. Међутим, естетика не одређује ништа, она само проучава што боље може услове лепог. Она не може дати тачне одређености

Београд, Парк пред Универзитетом

Један град може и без неких нарочитих споменика, и без нарочитих удешавања са зградама које га „меблирају”, имати сам по себи живописан положај и пружити неоспорне квалитете специфичне дражи и привлачности. Једноставно има вековно формиране хармоније у себи и то је довољно, док се код других по цену напора, трошкова и великих радова долази до — неповезаности, збрке и ругобе.

И ето ту хармонију треба умети организовати, хармонију регулационог плана као

о лепоти, која је толико разнолика и коју свако биће осећа на свој начин, нити је може укалупити у уске формуле које се обично траже. Ми се с тога радије придружимо оној Платоновој широкој формули по којој је Лепота величанственост истине т. ј. идеја о истини служи као база, што је згодно применити и на савремени Урбанизам и Архитектуру. Јер уметност може по некад да прикаже и нешто ружно у природи, пошто уметничка лепота по Канту „није нека лепа ствар, већ лепа престава о једној ствари”, — (мада

www.ovo.pr... ово преставање ружног у Урбанизму има својих граница).

„Ми смо пак навикнути, пише познати урбаниста Р. Унвин, да гледамо на уметност као на неку спољну ствар, као на неку гарнитуру. И многи сматрају да се лепота једног града састоји у прављењу споменика, мермерних

ји он забачен на једном тротоару, опкољен неком гломазном гвозденом оградом, без икакве смишљене позадине и готово нико не обраћа ни основну пажњу на њега!

Али пре но што пређемо на детаље о Београду објаснићемо још неке идеје о лепоти града. Три принципа под која се под-

Београд, Кнез Михаилова улица

фонтана, украшених канделабара и триумфалних капија”. Чак има општинских управа које намерно „декоришу” своје скверове, тргове и паркове разним статуама, мислећи да тиме чини услугу градској лепоти. То су кроз погрешне методе које само стварају збрку! Зар има некога који ће рећи да је „споменик дечка са Чукур-чесме успео? Сто-

води урбанизација градова: хигијена, саобраћај и естетика заступљена су у целом културном свету са подједнаком важности. Истакнути културни центри пазе много на лепоту свога места. Познато је н.пр. да су Данци необично горди својим Копенхагеном, због његове лепоте. Они имају специјално-културне комисије које само шетају по граду

како по каквом уметнички намештеном стану и „кибицују“ шта се да изменити, шта треба преиначити, шта се мора где додати и шта ново урадити. Колика је то свест код њих најбољи је пример да пиваре дају половину свог годишњег добитка општини искључиво на улепшавање престонице. Париз има специјални општински одељак за *Лепоту и шеталишта* коме је шеф познати њихов архитекта Л. Боние (од кога је и мото на заглављу овог чланка). И они се диче својом метрополом света — Паризом, али и поред тога имају специјални Грађевински правилник о лепоти града где се одмах у § 3 каже да планове града мора радити уметник-архитекта. Поред тога многобројни правилници и

ски одељак који води једна културна личност тзв. Конзерватор. А у свима уредбама о извођењу Генералних планова као и у самом Грађевинском закону, мноштво §§ посвећено је естетском питању града. У Бечу постоји комисија за *Denkmalpflege*, постоји чак и часопис на немачком језику још од 1909 год. који се исто тако зове. Од упропашћивања Беча у естетском погледу, град је заштићен § 87 новог грађевинског закона (од 25-XI-1929), који изрично брани свако унакаживање. Овај пропис *није само на хартији*, већ се око тумачења тога § воде у Бечу велике препирке и спорови. Врло су занимљива упутства о лепоти градова Баварског мин. грађевина од 11-VI-1905.

Један леп део Београда: Дворац Њ. В. Краља на Дедињу

уредбе о естетској страни града Париза сведоче да им је то увек било на срцу. Резултате види сваки културни туриста.

Немци стоје још боље са лепотом и чувањем лепота својих градова. Код њих је избио покрет под водством проф. Ернеста Рудолфа а под именом Хајматшцу, који је захтевао чување у градовима свега лепог што је природа створила и свега лепог што је човек у тој природи начинио. Покрет је успео и убрзо су се појавили закони т. зв. *Verunstaltungsgesetze* који чувају градове од унакаживања (Бремен: 4-III-1909; Саксонска 10-III-1909, Пруска: 2-VI-1902, затим 15-VII-1909, Шарлотенбург 28-IX-1911, Берлин (рекламе) 26-X-1921, 14-XI-1913 и последњи за Берлин од 23-X-1923). Сличне законе имају покрајине Витемберг, Кобург, Олденбург и др.

Поред тога у Немачкој маса градова имају специјалне комуналне уметничке градске комисије које се називају: *Künstlerischer Beirat* или *Sachverständigenkommission* или *Verwaltungsdeputation* или имају нарочити општин-

Постоји, исто тако, читава стручна литература о лепоти градова специјално.*) Да споменемо само књигу Камила Сите-а, која је цела посвећена естетској страни града и која се бори против заблуде да није истина, да за лепоту града треба многи средстава. Зар наш Београд са новцем који је до сада потрошен за његово изграђивање није могао лепше да изгледа? Зар Београд нема масу идејних бедности и нејасности? Зар се не чује често: штета што је овде бачен толики новац, па ништа лепо није начињено!

Вели се да су градови бесмртни и да би било достојно нас, да потомству оставимо велику идеју о нашем веку, о нашем просперитету и о нашој култури. Чинимо ли то овом поратном урбанистичком збрком?! Сме ли се допустити да се и даље мисли да је општинским управама код нас мало стало до

*) Види нарочито: *Buls*, *Aesthetik der Städtischen Verschönerung*; *Blunck*, *Denkmalpflege und Städtebau*; *Genzmer*, *Kunst im Städtebau*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

естетских проблема Београда а да своју пажњу поклањају искључиво подизању града у техничком смислу? ... Боние лепо каже да естетика града није луксуз већ исто таква потреба као и хигијена. Јер све оно што успе да поружња и огруби град унизиће и душу његовог становништва, снизиће ниво његове интелигенције, ослабиће му енергију за живот, сломиће му напоре и посејати малодушност у широким масама грађанства. Још Аристотело је казао, да се градови морају тако градити да се људи у њима осећају обезбеђени и срећни. А ко може бити срећан у нереду и ругобама?

Јасно је, дакле, да је естетика градова, поред добрих хигијенских и саобраћајних услова, један важан чинилац у урбанизму и

ничким пољима, као и на осталим комуналним.

А естетика града? Ко се о њој брине?

Она је некако као пасторче Београда. И готови смо да верујемо да није ни из какве зле намере, већ на првом месту због једне велике заблуде која влада код нас. Та заблуда је у овоме: ако свима нама лежи на души лепота Београда, и ако нема ваљда ни једнога човека у Београду који не би желео да његов град буде леп, ипак многи, па и многе општинске управе и већа, мисле да је довољно да се он лепо технички и хигијенски уреди па ће већ самим тим постати и леп. Људи често код нас бркају појам чистог, уређеног и лепог. Сматрају да је довољно да се једна улица добро калдрмише, ујутру

Београд, Булевар Кнеза Александра Карађорђевића

у култури једнога народа. Цео свет пази на њу. Морамо зато пазити и ми. Излагањем чињеница, међутим, увидеће се да је питање естетике градова код нас прилично заостало и ако није сасвим заборављено.

Београд се у хигијенском и саобраћајном погледу стално поправља, допуњује и развија. Могуће да још није ни на тим пољима сасвим удешен како треба нити ће, можда, скоро бити. Али главно је да се на том ради: поставља се нова калдрма, водоводна мрежа је сваким даном све већа, канализациона исто тако; пројектују се нове улице, подижу мостови, нове трамвајске линије итд. итд. Могуће и ту има нечег за критиковање. као у осталом и у сваком јавном послу што га има, али ипак се врло активно дела, ради на многим странама. Видовдански број „Београдских општинских новина“ пружа најбоље доказе о грозничавој и многостраној делатности Београдске општине на свима тим тех-

полије и почисти и онда сви веле: *лепа улица*. Овде желимо да подвучемо, да све оно што је практично не мора бити увек и лепо а сем тога желимо да нагласимо да је лепота потребна сваком, те да се не може примити крилатица: Београд још није успео да потпуно реши своја хигијенска питања; зато ће естетичка касније. Кад, касније? Београд никад неће „решити“ сва своја техничка и хигијенска питања, увек ће се развијати и увек ће бити тих све нових и нових питања. Зашто онда занемарити естетску страну? Још на почетку смо поменули да је она у пуној мери значајна и да се мора паралелно са осталим питањима решавати.

Ако се држимо принципа да се лепота градова састоји у најбољем извршењу онога што треба урадити, тј. ако допустимо да се специјално за лепоту не да ни један динар, већ да се само оне ствари које се већ раде истовремено и лепо ураде, видећемо да чак

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ништа нарочито није код нас урађено. Јер нека за моменат лепо уређени град много кошта, а колико коштају бачени новци на „споменике“ à la дечка код Чукур-чесме, (први пример који нам је пао на памет)? Зар се са истим новцем није дало што лепше начинити? Зар не би, можда, чак јефтиније коштала једна лепша деликатнија ограда око њега од ове гломазне, која није ни у каквој сразмери са „спомеником“? Рећи ће многи: ствар укуса. Е, да ствар укуса, али баш зато што је то ствар укуса те ствари морају радити људи од укуса. Ту је сво тежиште питања.

Кад се студира пројекат каквог закона не оклева се да се образују више комисија и секција да би се анализирали сви прописи и претресли до најмањих ситница. Кад се ради о

Рад естетске комисије у Хамбургу. — Неукусне фасаде
Ранији изглед

Уређена фасада, доцнији изглед

какој новој административној реформи многобројни сакупљени референти објашњавају своја многобројна мишљења. Кад се, на против, ради о лепоти града, кад треба извесној концепцији, извесном делу јавне потребе дати огртач лепоте, испадне да свако сувише много зна или да свако верује да најбоље може прећутно да реши проблем или бар да је питање проблема са те стране од слабе важности те би се мирне душе могло оставити бризи првог надлежног бирократе најниже врсте... Ми обратно мислимо: да се баш у питањима естетике града мора бити најобавривији и да се сва решења и питања морају ослањати на знање сакупљених талената и културних људи од префињених укуса.

Београд до сада није био срећан са те стране. Неколико друштава са предграђа која постоје за „улепшавање“ свога краја, носе погрешан назив према нашем мишљењу, пошто су то више друштва за потпомагање свога краја, као и за избацивање на површину појединих својих функционера најчешће политичких личности са амбицијом да преко

ових друштава дођу до положаја било у политичкој странци било у Општини. Са *Лепотом* та друштва имају врло мало везе, да не кажемо никакве.*) Па ко се онда бринуо о *лепоти* Београда до сада? Непосредно нико; посредно многи.

Најпозванија да се брине о лепоти Београда је несумњиво Београдска општина. Она међутим, нема отсек, комисију или човека који би *непосредно* и по свесној дужности бринуо се о *лепоти* Београда. Посредно да. Наша општина има Грађевински одбор, Техничку дирекцију, са одељком за регулациони план и Отсеком за паркове као и своју Техничку комисију. Мора се овде признати да је Отсек за паркове — захваљујући разумевању чланова Поглаварства Г. Б. — још највише допринео естетици Београда својим зеленилом

које се последњих година јако развило и које већ само по себи претставља један *естетски добитак за Београд*. Уопште, зеленило даје добре ефекте и у сразмери са њима је доста јевтино и потребно га је неговати. Оно чак може згодно да маскира ствари — пример: Теразиска тераса. А колико тек има фасада у Београду преко којих би требало пустити да их зелени бршљан за увек заклони? Али, скоро у свим поменутих отсецима, са изузетком отсека за паркове и још којег ваљда, лепота је негована само као какав додатак, пошто техничка питања долазе на прво место.

Најзад, поводећи се за оном Скерлићевом истином, да се о литерарним стварима мора литерарно и писати, долази се до аналогije да се и естетским стварима мора и естетски делати. Не може се тражити од једне техничке администрације да естетски дела, јер су администрација и уметност слаби познаници и баш ваљда зато што је до сада само и је-

*) Једно такво друштво носи искрен назив „Удружење за унапређење итд.“

дино администрација решавала естетске проблеме поратног Београда, он тако „лепо“ изгледа.

Београдска општина до душе има још и свој *Културни отсек*, чије већ само име говори да се стара о културној пропаганди и у његовом извештају стоји да се (поред осталог) стара за одржавање постојећих и подизање нових споменика. То је врло умесна установа али не треба бркати појмове, он се још увек *званично* не стара о *Лепоти* Београда као што то раде слични комунално-културни отсеци у осталом свету. Да би ствар била јаснија ми ћемо детаљније објаснити нашу мисао.

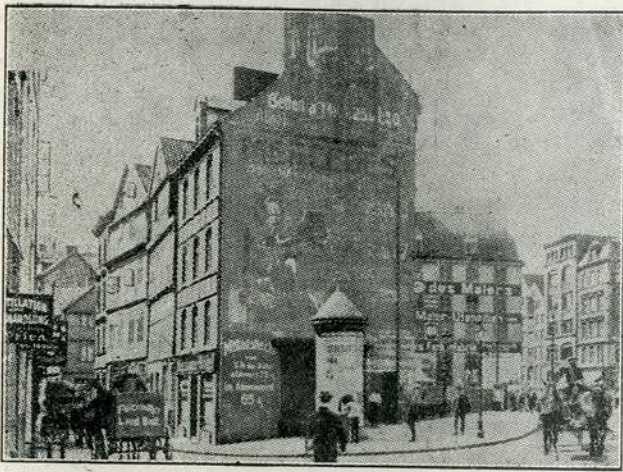
Потребно је да Београдска општина обрадује једну секцију, отсек, одељак или сл. са-

6) У питању тргова уопште.

7) У питању чувања старина, споменика и лепих кутака у граду.

Тим пре што већ у Грађевинском закону пише:

§ 22. Свака грађевина мора бити архитектонски обрађена и имати што правилнији облик на свима странама које су видне. — Свака нова грађевина у колико је видна, има бити тако пројектована и споља тако изведена и обрађена — да буде у складу са местом и околином — Општина може за поједине улице, тргове као и унутрашњост блокова и места прописати и нарочиту архитектонску обраду и тражити од пројектаната да своје пројекте саобразе тим прописима. — Дозвола за зидање не може се дати за оне грађевине које би ружиле слику краја, улице, места.

Рад естетске комисије у Хамбургу. — Рекламе на калкану
Ранији изглед

Доцнији уређени изглед

стављену од познатих уметника, јавних радника, архитекта и урбаниста, од људи интуитивних, од људи који су и сами дали резултате на *уметничком* пољу и од људи којима је естетика исто онако присна, као музичару ноте или сликару боје. Тако састављен Културни отсек, био би саветодавни орган Београдске општине и давао би своја мишљења и по овим питањима:

- 1) У питању генералног плана као целине. За његову хармонију, поделу, довођење у ред и за његове основне пропорције.
- 2) У питању подизања зграда. А. Јавних. Б. Приватних.
- 3) У питању јавних шеталишта и паркова. О њиховом засађивању и цветном орнаментисању.
- 4) У питању скулптуралног декорисања града.
- 5) У питању градске орнаментике уопште: Рекламни стубови, рекламе уопште, канделabri и уличне светиљке, киосци, телефонске горнице, поштански сандућићи и т. д.

§ 24. За свако поједино место општина ће у споразуму са надлежном влашћу за чување старина уредбом утврдити нарочито који су делови града од историског или уметничког значаја, као и које су старе грађевине које имају карактеристичне особине вредне да се одрже, а за време док уредба не буде готова и надлежно одобрена важиће привремени правилник, који ће израдити свака таква општина у споразуму са надлежном влашћу и поднети на одобрење надлежној власти из § 10 у року од шест месеца по обнародовању овог Закона. — Министар грађевина по саслушању надлежне власти, може да огласи и читав град или варошицу вредним да му се очува историско-архитектонски карактер. — За такве градове или варошице регулациони план и уредбу одобрите Министар грађевина у споразуму са Министром просвете. —

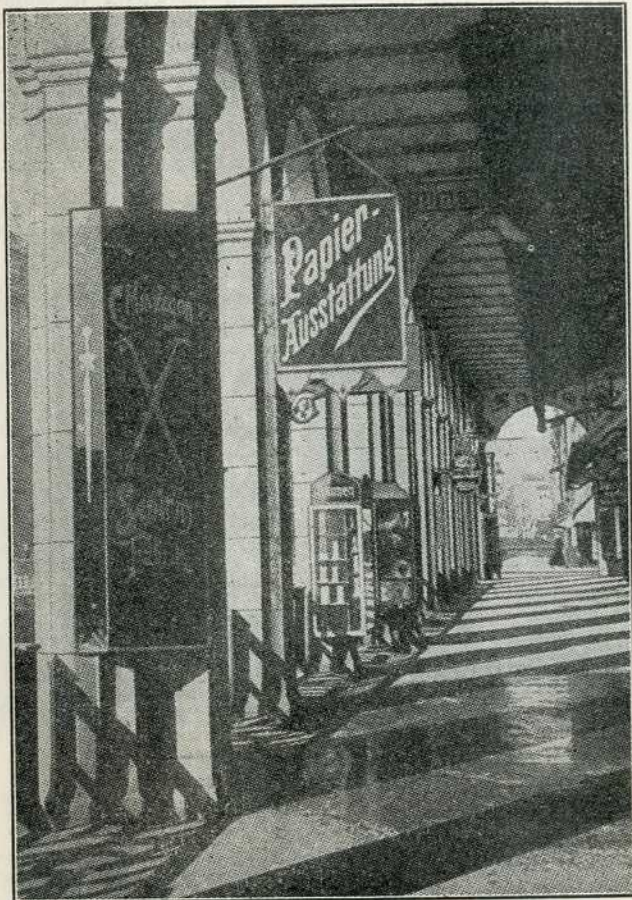
§ 25. Нове грађевине у улицама, на трговима и у деловима града оглашеним да су од историског или уметничког значаја, морају бити тако пројектоване и изведене, да слика места или улице не изгуби ништа од своје историске или уметничке вредности. — Грађевинске промене на појединим грађевинама од историског или уметничког значаја, којима би био умањен или покварен утисак, који су старе грађевине чиниле, нису дозвољене. — Никаква оправка оваких зграда не може се тражити нити преду-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

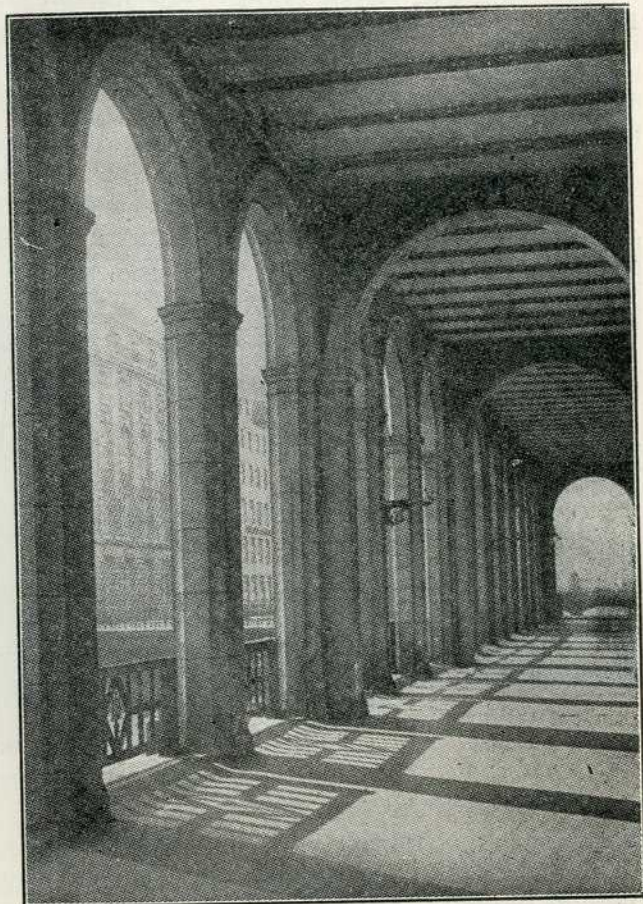
вети, док се претходно не добије одобрење од надлежне власти за чување старина. — Редовно одржавање таквих грађевина има вршити власник грађевине. Ако власник неће да изврши оправку, а има користи од те грађевине, онда ће то извршити Општина о његовом трошку, а ако власник не може да изврши, или би му то било тешко с обзиром на његово имовно стање и прилике, онда ће се то извршити о општинском трошку. Изјавом жалбе задржава се извршење наплате.”

жност коме општинском архитекти или још горе коме инжињеру, значило би створити један опасан монопол.

Мора се смишљено радити не са изгледом на срећан исход, него онако немачки са изгледом на сигуран исход. Због тога је потребна једна естетска комисија од више људи, која ће бити перманентна и у којој ће се до детаља претресати поједина естетска пита-

Рад естетске комисије у Хамбургу.
Изглед са рекламама

— Аркаде упропашћене рекламама
Изглед кад су рекламе скинуте

То су параграфи који потпуно замењују све европске уредбе у том погледу, а које смо ми раније навели. Потребно их је само умесно применити. Чак ето и Закон налаже, што значи обавезује општину да о лепоти града поведе најозбиљнијег рачуна.

Многи ће могуће питати зашто је потребан читав отсек (комисија, секција и сл.) за овај посао, зар то не би могао да ради један човек, уз припомоћ Грађевинског одбора. Неко од чиновника или неки општински Мештровић, рецимо. Разуме се да би то било најбоље, пошто увек један човек од вредности може много да учини, али пошто ће решавања естетских проблема у Општини вредети онолико колико вреди и сам тај човек, — самим тим што његов избор може да промаши, значи да је начин несигуран. Ставити то у ду-

ња. Има и ту замерке коју ће нам неки учинити. Како је познато да су уметници каста код које су амбиција и сујета највише развијени и да често прелази у болест, рећи ће се: „Таква комисија уместо да претреса естетска питања гложиће се и препирати око њих. Биће увек одвојених мишљења и тешко да ће се моћи што урадити.” Ми пак верујемо да ће баш те препирке и гложења помоћи Београду у естетском смислу. За културне уметнике естетика већ има своја извесна правила око којих се они неће препирати, већ ће их примити као готове парти при-е, што сама администрација већ не зна да учини. Даље, уметници се обично не слажу и нису објективни кад су они лично у питању. За ствари које их се лично не тичу готово су увек исправне судије. Неправо би било рећи да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

поједини жири-и на конкурсима за какав споменик или за какву зграду, не доносе добре одлуке. Ако баш жири и не изабере најбољи рад, како за поједине случајеве неки мисле, он сигурно одбаци најгори. Администрација чак ни то не чини, већ даје прво могуће решење.

Грађевински одбор, који је до сада био најпозванији да на основу постојећих законских прописа бди над лепотом Београда у погледу подизања приватних грађевина у главном, ма да у свом саставу има само једног архитекту, бранио је мушки и куражно ту лепоту колико год је могао. Има у последње време огроман број случајева да је одбијао новопројектоване фасаде које би директно ружиле Београд, боље речено које би унаказиле Београд. Али, било зато што су се моћни сопственици а нарочито пројектанти таквих фасада бунили, протествовали и жалили, те су око тога стваране дуге административне процедуре које су само временски кочиле рад на подизању грађевина, било зато што до данас Београд нема једног модерног правилника за његово изграђивање*), те се Грађевински одбор није могао увек ослањати на законске прописе, тек лепота Београда у главном била је остављена увиђавности самих грађана кад су у питању поједине приватне зграде.

Очигледно је, дакле, да је за изграђивање Београда, поред административних неопходно потребних прописа и отсека који ће се о њиховом примењивању старати, потребан и један уметнички форум коме ће бити на души и то искрено, *лепота* Београда. Само још два-три обична примера показаће нам неопходност истог. Треба Вуку Караџићу подићи споменик, који је већ изливен и чека на место. Ако у времену његовог подизања буде постојала једна уметничка комисија у Београду, ствар ће ићи доста лако: комисија ће оценити прво вредност споменика, затим ће предложити место и величину постоља и споменик ће бити лепо подигнут. Не буде ли такве комисије у то доба десиће се да ће разни предлози почети да се „возају“ од одељења до одељења, бирократе ће сваки на своју руку давати „своја мишљења“, која се наравно неће слагати, али ће бити занимљива по „решенима“, док једног дана општински одбор немајући куд, стави и њега у парк-музеј заједно са Доситејем и Панчићем. Или једна ситница. Калдрмише се Охридска улица и куће са стране леже на два регулационим линијама које

међусобно нису паралелне, т. ј. улица је левкаста. Како урадити тротоаре: да паралелно иду са кућама а да коловоз буде левкаст или коловоз израдити са паралелним странама а да тротоари испадну левкасти? Сад се ради по овој последњој варијанти и тротоари ће бити негде шири негде ужи. Међутим, ми смо уверени да би једна естетска комисија захтевала да тротоари буду паралелни а коловоз левкаст јер је сразмерно шири па се грешка толико не осећа а сем тога чини у једном правцу перспективно улицу дужом, ефекат који се по некад чак тражи ради монументалности (пример: плац пред црквом Св. Петра у Риму). Права ситница, али колико још има толиких ситница и крупница у Београду о којима би неко морао повести озбиљног, студиозног рачуна? Затим рекламе. Ко контролише лепоту реклама у Београду? Разне велике фирме дају неким мазалима да читаве калкане „намалају“. Зар се не може регулисати да оне буду укусне и да не вређају око? И ваздан још тога има код нас: Киосци, бензинске пумпе, перде-и (настрешнице) пред кафанама и т. д. Колико Немци пазе на рекламе најбоље ће показати приложене фотографије које показују један исти угао (или аркаде) пре рада естетске комисије и после уређења по њеним упутствима.

Споменули смо на почетку да један град може имати сам по себи живописан положај и бити привлачан. Београд у том погледу спада у најсрећније градове у Европи. Ушће Саве у Дунав, стари Град, благе падине ка Сави и Дунаву, плава Авала на видуку чине га у правом смислу најлепшим градом по природном положају. Град и Калимегдански парк искористили су потпуно тај природни положај. Али даље, унутра Београд није искористио све лепоте које му пружа терен и које је могла да начини људска рука. Не треба се заваравати лепим похвалама пуним куртоазије н. пр. од стране господина Фикеа б. председника општинског одбора Париске општине. Београд може још лепше да изгледа само кад би се о *Лепоти* повело мало више рачуна.

А нарочито је потребно убедити и становништво и надлежне да се лепота мора неговати заједно са осталим хигијенским и саобраћајним потребама града, и да није истина да она треба да остане на крају „јер се још ни са осталим елементарним изграђивањем није готово“. Она мора ићи у корак са развојем града, јер као што се ни канализација града не ствара за један дан, не може се ни град за дан учинити лепим.

Ми би желели да овај чланак пробуди интересовање о *лепоти Београда* и да изазове да људи који њу разумеју, кажу преко часописа Београда још коју реч о њој.

*) Нови Грађевински правилник је већ израђен и примљен од стране Градског већа, сада чека санкционисање од стране надлежних министарстава. У њему ће бити доста одредаба о естетској страни Београда, само што ће те одредбе требати да спроводи једна естетска комисија.

Др. Александар Петровић и Др. Марио Селем

Исхрана београдског радништва

(Наставак)

Испитујући квалитет исхране породица београдских радника, ми смо се у овој анкети старали да у конкретним примерима проучавања имамо све врсте и степене радника: од обичних обалских и неквалификованих радника па до квалификованих и стручних мајстора.

Једна од таквих је породица бр. 3 (отац књиговезачки квалификован радник). Ма да је домаћин неупослен већ пуне две године, те највећи део издржавања породице пада на жену, која је такође квалификована радница, ипак се они труде да животни стандард своје породице одрже на висини, коју су раније имали. Али, на жалост, то им никако не иде за руком јер се услови живота из дана у дан све више погоршавају, а домаћинове наде на упослење расплинуле су се већ као мехури од сапуна...

Даљи анкетни подаци о исхрани ове породице говоре:

25-VII Уторак. Доручак: млеко. Ручак: паприкаш с месом, салата од кромпира. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ литра млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. меса свињског (800) 6; $\frac{1}{2}$ кгр. кромпира (300) 0.50; 1 кгр. лука 1; 5 краставца 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 5550 калорија, 16.25 дин.

26-VII Среда. Доручак: млеко. Ручак: паприкаш с месом, салата од краставаца. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. свињског меса (800) 6; 1 кгр. кромпира (600) 1; лука ка црног 0.50; зелена паприка 0.25; $\frac{1}{4}$ кгр. брашна (750) 1; 5 краставца 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 6600 калорија, 18.50 дин.

27-VII Четвртак. Доручак: млеко. Ручак: паприкаш од јуче. Вечера: пржена јаја. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 7 ком. јаја (525) 3.50; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 4975 калорија, 11.25 динара.

28-VII Петак. Доручак: млеко. Ручак: боранија са говеђином, салата од краставаца. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ литра млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. говеђег меса (600) 4; 1 кгр. бораније (600) 1.50; белог лука 0.50; 5 краставца 2. Укупно 1500 калорија, 8.50 дин.

29-VII Субота. Доручак: млеко. Ручак: боранија од јуче. Вечера: пржена јаја на масти. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 7 ком. јаја (525) 3.50; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 4975 калорија, 11.25 динара.

30-VII Недеља. Доручак: млеко. Ручак: пилећи паприкаш и похована пилетина. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 2 пилета (800 гр.) (800) 15; $\frac{1}{2}$ кгр. кромпира (300) 0.75; $\frac{1}{4}$ кгр. сеппрезле (750) 1.50; 2 јајета (150) 1; 1 кгр. парадајза (36) 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба

(3000) 4.50; 250 гр. масти (2300) 4. Укупно 7930 калорија, 30.25 дин.

31-VII Понедељак. Доручак: млеко. Ручак: остатак од јуче. Вечера: пржена јаја, салата од парадајза на зејтину. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 7 јаја (525) 3.50; 1 кгр. парадајза (300) 2; 70 гр. зејтина (370) 1; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50. Укупно 4495 калорија, 12.50 динара.

1-VIII Уторак. Доручак: млеко. Ручак: остатак од јучерањих пржених јаја. Салата од парадајза на зејтину. Вечера: Испожено 7 јаја. Салата од парадајза. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. парадајза (150) 1; 7 јаја (525) 3.50; 70 гр. зејтина (370) 1; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 2525 калорија, 8.75 дин.

2-VIII Среда. Доручак: млеко. Ручак: пилећи пилав. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 1 пиле (400 гр.) (400) 7.50; $\frac{1}{4}$ кгр. пиринча (800) 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 1.75. Укупно 5650 калорија, 17.25 дин.

3-VIII Четвртак. Доручак: млеко. Ручак: 2 флекце с купусом. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. брашна (1500) 2; 1 кгр. купуса (240) 2; 2 јајета (150) 1; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50; 125 гр. масти (1150) 2. Укупно 6340 калорија, 13 дин.

4-VIII Петак. Доручак: млеко. Ручак: салата од парадајза. Вечера: купус с ноклиама. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. парадајза (300) 2.50; $\frac{1}{2}$ кгр. брашна (1500) 2; 1 кгр. купуса (240) 1.50; 2 јајета (150) 1; 125 гр. масти (1150) 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50. Укупно 6640 калорија, 15 дин.

5-VIII Субота. Доручак: млеко. Ручак: боранија са пилетином. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; 1 пиле (400 гр.) (500) 7.50; 1 кгр. бораније (600) 2.50; белог лука 0.50; 125 гр. масти (1150) 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50. Укупно 5650 калорија, 18.50 дин.

7-VIII Понедељак. Доручак: млеко. Ручак: ајмак. Вечера: остатак од ручка. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; $\frac{1}{4}$ кгр. шкембића (300) 4; црна лука 1; 125 гр. масти (1150) 2; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50. Укупно 4750 калорија, 13 дин.

8-VIII Уторак. Доручак: млеко. Ручак: сира. Вечера: исто. $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. сира (1250) 5; $1\frac{1}{2}$ кгр. хлеба (3000) 4.50. Укупно 4550 калорија, 11 дин. Свега 178.200 калорија, 478.25 дин.

За 32 дана ова кућа потрошила је за исхрану 178.200 калорија, што износи по 5570 калорија дневно. Та је количина хранљивих калорија стајала 478,25 динара или по 14,94 динара дневно. Ту су количину хране узимали готово само отац и мајка, јер је дете ујутру одлазило у Кошутњак и преко целог дана остајало у колонији Првеног крста, где се и хранило. На тај начин видимо да су у овој породици отац и мати свакодневно узимали по 2785 калорије хране, која је стајала по 7,47 динара дневно.

Према причању мужа, он је примао по 400 динара месечне помоћи од Савеза, а жена је зарађивала по 800 динара месечно. На тај начин као да је њихов приход био свега 1200 динара месечно.

Расходе су имали ове:

за исхрану	448.20	динара	месечно
за стан	600.—	„	„
за дете	180.—	„	„

Свега 1228.20 динара месечно

Према овоме рачуну, ова кућа требала би сваког месеца бити у дефициту најмање по 27.30 динара. Али то није све. Домаћин пуши по 4 динара дневно, што износи 120 динара месечно и за новине издаје по 30 динара месечно.

И у овом случају можемо рећи да се на стан и храну троши готово сав редован приход куће.

Кућа бр. 4. — У кући мати стара 29 године, удова. Муж је умро од туберкулозе плућа 1930. По занимању је уметачица у штампарији. Од 1 јула 1933 године је беспослена. Колико је пређе зарађивала не знамо. Сад, као беспослена добија од свога Савеза по 84 динара недељне помоћи. Има двоје деце: девојчицу од 11 година, учи први разред Радничке школе и дечака од 9 година, учи III разред основне школе. Мати се дуго лечила код Уреда од хроничног бронхитиса. Оба детета према извештају школске поликлинике имају слаба плућа. За време наших испитивања оба су детета преко дана проводила у Кошутњаку, у колонији Црвеног крста.

Станују у Хилендарској улици. Стан им се састоји из собе и кујне. Обе просторије истих размера: по 4 мет. дужине и по 3 мет. ширине и висине. Свега по 36 куб. мет. запремине. Свако одељење има по 2 прозора: по 1 мет. висине и 80 см. ширине. Патос је дрвен. Чистоћа је добра. У соби имају: три кревета, орман, сто и 4 столица. Од одећа имају и мајка и деца по 2 пресвлаке и по 2 хаљине. За стан плаћају 500 динара месечно.

20-VII Четвртак. Доручак: јаја. Ручак: пире од кромпира. Вечера: исто. 2 ком. јајета (150) 1; 1 кгр. кромпира (600) 1; 125 гр. масти (1150) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3900 калорија, 7 дин.

21-VII Петак. Доручак: флекуе с купусом. Ручак: исто. Вечера: исто. ½ кгр. брашна (1500) 2; 1 кгр. купуса (240) 1.50; 11 ком. јаја (825) 5; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4565 калорија, 11.50 дин.

22-VII Субота. Доручак: млеко. Ручак: јаја кувана (2 ком.). Вечера: млеко. ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. хлеба (1000) 1.50. Укупно 1300 кал., 3 дин.

23-VII Недеља. Доручак: млеко. Ручак: боранија с говеђином. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. бораније (600) 1; ½ кгр. мяса говеђег (700) 4; ½ кгр. масти свињске (4600) 7; белог лука 0.50; 1½ кгр. хлеба (3000) 4.50; 5 ком. краставаца 2. укупно 9200 калорија, 20.50 дин.

24-VII Понедељак. Доручак: млеко. Ручак и вечера: остатци од јуче. ½ лит. млека (300) 1.25.

25-VII Уторак. Доручак: млеко. Ручак: ђувеч без меса. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.25; 150 гр. пиринча (480) 1; паприке 4 ком. 1; ½ кгр. лука 0.50; 1 кгр. хлеба (2000) 3; 1 кгр. парадајза (260) 4. Укупно 3040 калорија, 10.75 дин.

26-VII Среда. Доручак: млеко. Ручак: Остатак од јуче. Вечера: јаја (4 ком.). ½ млека (300) 1.25; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 2150 калорија, 4.25 дин.

27-VII Четвртак. Доручак: млеко. Ручак: парадајз салата. Вечера: млеко. 1 кгр. парадајза (260) 2; ½ кгр. лука 0.50; 70 гр. зејтина (640) 1; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 2900 калорија, 6.50 дин.

28-VII Петак. Доручак: млеко. Ручак: пржен кромпир. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.25; ½ кгр. кромпира (300) 0.50; 125 гр. масти (1150) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3750 калорија, 6.75 дин.

29-VII Субота. Доручак: млеко. Ручак: од јуче. Вечера: парадајз салата. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. парадајза (260) 2; ¼ кгр. лука црног 0.50; 140 гр. зејтина (1280) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3840 калорија, 8.75 дин.

30-VII Недеља. Доручак: млеко. Ручак: ђувеч. Вечера: остатци од ручка. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. парадајза (260) 2; 1 кгр. црног лука 1.50; 7 ком. паприка бабушара 1; 150 гр. пиринча (480) 1; 125 гр. масти (1150) 2; ½ кгр. телећег мяса (650) 4; ¼ кгр. шећера (975) 3.50; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 5815 калорија, 19.25 дин.

31-VII Понедељак. Доручак: млеко. Ручак и вечера остатци од јуче. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. хлеба (2000) 3.50. Укупно 2300 калорија, 4.75 дин.

1-VIII Уторак. Доручак: млеко. Ручак: боранија. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. бораније (600) 1; 125 гр. масти (1150) 2; белог лука 0.50; ½ кгр. парадајза (180) 1; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4230 калорија, 8.75 дин.

2-VIII Среда. Доручак: млеко. Ручак: остатци од јуче. Вечера: салата од парадајза. ½ лит. млека (300) 1.25; ½ кгр. парадајза (180) 1; ½ кгр. црног лука 0.50; 140 гр. зејтина (1280) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3.50. Укупно 3760 калорија, 7.75 дин.

3-VIII Четвртак. Доручак: млеко. Ручак: остаци од јуче. Вечера: пржена јаја. ½ лит. млека (300) 1.25; 4 јаја (300) 2; 125 гр. масти (1150) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3.50. Укупно 3750 калорија, 8.75 динара.

4-VIII Петак. Доручак: млеко. Ручак: паприкаш од кромпира. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. кромпира (600) 1; 100 гр. брашна (300) 0.50; 125 гр. масти (1150) 2; алеве паприке 0.25; 1 кгр. парадајза (360) 2.50; 1 кгр. хлеба (2000) 3.50. Укупно 4710 калорија, 11.50 дин.

5-VIII Субота. Доручак: парадајз с хлебом. Ручак: паприкаш од јуче. Вечера: салата од парадајза. 70 гр. зејтина (640) 1; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 2640 калорија, 4 дин.

17-VIII Четвртак. Доручак: млеко. Ручак: боранија. Вечера: исто. ½ лит. млека (300) 1.25; ½ кгр. бораније (300) 0.50; 125 гр. масти (1150) 2; 1 хлеб (2000) 3. Укупно 3750 калорија, 6.75 дин.

18-VIII Петак. Доручак: млеко. Ручак: остатци од јуче. Вечера: млеко. ½ лит. млека (300) 1.25; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 2300 калорија, 4.25 дин.

19-VIII Субота. Доручак: црна кафа. Ручак: салата од парадајза. Вечера: исто. 1 кгр. парадајза (600) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 2600 калорија, 5 динара.

Наша су се испитивања у овој кући продужавала само 20 дана. За то време потрошено је свега 70.800 калорија хране или просечно по 3539 калорија дневно. И за ту храну издато је 162 динара или по 8.07 динара дневно. Оба су се детета преко дана хранила

у Кошутњаку, шта су добијала од куће ујутру и увече тачно нисмо могли дознати.

Ако сад погледамо на буџет ове куће ми налазимо:

За храну (кад су деца преко целог дана у Кошутњаку) по 240 динара. За стан плаћа 500. Тако да само за стан и храну ова кућа сваког месеца мора да издаје 740 динара! Међутим хранитељ куће, мајка, од 1 јула је беспослена и добија само по 380 динара месечно.

Кућа бр. 5. — У кући муж и жена. Њему је 33 године, а њој 28. Он је по занимању зидар. Ради од пре три недеље, пре тога није радио месец дана. Имали су четворо деце и сва су умрла у првој години. Обоје су за време наших испитивања имали јаке нападе маларије.

Станују у улици Жоржа Клемансоа. Имају собу и кујну. Соба је 4 мет. висине и 3 мет. у дужину и ширину, а кујна је 4 мет. висине и 2 мет. у дужину и ширину. За стан не плаћају ништа. То је плата жени за то, што ради као пазикућа у истој кући. Муж зарађује по 45 динара дневно, за 10 сати рада. Устају у 5 сати ујутру, лежу око 9—9½ сати у вече. У кафану и биоскопе не иду.

1-VII Субота. Чорба од грашка, пире. 1 лит. млека (600) 3; ¼ кгр. грашка (150) 0,75; ¼ кгр. говеђег меса (1075) 9; 1 јаја (75) 0,50; 125 гр. масти (1150) 2; 1 кгр. кромпира (560) 2; 1 кгр. сланине (7800) 13; 1 кгр. црног лука 1; 1 хлеб (2000) 3. Укупно 13,410 калорија, 34,25 динара.

2-VII Недеља. Чорба од грашка, јагњећи паприкаш с кромпиром. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. јагњећине (1400) 10; 1 кгр. кромпира (560) 2; ¼ кгр. грашка (150) 0,75; ¼ кгр. трешње (360) 2; 1 хлеб (2000) 3; 125 гр. масти (1150) 2. Укупно 6220 калорија, 22,75 динара.

3-VII Понедељак. Чорбу од кромпира, паприкаш од јуче. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. кромпира (560) 2; 1 хлеб (2000) 3; 10 ком. јаја (750) 5. Укупно 3910 калорија, 13 динара.

4-VII Уторак. Пасуљ са свињским месом. 1 лит. млека (600) 3; ½ кгр. свињског меса (1250) 5; ½ кгр. јагода (105) 3; зелене паприке 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3; ¼ кгр. масти (2300) 3; ½ кгр. лука црног 0,50. Укупно 6255 кал., 19,50 дин.

5-VII Среда. (Данас су само доручковали и вечерали. Нису ручали: Муж је био на послу, а жена је имала грозницу.) 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. младог кромпира (600) 1,50; зелену салату 1; зелене паприке 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3200 кал., 10,50 дин.

6-VII Четвртак. Чорба од грашка и розбратне. 1 лит. млека (600) 3; ¼ кгр. грашка зеленог (800) 0,75; 1 кгр. кромпира (600) 1,5; 1 кгр. говеђине (1500) 8; 1 кгр. лука 1; 4 ком. јаја (300) 2; 3 ком. краставаца 2; ¼ кгр. кисела млека (150) 2; ¼ кгр. трешње (360) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3; паприке 1; 125 гр. масти (1150) 2. Укупно 7460 кал., 14 дин.

8-VII Субота. Парадајз-чорба, ноклице с јајима и салата. 1 лит. млека (600) 3; ½ кгр. белог брашна (1500) 2; 3 јаја (225) 2; салата 1; 1 кгр. полубелог хлеба (2000) 3; 1 кгр. парадајза (80) 2; ½ кгр. масти (4600) 7. Укупно 9005 кал., 20 дин.

9-VII Недеља. Чорба од бораније, пржењо свињско месо. 1 лит. млека (600) 3; 1½ кгр. бораније (900) 1,50; 1 кгр. свињског меса (2500) 14; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 6000 кал., 21,50 дин.

10-VII Понедељак. Чорба од грашка, пржен кромпир, с месом. 1 лит. млека (600) 3; ¼ кгр. грашка (150) 0,75; 1 кгр. кромпира (600) 1; ½ кгр. меса говеђег (600) 3; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3950 кал., 10,75 дин.

11-VII Уторак. Паприкаш од кромпира, салата од краставаца, кисело млеко, воће. 1 кгр. кромпира (560) 1; 1 лит. млека (600) 3; краставци 2; 1½ лит. кисело млеко (900) 12; ½ кгр. трешње (360) 4; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4420 кал., 22 дин.

12-VII Среда. Боранија, штрудла, воће. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. зелене бораније (600) 1,50; 1 кгр. брашна (3000) 4; 2 ком. јаја (150) 1; ¼ кгр. шећера (875) 3,50; 1 кгр. вишања 4; 1 кгр. хлеба полубели (2000) 3; ½ кгр. масти (4600) 7. Укупно 11.825 кал., 27 дин.

13-VII Четвртак. Паприкаш, чорба од парадајза и штрудла. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. говеђег меса (1500) 7; 1 кгр. кромпира (560) 1; ½ кгр. брашна (1500) 2; 1 јаја (75) 0,50; 1 хлеб (2000) 3. Укупно 6235 кал., 16,50 дин.

14-VII Петак. Чорба од парадајза са гризом, резанци. За вечеру крен-виршле. 1 лит. млека (600) 3; ¼ кгр. брашна (1525) 2; ¼ кгр. гриза (1800) 3,50; 1 јаја (75) 0,50; 2 пара крен-виршле 2,50. Укупно 4000 кал., 12,50 дин.

15-VII Субота. Млеко, јаја пржена на сланини, зелене паприке. 1 лит. млека (600) 3; 4 јаја (300) 2; 1 кгр. сланине (7800) 13; 1 хлеб (2000) 3; паприке зелене 1. Укупно 10,700 кал., 22 дин.

16-VII Недеља. Чорба од грашка, боранија са прженом јагњећином, воће. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. говеђег меса (1500) 7; 1 кгр. бораније (600) 1,50; ¼ кгр. грашка (150) 0,50; ¼ кгр. кисела млека (150) 2; ½ кгр. кајсија 2; ¼ кгр. крушака 2; 1 хлеб (2000) 3; ½ кгр. масти (4600) 7. Укупно 9,600 кал., 28 дин.

17-VII Понедељак. Резанци с кромпиром, тесто, воће. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. кромпира (600) 1; ½ кгр. брашна (1500) 2; 1 јаја (75) 0,50; ½ кгр. кајсије 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4775 кал., 11,50 динара.

18-VII Уторак. Пасуљ, воће. 1 лит. млека (600) 3; ½ кгр. пасуља (1300) 1,50; 1 зелен 1; ½ кгр. кајсија 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 3900 кал., 10,50 дин.

19-VII Среда. Чорба од парадајза, рестован кромпир, фаширане шницле. 1 лит. млека (600) 3; ¼ кгр. говеђег меса (1200) 6,25; 1 кгр. кромпира (600) 1; ¼ кгр. брашна пшеничног (1500) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3; укупно 5900 кал. 15,25 динара.

20-VII Четвртак. Чорба од парадајза, паприкаш са кромпиром. 1 лит. млека (600) 3; 1 кгр. телећег меса (1500) 8; 1 кгр. кромпира (600) 1; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4700 кал., 15 динара.

26-VII Среда. Боранија са овчим месом, воће. 1 лит. млека (600) 3; ½ кгр. овчјег меса (800) 5; 1 кгр. бораније (600) 1; 1 лимун 1; ½ кгр. малине 2,50; 200 гр. киселог млека (150) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3; 125 гр. масти (1150) 2. Укупно 5300 кал., 19,50 дин.

27-VII Четвртак. „Ајнпренсупа“ с пиринчом и кромпир цушпајз са говеђом шницлом, воће. ½ кгр. говеђег меса (750) 6; 125 гр. масти (1150) 1,75; 1 кгр. кромпира (600) 1,50; зелен 0,50; 125 гр. пиринча (400) 1; ½ кгр. малине (120) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 3; ½ лит. млека (300) 1,50; 4 ком. јаја (300) 2. Укупно 5620 кал., 18,75 динара.

28-VII Петак. Остатак од јуче, јаја пржена, сир. ½ лит. млека (300) 1,50; ½ кгр. сира (1250) 4; зелене паприке 1; 11 ком. јаја (825) 5; лука 2 главице 0,25; 0,5 лит. вина (45) 4; ¼ кгр. малине (120) 1,75; 1 кгр. хлеба (2000) 3. Укупно 4540 кал., 20,50 дин.

29-VII Субота. Чорба од кромпира. Тесто кувано са луком и кромпиром. ½ кгр. брашна (1500) 2,25; 1 кгр. кромпира (600) 1,50; ¼ кгр. масти (2300) 3; ½ кгр. лука 0,50; 1 кгр. хлеба (2000) 3; ½ лит. млека (300) 1,50. Укупно 6800 кал., 11,75 дин.

30-VII Недеља. Бувече, сутлија. $\frac{3}{4}$ кгр. свињског меса (1800) 9; 1 кгр. парадајза (160) 2; 1 кгр. кромпира (600) 1; $\frac{1}{4}$ кгр. пиринча (800) 2,50; 125 гр. масти (1150) 2; 1 лит. млека (600) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 3; $\frac{1}{2}$ лит. вина (за вечеру) 4. Укупно 7010 кал., 25,50 дин.

31-VII Понедељак. Чорба од парадајза, овчји паприкаш, куван кукуруз. 1 кгр. парадајза (600) 2; $\frac{1}{4}$ кгр. брашна(750) 1; 1 јаје (75) 0,50; $\frac{1}{2}$ кгр. соли 1,50; $\frac{3}{4}$ кгр. овчег меса (1300) 7,50; 125 гр. масти (1150) 2; 1 кгр. лука црног 1; 6 ком. паприке зелене 1; 1 кгр. кромпира (600) 1,50; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1,50; $\frac{3}{4}$ кгр. хлеба (1500) 2,25; 4 ком. кукуруза 2. Укупно 6275 кал., 23,75 динара.

1-VIII Уторак. Пасуљ са сланином. 1 кгр. сланине (7800) 13; $\frac{1}{2}$ кгр. пасуља (1300) 1; зелена 1; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 2,50; 6 ком. кукуруза 3. Укупно 11,400 кал., 25 динара.

2-VIII Среда. Чорба од парадајза, боранија са шницлом. $\frac{3}{4}$ кгр. сецканог говеђег меса (800) 6; 1 кгр. парадајза 1; 125 гр. масти (1150) 2; 1 јаје (75) 0,50; 1 кгр. бораније (600) 1,50; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 2,50. Укупно 4625 кал., 15 дин.

3-VIII Четвртак. Чорба од кромпира са кнедлама, крофне. 1 кгр. кромпира (600) 1; $\frac{3}{4}$ кгр. брашна (2250) 2; 5 ком. јајета (375) 2,50; 250 гр. масти (2300) 3,50; квасац 1; $\frac{1}{8}$ кгр. шећера (975) 1,75; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1,50; зелене паприке 2; 1 кгр. хлеба (2000) 2,50. То је било само за ручак. За вечеру није записано. Укупно 8800 кал., 17,75 дин.

6-VIII Недеља. Чорба од парадајза, боранија са печеном пловком, кувани кукуруз. 1300 гр. чишћена пловка (1560) 13; $\frac{1}{4}$ кгр. масти (2300) 3,50; 1 кгр. парадајза 1,50; 1 кгр. црног лука 1,50; $\frac{1}{2}$ кгр. бораније (900) 4,50; $\frac{1}{2}$ литра млека (300) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 3; 1 лит. вина 7; 6 ком. куваног кукуруза 2. Укупно 7.060 калорија, 37,50 динара.

7-VIII Понедељак. Без меса: Чорба од бораније са ноқлицама, паприкаш од кромпира, кисели краставци. $\frac{1}{4}$ кгр. бораније (150) 0,75; $\frac{1}{2}$ кгр. кромпира (900) 1,50; 125 гр. масти (1150) 2; паприке 2; $\frac{1}{2}$ кгр. брашна (1500) 2; $\frac{1}{2}$ лит. млека (150) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 1,50. Укупно 5.850 калорија, 12 динара.

8-VIII Уторак. „Ајнпрен супа“, филоване паприке. 1 кгр. сланине (7800) 12; $\frac{1}{8}$ брашна (370) 0,50; 100 гр. пиринча (320) 1; $\frac{1}{2}$ кгр. свињског меса (700) 6; паприке зелене 1; бибер 0,25; 1 јаје (75) 0,50; 125 гр. масти (1150) 2; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1,50; 1 кгр. хлеба (2000) 2,50. Укупно 12.715 калорија, 27,25 динара.

Свега 217.710 калорија, 600,75 динара.

За 31 дан ова кућа потрошила је за исхрану 217.710 калорија хране у вредности 600,75 динара. Просечно је дневно трошила по 7011 калорија и за то је издавала по 19,35 динара. У кући је било свега њих двоје, муж и жена. На сваког долази по 3.505 калорија, које су стајале по 9,67 динара. Одприлике овај број калорија који су они потрошили за 31 дан, потрошили би и за 30 дана, то јест, можемо ових 31 дана рачунати у месец дана.

Обратимо се сад на приходе ове куће. Стан су имали бесплатно. Муж је зарађивао по 45 динара дневно. Кад би радио у току целог месеца, то јест, 26 дана зарадио би 1.170 динара месечно. Ако од те суме одбијемо потрошених за храну 600,75 динара месечно, добијамо остатак од 569,25 дин. Другим речима и овде видимо да половину своје зараде, кад радник ради, даје у Београд за стан!

2. *Петнајест породица из „Пиштољ Мале“*)*

У овој групи износимо исхрану 15 радничких породица. Заједничко је међу њима ово:

1. Сви станују на Дунаву у раније зв. „Пиштољ-Мали“. То су куће већим делом подигнуте на брзу руку после рата на имању Панђе-ла. Власник имања издаје под кирију земљиште на коме појединци зидају мале кућице, у којима или сами станују или их издају под кирију другима.

2. Свака од ових породица заузима по једну собу, у којој сви станују, кувају, а зими и перу веш.

3. У близини се налазе два велика сметлишта: Општинско и Бајлоново. По њима деца дању скупљају разне отпатке: гвожђа, старе крпе, коске, траву којом се пуне матраци. Ноћу иду по сметлиштима одрасли и они малим мотичицама копају по ђубришту и траже све што може да се прода.

4. Није далеко Јованова пијаца, на коју деца иду, скупљају отпадке воћа, поврћа, нешто украду, неког послушају, „зараде“. Жене по свршетку пијаце скупљају отпадке парадајза и другог поврћа.

5. Особито велика прљавштина влада не само у самим кућама, где ове породице живе, него и по двориштима. На неким местима са једним се нужником служи цело двориште у коме станује по 40—50 породица.?! Врло је често случај да једна од њих не плати за воду за један месец. Тада се водовод затвара за цело двориште. Пошто се из тих дворишта ђубре лети често не износи на време пуно је мува, онако као што су и куће пуне стеница.

По занимању старешине породице имали смо: 2 радника у електричној централи, 1 радницу на трамвају, 1 фабричну радницу, 1 месарског радника, 1 грађевинског радника, 1 обућарског радника, 2 који су „свашта“ радили, 1 продавца новина, 1 таљигаша, 1 носача и 3 свирача.

Према дужини испитивања имамо:

од 17—20 дана	2 куће
„ 21—25 „	3 „
„ 26—30 „	5 „
„ 31—35 „	3 „
„ 36—40 „	2 „

Укупно 15 кућа

Кућа бр. 1. — У кући мајка 35 год., две кћери: 12 и 7 год. Мајка ради у ситари, (фабрици сита). Тка платно за сита. Ради од 7.30 до 12 пре подне и од 1—5 по подне. Зарађује по 28 динара дневно. Понекад ради преко времена, тада заради мало више.

Родом је из села Дворишта, срез Голубачки, код Пожаревца. Доселила се у Бео-

*) Пиштољ-Мала је сада порушена од стране Санитета општине града Београда.

град пре 13 година. Удата је била два пута. За првог је пошла још док је била у селу. Живела је с њим 5 месеци, па га је напустила и дошла у Београд. С њим је била само испитана. Пре 7 година удала се за другога мужа, али није венчана. Зато што је муж две плате попио она га је пре 25 дана отерала из куће. Сад он спава у истоме дворишту у шупи, храни се „где стигне”. Ради као чистач на гробљу.

Из овога брака имала је два детета од којих је млађе недавно умрло. Њему мајка сваке недеље пали свећу и „дели за душу”. За време нашег испитивања једне је недеље поделила: $\frac{1}{2}$ кгр. кајсија (2.50 дин.), $\frac{1}{2}$ кгр. крушака (1.50 дин.), $\frac{1}{2}$ кгр. свежих шљива (1.50 дин.), 2 веће погачице (2 дин.), 2 мање погачице (1 дин.), свећа (1 дин.). Свега је потрошила 10.50 дин. Иначе свакога дана за душу те мале укућани међу собом једу хлеба, на коме увек мора по нешто да буде. Средом и петком кад је пост: парадајз, лук, со, а кад је мрсно онда оно што има: сир, меса и т. д. Главно да се не сме дати само хлеб. До године дана ће се тако свако јутро да пуни свежом водом једна тестија и оставиће се да до сутра дан стоји у соби. Том приликом вода се прекрсти и на румунском (јер је мајка румункиња) изговоре ове речи: „Ово да буде Олги за душу, а ти хлебу буди нам за данас”.

Станују у Добрачиној улици у једној соби са земљаним подом чије су размере: дуж. 3,80, шир. 3,60, вис. 2,10. Запремина 29 куб. метара. На соби само један прозор: 85×65 см. У соби, која се осветљава са петролеумском лампом има 2 кревета, у једном спавају мајка са мањом девојчицом, а у другом старија. На сваком кревету по два чаршава, 1 јастук и по једно ћебе. 2 стола покривена мушемом. Завеса на прозору са чипкама. На зиду има четири ручна рада. Полица за судовете: 3 мале шоље, сланик, 6 флаша од пива, а на прегради је ручни рад. По зиду висе стара одела и види се много стеница. Деца обучена само у црне кецеље. У овој соби станују 7 година. Најпре је кирија била 100 динара, а сад се је — у току последње године — попела на 170 дин. месечно!

Хлеб, млеко и пиљару плаћа недељно. Дрва узима у дрвари по 30 кгр. за 9 динара, а кад нема новаца онда узме у бакалници на вересију по 5 кгр. за 1.50 дин. Шећер троше $\frac{1}{2}$ кгр. недељно. „Мајка има ману срца и доктор јој је рекао да узима свако јутро по коцку шећера и чашу воде”, прича нам девојчица. Недељом узима редовно по 2 флаше пива, пију она и деца пре ручка. Старија је кћи учила први разред гимназије, пала је из француског језика, спрема је „инструктор”, плаћају му 150 динара месечно. Кувају

на тај начин што девојчице спреме све што треба, а мама кад дође стави на ватру и кува.

Старија девојчица је скрофулозна, остали су здрави. Исхрана:

Август 9 Среда. 1 кгр. кукурузног брашна (3600) 1.50; 250 гр. масти (1380) 2; 1 лит. млека (600) 2. Укупно 5.580 калорија, 6.50 динара.

10 Четвртак. 1 кгр. парадајза (160) 1; 1 кгр. лука (160) 1; 14 к. паприка бабура 1; $\frac{1}{2}$ кгр. крушке (200) 1; 100 гр. кајмака (800) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 2; 1 лит. млека (600) 3; 4 к. јаја (300) 2. Укупно 4.220 калорија, 13 динара.

11 Петак. Пиринча 250 гр. (800) 2; зејтина 100 гр. (920) 1; 150 гр. масти (1380) 2; 1 лит. млека (600) 3; 2 кгр. хлеба (400) 4; $\frac{1}{2}$ лит. млека (300) 1.50 Укупно 7.500 калорија, 13.50 динара.

12 Субота. 1 кгр. хлеба (2000) 2; 1 лит. млека (600) 3; 100 гр. кајмака (800) 2. Укупно 3.400 калорија, 7 динара.

13 недеља. 2 кгр. кромпира (1200) 2; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 18 к. паприке бабура 1; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 5.800 калорија, 10 динара.

14. Понедељак. $\frac{1}{2}$ кгр. гов. меса (750) 4; 2 кгр. купуса (500) 2; 1 кгр. парадајза (160) 1; 1 кгр. лука (160) 1; 11 к. јаја (825) 6; 1 кгр. хлеба (2000) 2.50; $\frac{1}{2}$ кгр. сира (1335) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 6.330 калорија, 21.50 динара.

15. Уторак. $\frac{1}{4}$ кгр. масти (1380) 3.50; 24 к. бабура 2; 1 лит. млека (600) 3; $\frac{1}{4}$ кгр. кобасица (250) 2; 100 гр. париске саламе (530) 5; $\frac{1}{4}$ кгр. шећера коцке (880) 3.50; $\frac{1}{4}$ кгр. шећера ситног (880) 3; $\frac{1}{4}$ кгр. зејтина (2300) 2.50; 1 кгр. хлеба (2000) 2.50; 10 к. бабура 1; 1 кгр. јабуке (350) 2; $\frac{1}{2}$ кгр. пасуља (1300) 1.50. Укупно 9.390 калорија, 31.50 динара.

16. Среда. 1 кгр. хлеба (2000) 2; 2 кгр. парадајза (320) 2; 15 к. паприке 1; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 2.920 калорија, 8 динара.

17. Четвртак. 1 кгр. кромпира (600) 1; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 5.200 калорија, 8 динара.

18. Петак. 13 к. паприка 1; $\frac{1}{4}$ кгр. пиринча (800) 2; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 5.400 калорија, 10 динара.

19. Субота. 1 кгр. парадајза (160) 2; ал. паприке 1; $\frac{1}{2}$ кгр. грожђа (305) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 5.065 калорија, 12.50 дин.

20. Недеља. 3 кгр. бораније (1200) 4.50; 3 кгр. кромпира (1800) 3; 3 кгр. хлеба (6000) 6; $\frac{1}{2}$ кгр. крушке (200) 1; 1 лубеница (300) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 9.800 калорија, 19.50 динара.

21. Понедељак. 1 диња (300) 2; 4 кгр. хлеба (8000) 8; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 8.600 калорија, 13 дин.

22. Уторак. $\frac{1}{2}$ кгр. пасуља (1300) 1.50; 1 кгр. хлеба (2000) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 4.820 калорија, 7.50 динара.

23. Среда. 1 кгр. хлеба (2000) 2; 1 кгр. парадајза (160) 1; 1 кгр. кромпира (600) 1; 100 гр. зејтина (920) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 4.280 калорија, 9 дин.

24. Четвртак. 1 диња (300) 2; 2 кгр. парадајза (320) 2; 2 кгр. сланине (18.400) 16; паприке 1; 1 лит. млека (600) 3; $\frac{1}{2}$ кгр. пасуља (1300) 1.50; 1 кгр. кукурузног брашна (3.600) 1.50; $\frac{1}{4}$ кгр. пиринча (1600) 4; ал. паприке 0.50; 100 гр. зејтина (920) 1; 1 кгр. хлеба (2000) 2. Укупно 29.400 калорија, 34.50 динара.

25. Петак. 14 к. паприка 1.50; $\frac{1}{2}$ кгр. пасуља (1300) 1.50; 1 кгр. лука (160) 1; 2 кгр. хлеба (4000) 4; $\frac{1}{2}$ крушке (200) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 6.260 калорија, 13 динара.

26. Субота. 1 кгр. кромпира (600) 1; 200 гр. зејтина (1840) 2; $\frac{1}{4}$ кгр. шећера (880) 3.50; $\frac{1}{4}$ кгр. у праху шећера (880) 3.50; 2 кгр. брашна (5200) 8; 1 лубеница (300) 2; 1 лит. млека (600) 3. Укупно 5.300 калорија, 23 динара.

За 18 дана ова је кућа потрошила: 116.505 калорија хране или по 6.472 дневно. Ако поделимо на 3 душе имамо, да је сваки члан

породице троши по 2.157 калорија дневно. За то је време издато 250 динара за храну. Дневно по 13.88 дин. или на свакога по 4.62. Хлеб троше дневно 1 кгр. и 600 гр., на особу 533 гр. или 1066 калорија. Овај рачун није утолико тачан јер ми незнамо колико је мајка делила за душу своје мале од хране која је улазила свакога дана у овај наш дневник.

Кућа бр. 2. — Домаћину је 42, радник је у месарници, жени 40 год. Три детета: син 14 год., шегрт је у касапници; старија кћи има 17 год. служи као служавка; млађа кћи 12 год. свршила је основну школу, код куће је. Доселили су се из Босанске Градишке 1927. године. Станују у једној соби чије су мере: дуж. 3.30 мет.; шир. 2.85 мет. и вис. 2.10. Кубатура собе: 16.8 куб. мет. Соба има само један прозор, 90×90. За собу плаћају 200 динара месечно. Зараду нисмо могли дознати. Домаћин воли да пије.

Мајка пати од стомака; старија ћерка, која послужује добија pneumotoraks. Остали су релативно здрави.

Август 8. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. кромпира (600) 1; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. парадајза (80) 0.50; 150 гр. масти (1380) 2; 1 кгр. црног лука (160) 1. Укупно 6.520 калорија, 10 динара.

9. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 100 гр. качкаваља (260) 3; 1 кгр. кромпира (600) 1; 75 гр. масти (690) 1; ½ кгр. црног лука (80) 1; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.930 калорија, 11.50 динара.

10. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 75 гр. масти (690) 1; ½ кгр. брашна пшеничног (1300) 1; ракије 4. Укупно 8.890 калорија, 13.50 динара.

11. Петак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. купуса слатког (250) 1; 150 гр. масти (1380) 2; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.930 калорија, 8.50 динара.

15. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. кромпира (600) 1; 1 кгр. парадајза (160) 1; 75 гр. масти (690) 1; ½ кгр. брашна пшеничног (1300) 1. Укупно 8.890 калорија, 9.50 динара.

16. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 150 гр. масти (1380) 2; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 8.280 калорија, 9.50 динара.

17. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; бели лук 1; 100 гр. зејтина (920) 1; паприке зелене 2. Укупно 4.920 калорија, 6 динара.

18. Петак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. кромпира (600) 1; ½ парадајза (80) 0.50; 75 гр. масти (690) 1; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.670 калорија, 8 дин.

19. Субота. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ кгр. пасуља (1300) 1; 75 гр. масти (690) 1; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 6.290 калорија, 7.50 динара.

20. Недеља. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 2 кгр. кисела купуса (500) 2; 1 кгр. сувог меса свињског (1000) 16; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.800 калорија, 23.50 динара.

21. Понедељак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ литра млека (300) 1.50. Укупно 4.300 калорија 5 50 динара.

22. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. парадајза (160) 1; 100 гр. зејтина (920) 1; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.380 калорија, 7.50 динара.

23. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 150 гр. масти (1380) 2; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 8.280 калорија, 9.50 динара.

24. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. кромпира (600) 1; 1 кгр. парадајза (160) 1; 150 гр. масти (1380) 2; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 6.440 калорија, 9.50 динара.

25. Петак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ кгр. парадајза (80) 0.50; паприке зелене 2; 100 гр. зејтина (920) 1; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 5.300 калорија 9 дин.

26. Субота. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ лит. млека (300) 1.50; 1½ кгр. свињског меса (3900) 15; 1 кгр. црног лука (160) 1; 75 гр. масти (690) 1; алеве паприке 0.50. Укупно 9.050 калорија, 23 динара.

27. Недеља. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. парадајза (80) 0.50; 1 кгр. кромпира (600) 1; паприке бабуре 1; 75 гр. масти (690) 1. Укупно 5.670 калорија, 9 динара.

28. Понедељак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ литра млека (300) 1.50; паприке зелене 1. Укупно 4.300 калорија, 6.50 динара.

29. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. кобасице (750) 5; ½ кгр. говеђине (750) 4. Укупно 5.800 калорија, 14 50 динара.

30. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. пасуља (1300) 1; 75 гр. масти (690) 1. Укупно 6.290 калорија, 7.50 динара.

31. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ литра млека (300) 1.50; ½ кгр. кукуруза (80) 0.50; 1 кгр. свињског меса (2600) 12. Укупно 6.980 калорија 17 динара.

Септембар 1. Петак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. свињског меса (2600) 12; 1 кгр. кромпира (600) 1. Укупно 7.500 калорија, 17.50 динара.

2. Субота. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. брашна пшеничног (1800) 2; 1½ кгр. шљива свежих 3; 1 јаје (75) 0.50; 150 гр. масти (1380) 2. Укупно 6.455 калорија, 13 динара.

3. Недеља. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1½ кгр. свињског меса (3900) 18; ½ кгр. киселог купуса 1. Укупно 7.200 калорија, 24.50 динара.

4. Понедељак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. парадајза (80) 0.50; 100 гр. зејтина (920) 1; киселе паприке 2. Укупно 5.300 калорија, 9 динара.

5. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50. Укупно 4.300 калорија, 5.50 динара.

Август 6. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 150 гр. масти (1380) 2. Укупно 8.280 калорија, 9.50 динара.

7. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. сувог свињског меса (3000) 16; 1 кгр. киселог купуса 2; 75 гр. масти (690) 1. Укупно 7.990 калорија, 24.50 динара.

8. Петак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. свињског меса (2600) 12; 1 кгр. парадајза (160) 1. Укупно 7.060 калорија, 18.50 динара.

9. Субота. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. кромпира (600) 1; 75 гр. масти (690) 1. Укупно 5.590 калорија, 7.50 динара.

17. Недеља. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. говеђине (1500) 10; 1 кгр. кромпира (600) 1; ½ кгр. парадајза (80) 0.50. Укупно 6.480 калорија, 17 динара.

18. Понедељак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 150 гр. масти (1380) 2; ½ кгр. парадајза (80) 0.50. Укупно 8.360 калорија, 9 динара.

19. Уторак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. кромпира (600) 1; 75 гр. масти (690) 1; ½ кгр. парадајза (80) 0.50. Укупно 5.570 калорија, 8 динара.

20. Среда. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; 2 кгр. кромпира (1200) 2; ½ кгр. кобасице (750) 5. Укупно 6.250 калорија, 12.50 динара.

21. Четвртак. 2 кгр. хлеба (4000) 4; ½ лит. млека (300) 1.50; ½ кгр. парадајза (80) 0.50. Укупно 4.380 калорија, 6 динара.

У току наших испитивања, која су трајала 35 дана ова је кућа потрошила 221.735 кало-

рија хране, што износи по 6336 калорија дневно. Ако се та цифра подели на 4, добићемо да је у овој кући једно лице у средњем трошило по 1584 калорија хране дневно. Отац и син раде у месарници. Врло је лако могуће да су они тамо штогод јели, а можда и по нешто кријући од нас доносили кући. На тај се начин по свој прилици и објашњава то, што су њих четворо дневно јели само 2 кгр. хлеба. Благодарети такој малој количини потрошеног хлеба и целокупна дневна потрошња калорија је доста ниска. У току нашег испитивања издато је укупно за храну 404 динара.

Дневно су за храну трошили по 11.54 динара, што износи по 2.90 на једнога.

На свако лице долази дневно 500 гр. хлеба или 1000 калорија.

Кућа бр. 3. — Отац, 41 год. ради све: био је обалски радник, ципелар, кувар пекмеза и т. д., и т. д. најглавније је да много пије. Мајка, 29 год. Имају 3 мушка детета: 10, 8 и 1 год. и 3 женска: 13, 5 и 3 год. Досељени су из Шапца пре 15 година. Станују у једној соби чија је величина: 3 мет. дужина, 2.70 мет. ширина и 2 мет. висина. Квбатура је собе 16.4 куб. мет. Један прозор 80×100 см. Платос је дрвен. Месечна је кирија 300 динара. У соби има два кревета, сто, 2 столице. Јако је прљаво, много стеница. Троје деце болују од маларије.

4-VIII Петак. 1 кгр. пасуља (2600) 4; 1 кгр. лука (160) 1; 150 гр. масти (1380) 2; ½ лит. млека (300) 1.50; 3 кгр. хлеба (6000) 6. Укупно 10.360 кал., 14.50 динара.

5-VIII Субота. ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. хлеба (2000) 2; 1 кгр. парадајза (160) 2; 1 кгр. хлеба (2000) 2. Укупно 4460 кал., 7.50 динара.

6-VIII Недеља. ½ лит. млека (300) 1.50; 1 кгр. парадајза (160) 2; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4460 калорија. 7.50 дин.

7-VIII Понедељак. ½ литра млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 150 гр. масти (1380) 2; ½ кгр. пасуља (1300) 1.50. Свега 6900 кал., 9 дин.

8-VIII Уторак. ½ лит. млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 250 гр. кајмака (1900). Свега 6200 кал. 5.50 динара.

9-VIII Среда. ½ лит. млека (300) 1.50; 3 кгр. хлеба (6000) 6; 1 кгр. бораније (400) 2; 150 гр. масти (1380) 2; 250 гр. кајмака (1900); 100 гр. алеве паприке 0.50. Свега 10.100 кал., 12 дин.

10-VIII Четвртак. ½ литра млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 2; 250 гр. кајмака (1300). Укупно 5600 кал., 3.50 дин.

11-VIII Петак. ½ литра млека (300) 1.50; 250 гр. кајмака (1900); 1 кгр. хлеба (2000) 2. Укупно 4.200 кал., 3.50 дин.

12-VIII Субота. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 2; 1 кгр. пасуља (2600) 2; 250 гр. кајмака (1900). Укупно 8.800 кал., 5.50 дин.

13-IVIII Недеља. ½ литра млека (300) 1.50; 250 гр. кајмака (1900); 1 кгр. хлеба (2000) 2. (попара је за ручак и вечеру). Укупно 4.200 кал., 3.50 дин.

14-VIII Понедељак. ½ литра млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 2 кгр. парадајза (320) 2; 250 гр. кајмака (1900). Укупно 6.520 кал., 7.50 динара.

15-VIII Уторак. ½ литра млека (300) 1.50; 250 гр. кајмака (1900); 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 6.200 кал., 5.50 динара.

16-VIII Среда. ½ литра млека (300) 1.50; 250 гр. кајмака (1900); 3 кгр. парадајза (480) 3; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 6.680 кал., 8.50 динара.

17-VIII Четвртак. ½ литре млека (300) 1.50; 3 кгр. хлеба (6000) 6; 250 гр. кајмака (1300); кгр. парадајза (480) 3. Укупно 8.080 кал., 9.50 динара.

18-VIII Петак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 250 гр. кајмака (1900). Укупно 6.200 кал., 5.50 динара.

19-VIII Субота. ½ литре млека (300) 1.50; 250 гр. кајмака (1900); 2 кгр. парадајза (320) 2; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 6.520 кал., 7.50 динара.

20-VIII Недеља. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. парадајза (160) 1; 250 гр. кајмака (1900). Укупно 6.360 кал., 6.50 динара.

21-VIII Понедељак. ½ литре млека (300) 1.50; 1 кгр. пасуља (2600) 4; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 75 гр. масти (690) 1; ½ кгр. лука (80) 0.50. Укупно 7.440 кал., 11.— динара.

22-VIII Уторак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 1 кгр. парадајза (160) 1; 20 комада љуте паприке 1. Укупно 4.460 кал., 7.50 динара.

23-VIII Среда. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 2 кгр. парадајза (320) 2. Укупно 4.620 кал., 7.50 динара.

24-VIII Четвртак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4; 2 кгр. парадајза (320) 2. Укупно 4.620 кал., 7.50 динара.

25-VIII Петак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4.300 кал., 5.50 динара.

26-VIII Субота. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 3; 1 кгр. купуса зеленог (80) 1; 150 гр. масти (1380) 2. Укупно 5.680 кал., 7.50 динара.

27-VIII Недеља. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4.300 кал., 5.50 динара.

28-VIII Понедељак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4.300 кал., 5.50 динара.

29-VIII Уторак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4.300 кал., 4.50 динара.

30-VIII Среда. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 4. Укупно 4.300 кал., 4.50 динара.

31-VIII Четвртак. ½ литре млека (300) 1.50; 3 кгр. парадајза (480) 3; 150 гр. масти (1380) 2; 3 кгр. хлеба (6000) 4.50. Укупно 7.080 кал., 11.— динара.

1-IX Петак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 3; 2 кгр. парадајза (320) 2; алеве паприке 100 гр. 0.50. Укупно 4.620 кал., 6.— динара.

2-IX Субота. ½ литре млека (300) 1.50; 4 кгр. хлеба (8000) 6; 3 кгр. купуса (240) 3; 150 гр. масти (1380) 2. Укупно 9.540 кал., 12.50 динара.

3-IX Недеља. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 3; 3 кгр. парадајза (480) 3. Укупно 4.780 кал., 7.50 динара.

4-IX Понедељак. ½ литре млека (300) 1.50; 2 кгр. хлеба (4000) 3; 2 кгр. парадајза (320) 2. Укупно 4.620 кал., 6.50 динара.

Наша су испитивања у овој кући трајала 32 дана. За то је време потрошено 191.310 калорија хране, што износи по 5978 кал. дневно. Ако тај број поделимо са 5, (сву децу рачунамо у троје одраслих), добићемо да је у овој кући трошено на једног одраслог по 1195 кал. дневно. За то је време укупно издато 237.50 дин. за храну, што износи по 7.32 дин. дневно или по 1.46 дин. на одраслог. 3¼ кгр. кајмака (24700 калорија, добијено је бесплатно од Црвеног крста). На свако лице долази отприлике 418 гр. хлеба дневно или 836 калорија.

(Наставиће се).

Дим. Ј. Стојановић, инспектор Мин. просвете

Проблеми децје заштите у Београду

(4)

IV Заштита деце у претшколско доба

Одвајамо ово доба, јер су деца у то доба, од 4—6 година у јачем развоју и физичком и духовном.

Њима тада треба јача и обилнија храна, јача обућа и одећа, и више бављења извесне особе с њима ради поука и забављања, ради духовног развића. У то време се стварају сталније претставе и образују први појмови, стварају се и навике и упућује на уљудно и лепо понашање; уопште врши се јачи васпитни утицај.

На децу ове категорије под заштитом, социјално-комунална служба мора да обрати већу пажњу због повећаних потреба.

За децу дату под своје престаје брига, сем повременог обавештавања о њиховом стању. За децу у колонији настаје брига, сем повећаним потребама, још о томе: хоће ли градска деца остати у колонији на селу, или ће бити смештена у граду, да би добила васпитање за будући живот у граду. Ради бољег физичког напретка сеоска колонија је препоручљивија; а у погледу васпитања зависи од средине у којој би била у граду. Ако би била у породицама са мањим културним потребама, онда би и сеоска средина конвенирала. Само у случају ако би могла бити смештена у породице са вишим нивоом културног живота, могло би се поставити питање премештања, и то ипак само код деце нормално напредне, којој промена средине не би донела и промену у физичком напретку. За слабуњаву децу сеоска колонија је препоручљивија.

Централни уред за заштиту деце града Београда користи се двома колонијама: у Београду и у Милошевцу, коју, као што је речено, води Универзитетска дечја клиника. Према томе Централни уред, који се у могућој мери брине о београдској деци, има могућности да распоређује децу по стварној потреби.

У Београду постоји свега један дом интернатски уређен за децу овога узраста. То је дом „Српске мајке“, који ради тек две године. Дом је имао на негу и васпитавање око

50 деце сиромашних родитеља, или потпуне сирочади.

За децу радница и чиновница, које раде ван своје куће, долазе у питање обданишта, у којима ће деца проводити дан у корисној забави и хигијенској нези. И ако су ово мала, неразумна деца, ипак њихове душе прља улица и улични живот, где би она морала бити у осуству своје мајке, ако их нико не би прихватио и заштитио и у погледу моралном и у погледу интелектуалном. А обданишта су та заштитна установа. Ту се, природно, о сиротињској деци мора повести рачуна, да, између осталог, добију и добру храну и топлије одело и обућу, да би тако имала пуне користи од социјалне заштите.

У Београду постоје само десет обданишта, која се старају о деци ове категорије. Сва су та обданишта добротворне установе београдских госпођа.

Ова су обданишта доста добро распоређена, јер их има скоро у свима крајевима Београда.

Тако, постоје: у ул. Цара Душана (Обданиште бр. 3), ул. Краљице Марије (Обданиште бр. 2), у ул. Бранковој (Жен. хр. покрет), у ул. Св. Николе (Обданиште бр. 1), Св. Андреја на Карабурми, у ул. Поп Стојана (Мајка Јевросима), Св. Никола на Душановцу, Св. Тројице на Пашином Брду, у Кр. Александра ул. (Коло српских сестара) и Св. Ђорђе на Чукарици.

Прва од ових основана су још пре 10 година, а после су се остала принављала.

Прва два, као и Мајке Јевросиме, имају и своје сопствене зграде са свима потребама за овакву установу.

Ова обданишта примају од 30 до 100 деце дневно. Већина деце прима се бесплатно, а имаућнија деца плаћају по 1—2 динара дневно.

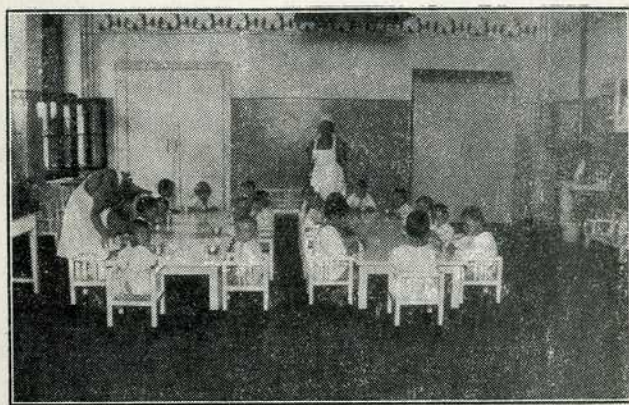
Деца у обданишту добивају по три obroка дневно; имају и своје васпитачице.

Ова обданишта поред помоћи коју указују у томе, што примају и заштићују радничку и другу децу, најчешће од 7 час. јутро до 7 час. увече, што им дају топлу храну и корисну забаву и поуку, она их још помажу

сама, или преко хуманих људи, и оделом и обућом, а нека их помажу и тиме, што их преко лета шаљу на летовање ради опоравка.

Тако ова обданишта врше врло корисну улогу у животу београдске мале деце.

Али Београд још нема довољан број ових обданишта. Има читавих насеља у којима нема ове тако потребне установе. Социјална служба би имала за задатак, да изазове приватну иницијативу за оснивање оваквих установа и тамо где их сада нема, а потреба се осећа, пошто Градско поглаварство данас — то сви видимо — не стиже услед материјалних немогућности да у својој режији оснива нова обданишта.

Трпезарија једног београдског дечјег обданишта...

Оваквих обданишта треба да има бар толико, колико основних школа, а и више, пошто у њима треба да је ограничен број деце, да би била ближа дечјим кућама и да се не би оптерећивала великим бројем на случај какве заразе; а и само васпитање се боље изводи код мањег броја, 20—30 деце.

*

Београд као велики град са збивеним насељем, са кућама од више спратова и многобројним становима у њима, све више постаје насеље, које не пружа својим становницима у њиховим становима ни довољно свежег ваздуха, ни сунчаних зракова, нити пак могућност за слободно кретање деце. Дакле, не пружа најелементарније услове за развитак здравог дечјег организма. Међутим, ту животну потребу не може да задовољи у Београду сам за себе и своју децу ни најимућнији родитељ у оној мери, колико је то апсолутно потребно. А то је нарочито потребно малој деци, која сама не могу никуда из куће.

Из тога следује, да је за задовољење те елементарне потребе дужна да се постара друштвена заједница, стварајући услове за то, преко установа за заједничко искоришћавање и ваздуха и сунца и за пружање прилике за довољно кретање деце. У овом слу-

чају позвано је на првом месту Град. поглаварство, да омогући да деца његових становника, без обзира на имућност, дођу до благодети свежег ваздуха и топлот сунца, као и до довољног простора за кретање. А то ће бити, узев у обзир само малу децу имућних родитеља, ако општина, као друштвена заједница, уреди у сваком крају града, *јавне дечје градине са игралиштима и шеталиштима, и ако на тим игралиштима, преко своје социјалне службе, одреди спремне особе, које ће водити надзор над децом и васпитно утицати на њих, пошто је немогуће да на таквим скупним местима праве распоред и ред родитељи, сваки за своје дете, нити да то чине сама деца, или њихове боне.*

У неколико јавних паркова у Београду, као што је речено у прошлом одељку, има игралишта за малу децу са басенима песка, а на Калемегдану и са разним справама. Ова игралишта на Калемегдану одговарају и деци овога узраста, али је то премало за Београд. А сва друга недовољна су, као што је речено, и за најмању децу. Стога је нужно побринути се за уређење игралишта и за децу овога узраста.

Напоследку, поред све велике жеље и природом постављеног задатка, ипак је немогуће многим и обезбеђеним родитељима у Београду да сами, без туђе помоћи, васпитавају своју малу децу; стога је постала неопходна потреба да се оснивају комуналне установе, које ће помоћи родитељима. *То су забавишта, која примају малу децу само у одређено време, забављају их и васпитавају без бриге родитеља, а кућама их враћају у одређено време ради исхране и одмора.*

Забавишта могу бити приватна или општинска. И приватна морају бити под надзором као и општинска и евентуално државна, да би било у њима потребних хигијенских услова, потребног реда и васпитног система и да би тако била што кориснија за децу коју примају на васпитавање.

У Београду постоји десет забавишта, и то: 6 општинских и 4 приватна.

Општинска су:

У осн. школи Кр. Петра једно одељење са 38 деце.

У осн. школи Кр. Александра I са два одељења по 60 деце.

У осн. школи Јанка Веселиновића са два одељења по 45 деце. Ради полудневно.

У осн. школи Св. Саве са два одељења по 50 деце.

У осн. школи Змај Ј. Јовановића са два одељења по 60 деце.

У осн. школи на Сењаку са два одељења по 80 деце. Ради полудневно.

Приватна су:

Француске мисије у Ранкеовој ул.

Француско-српског Друштва „Мајке Јевросиме”.

Евангеличке црквене општине.

Енглеско-српско у Палмотићевој ул.

Забавишта раде са по 2 часа пре и 2 часа по подне, а полудневна по 3 часа.

Неке осн. школе имају уписану децу за забавиште, али немају просторије за то и стога их не отварају. Из тога се најбоље види, да је овај број од десет забавишта недовољан за број београдске деце која би се њима требала користити, а сем тога распоред је њихов такав, да се многа деца због удаљености тешко могу њима користити. Због тих недостатака видимо на београдској улици многобројну децу, остављену без надзора и изложену опасностима да буду осакћањена, да се заразе, да падну у какво искушење и грешку, да се поводе за рђавим примерима итд.

Дужност је дакле социјалне службе у Београду, да о томе поведе рачуна и помогне родитељима да своју децу могу и безбрижније и рационалније подизати. У томе треба да узму иницијативу општинска социјална служба, као заједничка и на првом месту позвана за то. А то она може и треба било сама, било уз помоћ приватне иницијативе, коју треба потстаћи и подржати.

Као што се из овога излагања види, нису на социјалну службу упућена само деца необезбеђена, незаштићена, него има случајева у којима је социјална служба дужна да води рачуна и о деци уопште, без обзира на имућност и положај њихових родитеља. Питање је само у колико ће и кад моћи комунално-социјална служба да задовољи ове потребе, како због обилности и разноврсности задатака, тако и због материјалних издатака које оваква служба захтева. Али онде где не може она својим средствима да доспе, може и треба да изазове приватну иницијативу, која је у Београду врло жива и врло обилна, нарочито кад су у питању деца.

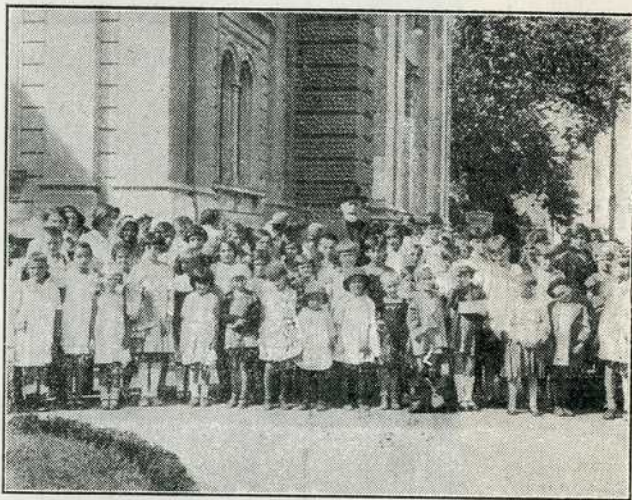
Б. Заштита деце у школско доба

Период који почиње од седме године живота, кад почиње за децу школска обавеза, врло је важан; важан за децу, јер се тада прелази од претежно физичке неге и на систематско образовање деце; а важан и за њихове васпитаче и старатеље, јер деца сад не могу више бити везана само за кућу, за стални, непосредни, надзор. Она сад пробаве велики део времена ван куће и у друштву својих другова. Њима се сада хоризонт шири и зависи од многих околности у коме ће правцу поћи њихово васпитање и њихово стремљење.

Ово је период изласка деце из узаног круга, који им је обележило двориште, у један шири круг који иде до школе и до границе месног атара, а затим даље до граница

државе. Ово је период кад деца почињу упознавати свет онакав какав је и упознавати га у његовом пространству; кад деца сазнају да сем њихове куће има још кућа, сем њихове улице има још улица, сем њихове родбине и суседа има још људи; кад сазнају да сем њиховог места, реке, поља, брда итд., има још свега тога много и много. Ово је период кад деца почињу стварати појмове и тежи искуства; кад почињу испољавати своје навике и посматрати туђе, друге деце, већег броја деце из различитих кућа и социјалних средина.

Због свега тога овај је период дечјег живота врло значајан. Чиста дечја душа сад је изложена најразноврснијим утисцима, и то утисцима датим с планом, под руководством васпитача и утисцима случајним, добивеним на улици и у друштву.

Полазак сиромашне деце на опоравак (о трошку београдског Уреда за заштиту деце)

Ови су утисци врло јаки; они остављају неизбрисиви траг у души. Познато је, да се догађаји из детињства боље и дуже памте, него они који се дешавају у зрело доба.

У ово доба мора се, дакле, обратити велика пажња на васпитање деце, јер је ово васпитање основно. Оно је темељ за васпитавање у даљим годинама.

У ово доба ни телесни развитак не сме се занемарити, јер његова важност не престаје тиме што духовни развитак захтева већу пажњу и веће старање.

Детињи телесни развитак не престаје; он напредује и даље, па му се према томе мора поклонити сва пажња и у толико већа, што дете у овом периоду, периоду првог активног, напорног рада, почиње трошити снагу не само на развијање тела, него и на рад; што оно проводи велики део времена у затвореном простору и телесном мировању.

Због тога се мора обратити на ту децу велика пажња, и то како на децу без природне

родитељске заштите, тако и на децу са родитељском заштитом.

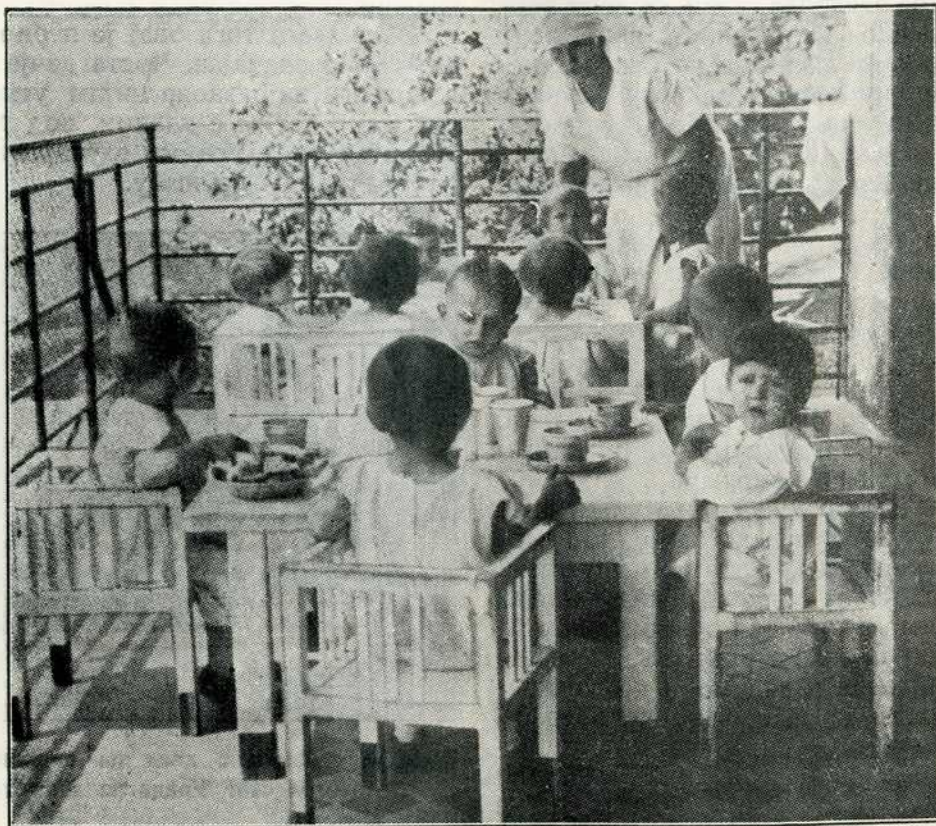
*

Нас овде првенствено интересује заштита деце, која су, силом околности, остала без родитељске неге и заштите, а о којој се брине Београдски централни уред за заштиту матера, деце и младежи и друге установе, а тек на другом месту интересују нас деца која имају ту срећу да су како-тако под топлом родитељском заштитом.

примају на одгајивање децу, сирочад, овога узраста.

Дом Друштва за васпитавање и заштиту деце најстарија је дечја установа у Београду. Основан је 1887. У прошлој години имао је 89 питомаца (мушких), од којих су 62 у основној школи, а остало шегрти на разним занатима. Дом прима децу из целе државе, али их је највише из Београда (33).

Дом Друштва за заштиту девојака је по-слератна установа за женску младеж. Прима

У дечјем обданишту радничке деце (Београд)

Говорено је већ о заштити деце остављеној туђој руци и туђој љубави, и како замишљамо негу и васпитање те деце у доба пре школског. Сад нас интересује доба, кад деца дорасту и док пролазе кроз школу, кад им се отварају први видници и даје прилика за прва дружења ван куће.

За децу ове категорије постоје у свету, па и код нас два система заштите: затворена и отворена. У нашој држави преовлађује затворена заштита — дечји домови. До скоро таква је заштита важила, а донекле и сад важи, и за децу из Београда. Међутим од пре 2—3 године Централни уред изводи и отворену заштиту, у колонији у Београду и на селу, о којима смо већ говорили. Поред тога Дом Друштва за васпитање и заштиту деце и Дом Друштва за заштиту девојака и сада постоје као добротворне установе и

девојке од 7 године, а држи их док их не оспособи за какав посао, или не збрине на који други начин. Има их у Дому око 80.

Затворена заштита има за ову децу својих добрих страна, али отворена заштита има много више добрих страна, управо толико, да затворену заштиту за децу овог узраста треба сасвим одбацити.

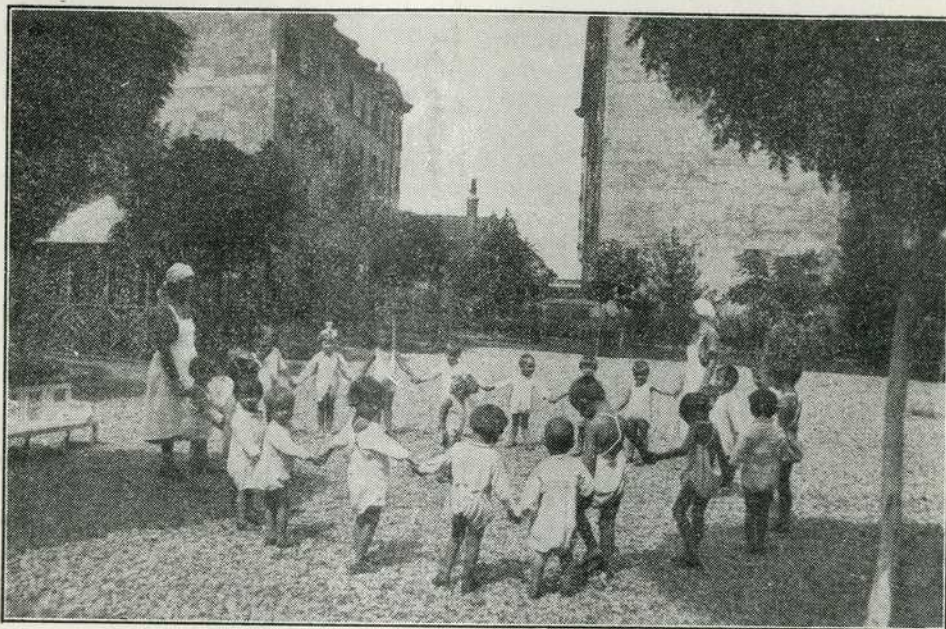
Затворена заштита касарнизира живот и спутава слободу кретања; сужава видик и друштвену средину. Деца расту изван света. Ова је заштита, као што смо већ казали, само за децу која су дефектна и за децу напуштену и стога морално посрнула. И једној и другој деци треба нарочито васпитање, а њега не може да пружи породица него само заводи специјално за то уређени.

Према томе београдски Централни уред за заштиту деце је са свим правилно поступио смештајући децу, сирочад, овога узраста у колоније.

Међутим код отворене заштите, има једно питање, које се, код деце овога доба, поставља, а то је: да ли колонија за ову децу, Београђане, треба да буде и на селу, да се градска деца у овоме периоду гаје под приликама какве су на селу, или треба да су у граду и да се гаје под приликама какве су у граду, где она по своме пореклу треба да се одгаје и да заснују своју егзистенцију. У прошлом одељку ово смо питање довољно расправили, те немамо потребе да се на њему општирније задржавамо.

сву сирочад, без обзира на порекло, треба бацити у села и тамо их аклиматизовати и егзистенцију им стварати, да би се, поред осталог, тако селу накнадио један део одбеглих становника из села у град.

Али ми мислимо да такво гледиште није ни много корисно, ни психички оправдано. Мали је број такве деце, да би она накнадила губитак села у одбеглом становништву; а међутим, колико би патила ова деца кад одрасту, кад сазнаду да су им родитељи били градски становници, а они, без своје воље и без икакве подлоге за самосталан живот, остављена у селу, на сеоском послу. Сеоски посао није понижавајући, али тек и сељак

Игралиште деце обданишта на Булбулдеру (Београд)

Хигијенски и економски интереси налажу да колонија буде у селу; а међутим чисто васпитни момент налаже да колоније за ову децу буде у граду, у градској средини.

И ако је васпитни момент врло важан, ипак мислимо да се у овом случају може дати превага ономе првом, хигијенском и економском моменту и да се, према томе, ова деца могу оставити на селу до завршетка основне школе, док не дорасту за евентуално гимназиско, или друго стручно образовање. Само се у овоме случају мора водити рачуна о томе, да у местима колоније буде и виша основна школа, како би деца провела све време основног образовања у школи.

О уређењу колоније већ је било речи у претходним одељцима. На шта би се још у овом случају имала обратити пажња, јесте уредно посећивање школе и уредна набавка школски и других потреба за ову децу, ђаке.

Да учинимо још једну напомену. Има угледних људи код нас који проповедају да

прижељкује градски живот и поред највећег благостања у селу.

Али сем школске деце, која су без родитеља и о којима се морају у потпуности бринути београдске социјалне институције, а на првом месту општинске, има, као што смо већ нагласили, и деце родитеља запослених, сиромашних, који су по цео дан ван куће на раду, и своју децу виђају само увече и изјутра. И о тој деци, као оно док су била мала, мора се бринути социјална служба. То захтева интерес не само њихов и њихових родитеља, него и интерес целог друштва.

Београдске улице постају све убитачније и за живот и за здравље и за морални одгој деце у опште, а нарочито сиромашне, радничке деце, остављене без надзора родитељског. А доба основног школовања у томе погледу је врло критично.

За школску децу, која су у таквим приликама, нужно је створити институције које ће им обезбедити и физички и морални про-

сперитет. То би била ђачка склоништа. Деца би се доводила у склоништа у рано јутро, кад родитељи пођу на рад, па би ту била све до повратка родитеља с рада. У склоништу би та деца проводила све ваншколско време; стога би склоништа морала бити у вези са појединим школама, или у самим школским двориштима и зградама.

Склониште треба да има стручно особље за надзор и разумно васпитање и рационално забављање, да деца време ван школе, у колико га проведу у склоништу, искористе за физичко развијање, одмор и морално усавршавање.

Али то није довољно за децу која морају проводити слободно дневно време у склоништу. Јер, ова деца, због запослености и сиромаштва својих родитеља, не могу имати од куће задовољавајућу храну, коју захтева њихов организам. Стога је неопходно нужно да се у склоништима организују и кухиње, које би давале деци дневно по 2—3 obroка топле хране. Како би се та исхрана организовала, зависи од прилика и умешности организатора, али је извесно да би Општина морала допринети свој део у интересу одржања телесне снаге и доброг здравља ове деце.

У Београду постоји Друштво за ђачка склоништа. Оно има своје седиште у згради, у Видинској улици, коју му је зграду подигао добротвор пок. Никола Спасић. Сем тога све новије школске зграде Општине београдске имају просторије које одговарају потребама склоништа.

Користећи се својим и школским зградама Друштво за ђачка склоништа (основано 1904 год.) организовало је склоништа у овим основним школама:

У Душановој ул. (60 ђака), у Таковској ул. (60 ђ.), у Старине Новака ул. (50 ђ.), у Савиначкој (65 ђ.), на Вождовцу (60 ђ.), на Душановцу (60 ђ.), у Прест. Петра ул. (60 ђ.), на Смед. ћерму (100 ђ.), у Вој. Илића (60 ђ.), на Булбулдеру (80 ђ.), на Чукарици (60 ђ.), и у Предграђу Кр. Марије (40 ђ.) — свега у 12 основних школа са 755 ђака.

Ђаци добивају један или два obroка дневно. Свако склониште има васпитачицу и управу из грађанства, а непосредни надзор води управитељ школе. Сва се склоништа издржавају из добровољних прилога и од субвенције коју Друштву даје Општина у суми од 100.000 динара годишње.

Важно је да су склоништа махом у радничким крајевима. Али је још и сад већина основних школа у Београду без склоништа, што никако не би смело и даље бити.

Не само за време школског рада, него и за време школског одмора (ферија) скло-

ништа треба да раде и да прибирају под своје окриље сву децу која остају у Београду. Јер баш је тада највећа опасност за морални квареж деце, пошто су остављена и без довољног родитељског и без школског надзора. Дуги летњи дани провођени у беспустици и без надзора могу их одвести не само на многе грешне мисли, него и на многа грешна дела. Јер деци у Београду доступни су, сем улице, обале Саве и Дунава, празне пољане, игралишта, биоскопи итд., где се све деца могу скупљати и забављати сама, или поред старијих другова свакојаког моралног схватања.

Да напоменемо, да и сва, раније побројана обданишта, имају под своје окриље и по изван број ђака најближих основних школа, нарочито из млађих разреда, које прихватају и на обданицу и на исхрану.

И Школска поликлиника, која врши лекарски преглед све школске деце у Београду, и тако прати здравствено стање ђака, предузела је да и она помогне исхрану сиромашне деце. Она то чини на два начина.

У својој кухињи (на Губеревцу), коју издржава Њ. В. Кр. Марија, храни 37 ђака основних школа. А сем тога уз припомоћ Општине организовала је код 13 осн. школа млечне кухиње, у којима се даје свакодневно по 250 кгр. топлог млека свим сиромашним ђацима. У 1932 год. издато је 29.463 л. млека.

Сав овај, више-мање, добротворни рад на склањању школске деце с улице и прехранивање, недовољан је, јер због оскудице средстава и због неконцентрисане организације он је фрагментаран и не стиже свуда тамо где треба и колико треба. Социјална служба, управо Централни уред, морао би да узме на себе ту улогу, да прво створи јединство организације, а затим да сконцентрише средства, да би и кухиње и склоништа дали пуну меру, нарочито сада у овој општој и оштрој оскудици, кад се већ дешавало да ђаци због глади падају у несвест. Такву меру могуће је у толико лакше предузети, кад постоји стална лекарска служба у свима основним школама и постоји референт за ову службу. Референт за здравствено стање школске деце у могућности је, уз помоћ наставника, да покаже тачан број деце по школама, којој је потребна појачана храна, па се према томе може да установи годишњи издатак и да изведе организација кроз све школе путем склоништа, или специјалних кухиња. Друштво за ђачка склоништа, помогнуто јаче, могло би преко своје организације и искуства да прими на себе, да све то изводи. Само треба неко да координира тај рад, а тај неко треба да је београдски Централни уред за заштиту матера, деце и младежи.

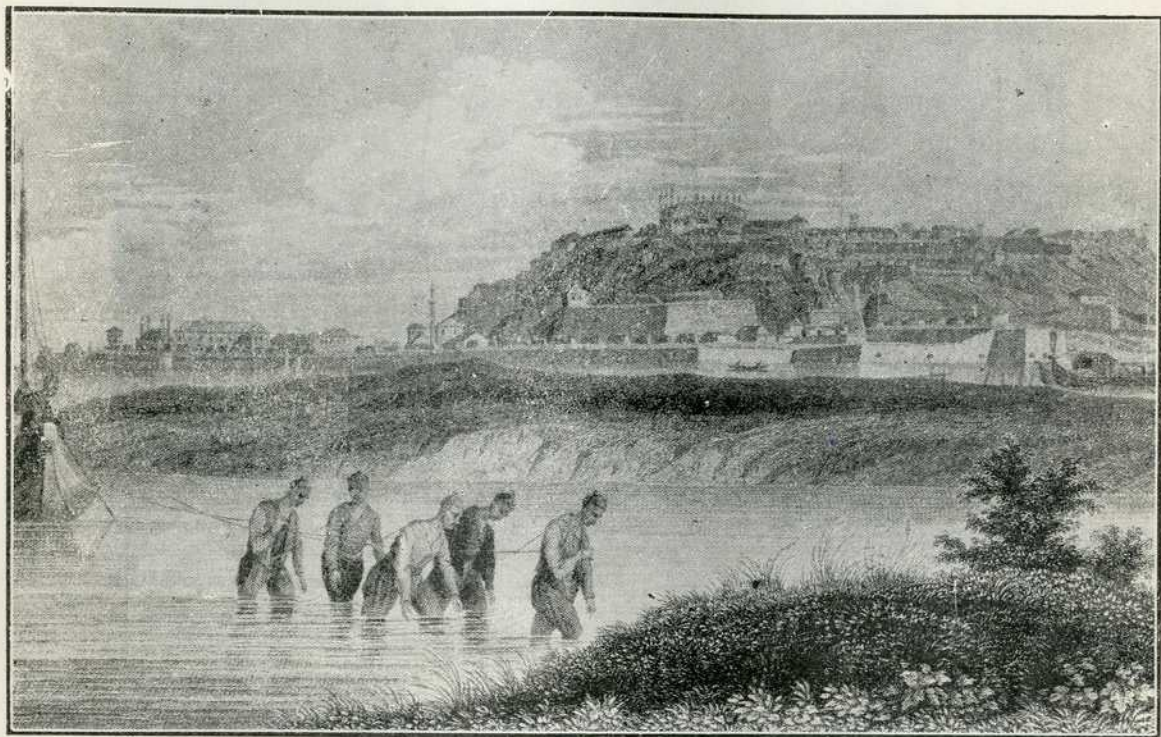
WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Самуило Демајо, адв.,
већник града Београда

Значај фото-архива за београдску општину

Београдски град из XIX века

Споменици старих народа сведоче нам о томе, да је од вајкада била тежња код људи, да оно, што се око њих дешавало, забележе и сачувају од заборава. Примитивни цртежи по пећинама, јероглифи на споменицима Египћана, скулптура код — Грка и Римљана, сликарство, које се код свих народа развијало према ступњу њиховога културног развитка — све су то изражаји људскога духа, који је тежио за тим, да све што је запажао и све што је проживљавао, забележи сликовито, као — да су саме речи биле слабе да све то опишу. У свима тим — разноликим облицима остале су нам сачуване и борбе човека с природом и борба човека против човека. Та особина, да се сликама изражава, постојала је код човека пре способности да се изражава писменима. И ти цртежи, уреси, скулптуре и слике говоре нам много речитије о свему, што је човек преживео, но исписане или урезане речи, које се често пута са много тешкоћа читају, тумаче и одгонетају.

Од свих тих начина да се личности и догађаји сачувају — сликарство је убрзо дошло на прво место. И ми данас имамо из кичица старих мајстора сачуване многе историске личности и догађаје из Средњег и Новог Века. Читав низ догађаја сачуван је од заборава. Гледајући те слике, добијамо много јачу и бржу претставу о ономе, што нас интересује у историји. Да није тих слика, морали би се ограничити само на читање савремених писаца. И једино би наша машта била та, која би све што читамо замишљала. Али то би било ограничено само на онај број људи, који чита и бави се читањем. За велики број, све би то остало непознато.

Деветнаести век, пун новина и изума на свима странама, забележио је и у том погледу значајно откриће — сликање светлошћу (фотографију). Пронађена 1829 год., фотографија је постепено заузимала место, које јој припада у бележењу догађаја и људи. Иако је сликарство са својом неоспорном уметнич-

WWW.UNILIB.RS

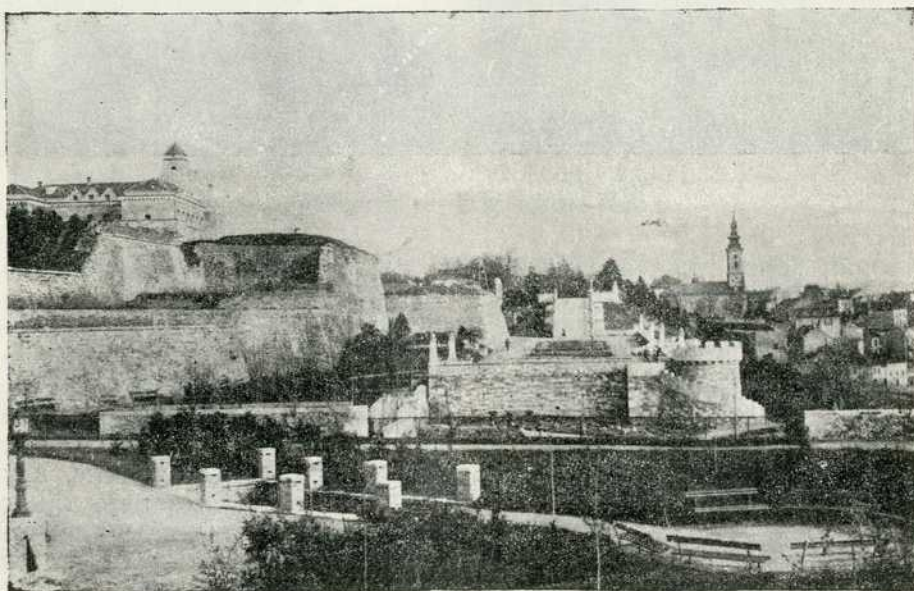
ком превагом чувало и даље прво место, фотографија је својом особином да људе и догађаје представља онакве какви су, дакле својом верношћу, постепено то место заузима. Остављајући и даље уметничку страну сликарству, фотографија је данас сликовити хроничар првога реда. То је истинити хрони-

али нису оно право што је било. У том погледу фотографија нема премца, јер она је истинити сведок.

И од када се појавила фотографија је почела да продире у све људске односе. Узмимо на пример породицу. Поред слика предака, које се обично налазе окачене у сваком дому,

Београдски град из XV века

Данас: Један део терасе са београдског старог града (Снимак фото-архива Г. п. г. Б.)

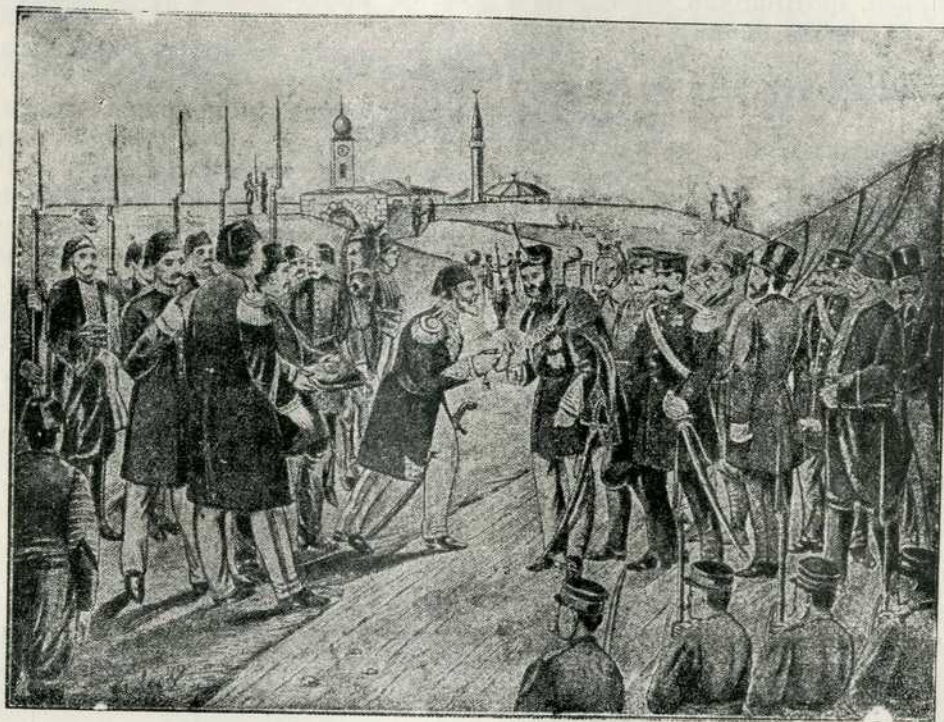
чар, који ради послушно и без маште. Она је аутентични сведок о свему што њено мало око види и запази. Уметничким сликама се човек може дивити, али у догађаје, које те слике представљају, не мора веровати. Те су слике често пута збир причања и замишљања. Оне су најближе ономе што је могло бити,

— албум фотографија представља увек драгоценост. Ту видите своје претке и родитеље у разном добу старости. Вас интересује како су они изгледали. Верне слике вам о томе говоре. Хоћете ли да видите себе, какви сте били у малим годинама. Изгледаћете себи смешни, али сте збиља били такви. Деси ли

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.семакакав радостан догађај у породици, сви инстинктивно помисле: како би било да се сликамо! Оно што су некада могли себи допустити само богати људи, који су могли — плаћати сликаре-уметнике, данас може учинити сваки грађанин. Чување догађаја од заборава постала је ствар популарна — помоћу фотографије.

скромним општинским фењерима, Београд се развија у модеран град, који пушта своје краке на све стране. А шта да кажемо о догађајима, које је он преживео? Ослобођење и уједињење са свима догађајима од 1905 до 1918 полазило је из Београда и стицало се у њему. Све то остало је записано и описано, и сликама сачувано код приватних лица, која

Предаја кључева града Београда

У XX веку фотографија је учинила гигантски напредак. Довољно је упоредити апарате, за које више ништа није немогуће. Мали колико да стане у цеп, фотографски апарат је данас раван човечијем оку. Што око види, апарат може да сними. Фотографија је данас најбољи новинарски репортер; у рату је она опасан извиђач. У миру је велики сарадник на упознавању народа. Сликама из новина и књига видимо шта се код других народа догађа.

И један такав „враг“, који све види и све тачно запамти, мора имати своју примерну улогу у заједници као што је једна велика градска општина. По готову када та општина личи на вечитога младића, који дуго живи, али никада не стари, који ниже године али се стално подмлађује и привавља. Када је то општина једнога града — Београда, који има своју одређену улогу у стварању и изградњавању младе државе Краљевине Југославије, нији је он престоница, и своју историску улогу на Балкану, чији је он чувар мира.

Крупни су се догађаји одиграли у Београду почев од 1900 год. на овамо. Од престонице једне мале државе, од града са

су своје слике поклањала Београдској општини, јер их она није имала.

Године 1930 Београдска општина, на 100 година од проналаска фотографије, учинила је у том погледу напредак. Првога маја 1930 основан је фото-архив Општине београдске при одељку за штампу, туризам и културну

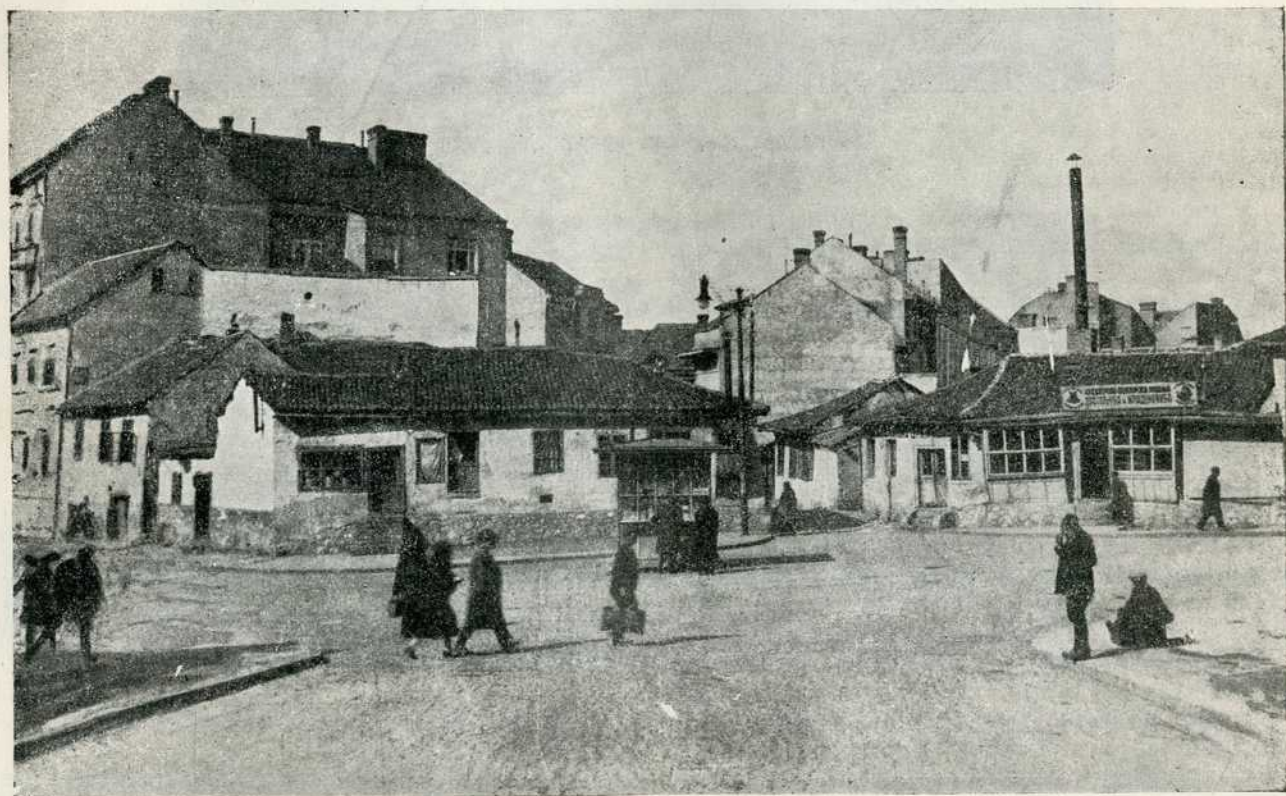
Дворац Принца Евгенија Савојског

пропаганду. Створен је одељак, који ће у име општине и за општину сликама бележити све оно што је за Београд важно. Забележити све знатније догађаје у њему, — и постати хроничар његовога живота. Забележити његов лик и његове промене и постати речити сведок његовога развића. Снимити постајање

његових установа и бити огледало комуналне политике његових управа. Са својих четири хиљаде снимака, колико их фото-архив има од 1930 год. до данас, фото-архив има неоспорно леп број слика о новом и старом Београду. Он је за будуће историчаре спремио материјал о догађајима, који су се од 1930 год. одигравали у Београду. За критичаре општинских управа, фото-архив чува доказе о социалном и техничком напретку Београда. Као одељку са тако финим задатком — треба му поклонити пуну пажњу, дати му могућности да постави своје темеље и да се систематски развије. Фото-архив је у нашој Општини сувише млад, да би се сада могао оценити његов значај. Стар свега пет година, фото-архив зна данас оно што и ми знамо, јер смо сви сведоци онога, што је он забележио. Али кроз десет, двадесет, педесет година он ће знати оно што многи неће знати. Генерације ће се изменити. Старији ће умирати, а млађи долазити. Фото-архив ће остати сталан. Он ће, ако се систематски води, постати неисцрпно врело за све што се у Београду збивало. Сваки који се за Београд буде ин-

тересовао, наћи ће у фотоархиви огромног материјала за истраживања. Кроз деценије он ће бити живи споменик, који ће потпуно објективно приказивати људе и догађаје.

Мени све ово изгледа доста убедљиво, да би било потребно навести још оно што раде градске општине других народа. Западне државе су у том погледу отишле далеко. Оне се не задовољавају тиме да развој својих градова чувају путем фотографије, већ чине то и помоћу филма и тон-филма. Будуће генерације имаће прилике не само да виде поједине слике, које пружа фотографија, већ ће моћи да посматрају развој свега, и не само све да виде него и све да чују. И ми смо дужни да будућим генерацијама пружимо све оно, што нам данашња техника омогућава. Људска је особина и то лепа особина да се интересује прошлошћу. На ту особину указано је већ на почетку овога чланка. О томе и Београд треба да мисли, и зато треба да својој младој установи фото-архиву при одељку за штампу и туризам поклони ону пажњу, коју он по своме значају у пуној мери заслужује.

Милорад П. Зечевић

Организација продаје и контроле млека и млечних производа у бугарским градовима

Проблем снабдевања здравим, добрим и хигијенским млеком јесте највећи проблем у свима градовима у циљу подизања народног здравља, јер је млеко најважнија и најпотребнија људска храна. И док је млеко с једне стране најважнија и најпотребнија људска храна, с друге стране највише трпи промене кварењем и најопаснији је разносач клица заразних болести, те је тако решење добијања здравог и доброг млека једно од најтежих комунално-апровизационих питања савремених градова.

Најидеалнији начин снабдевања здравим и хигијенским млеком био би постигнут, кад би сваки произвођач и продавац млека био толико морално свестан великог значаја здравља свог и његове околине. Тако би се дошло до здравог, доброг и чистог млека. Али пошто ниједан проблем не може тим путем да се реши, па ни проблем снабдевања здравим и добрим млеком, те се све више развија фалсификовање животних намирница па и млека, те се све више множе несавесни продавци намирница па и млека — то се проблем снабдевања добрим и здравим млеком спроводи путем завођења извесних законских мера. Ове законске мере спровode се у градовима многих земаља, па и у Бугарским.

Код нас још није решено законским путем питање правилног снабдевања здравим млеком са гледишта јавне исхране. Верујемо да ће и то питање доћи на ред, па смо трамо да ће бити од користи да изнесемо податке о томе како је то питање решено у Бугарским градовима.

Систем продаје млека и млечних производа у Бугарској регулисан је Законом о надзору над производима животињског порекла од 1922 год., и Правилником за извршење истог закона од 1925 године.

По том Правилнику снабдевање, чување, превоз, прерада и продаја млека и млечних производа, као и радње које се баве тим послом, подлежу сталном и обавезном санитарско-ветеринарском надзору.

Услови за продају млека. Сваки који жели да се бави производњом, прерадом и продајом млека мора да прибави специјално

одобрење од оне општинске власти у чијем граду и месту жели да упражњава тај рад. Да се добије одобрење подноси се зато молба, а уз молбу уверење из кога се мора видети место његовог становања, место где се чува млечна стока, бројно стање стоке, лице које стоку чува и музе и лице које разноси млеко. Дозвола за слободну продају млека даје се пошто надлежни градски ветеринар прегледа и региструје млечну стоку по нарочито прописаном обрасцу: провери се начин чувања и исхране стоке и стаје у којој се држи стока и, најзад, лекар прегледа лица која чувају и музу стоку и разносе млеко и увери се о њиховом стању здравља.

Лекарска контрола оних који рукују стоком и млеком. Лица која чувају стоку, која музу стоку и разносе млеко лекарски се прегледају свака три месеца. Лица која узимају непосредно учешће у чувању млечне стоке, мужењу, продаји и преради млека мора да су здрава, да не болују од прилепчивих болести, да немају на телу, нарочито на рукама и лицу, ране или абцесе и да држе тело и одело чисто.

Санитетске књиге. Здрави млекари и њихове слуге морају бити снабдевени санитарском књигом по прописаном обрасцу, а разносачи млека поред тога морају бити снабдевени још и са особеним знаком млекарским, који се уписује у санитарску књигу и обавезно се носи на видном спољњем месту на оделу. Ако се неко од таквих лица, или сам произвођач разболи од неке заразне болести, као: колере, богиња, тифуса, дизентерије, дифтерије, шарлаха, сифилиса, туберкулозе и др. забрањује му се кретање и продаја млека, све док се званично не објави да је престала опасност.

Контрола здравља стоке. Преглед млечне стоке и стаја врше надлежни општински лекари бесплатно, најмање једанпут месечно и том се приликом нарочита пажња обраћа на клинички преглед музне стоке.

Ветеринарске књиге. Сваки млекар, чија се музна стока нађе да је здрава, снабдева се

ветеринарском књигом у коју се уписује крупна стока појединачно са подацима: врста стоке, година старости, особени знаци, регистрована нумера, а ситна млечна стока уписује се у општу рубрику.

Сваку промену у бројном стању музне стоке у стајама, као куповину, продају, угинуће, затим смењивање персонала који музе и чува стоку и разноси млеко, дужан је сопственик да пријави одговарајућој општинској ветеринарској власти најдаље у року од три дана.

При разношењу и продаји млека, млекарни су дужни увек да носе са собом те књиге и да показују властима на захтев. Који се млекар ухвати без ових књига, сматра се да је његово млеко непознатог порекла и конфискује се. Конфисковано млеко, по наређењу општинске власти, после мишљења надлежног ветеринара, може се употребити ако је здраво у болницама или дечјим градским установама пошто се прокува. Резултати контроле млека и прегледа музне стоке упуштају се редовно у ветеринарској књизи и премапотписују од општинских ветеринарских власти, која је извршила контролу.

Туберкулизирање млечне стоке. Све краве и биволице, од којих се добија млеко за продају, треба да су туберкулизиране најмање једанпут годишње. Краве са јавним клиничним знацима туберкулозе, као: телесна слабост, кашаљ, хронични пролив, накоштрешена и безбојна длака, смањена млечност, задебљање лимфатичних жлезда, оток вимена и др., увек се стављају под забрану за мужу и убијају. Продаја млека од туберкулозних крава апсолутно је забрањена. Стаје у којима се констатује случај туберкулозе, после извођења оболелих животиња или после убијања подвргавају се чишћењу и дезинфекцији. Они делови од стаја који не могу да се дезинфикују уништавају се. За дезинфекцију забрањена је употреба јако миришљавих сретстава, као креолин, карболна киселина, креозол, лизол и др. чије испарење и задах прелази на млеко.

Они који млеку са овцама при тражењу дозволе за продају млека, морају поред дозвола и уверења која су напред поменута, да имају уверење од надлежног ветеринара да су овце здраве и да у општини нема заразних болести на овцама.

Хигијена сточних стаја. Стаје у којима се држе музне краве и биволице треба да одговарају хигијенским условима. Треба да су светле и простране, сразмерно на једно грло 15 куб. м. и да се лако проветравају. Под стаје да је издигнут најмање 20 см. над површином земљишта, циментиран и са падом 3—5 см. на један метар, да отиче нечистоћа слободно кроз општи канал у одређену циментирану јаму, која треба да се налази изван стаје и да је затворена масивним капком.

Зидови стаје треба да су озидани од сувог и порозног материјала, најбоље од цигле

и изнутра на висини 1½ м. да су циментирани а над овом висином па до тавана да су окрепљени кречом.

Ћубре и употребљена простирка треба на време да се износе из стаје. За простирку се допушта само чиста слама.

Начин исхране млечне стоке. Млекарни су дужни да хране млечну стоку са добром храном (сеном, плевом, јармом, мекињама, и т. сл.) Отпатци од шећерних, пивских и шпиритусних фабрика могу се употребити само као додатак обичној храни, али само у ограниченим количинама и ако су добро сачувани. Забрањена је продаја млека од стоке која је храњена са рђавом храном, или претежно са отпадцима фабриката. Забрана траје док се не набави добра храна. Ако се ухвати млекар, док траје забрана, да продаје млеко од тако храњене стоке млеко се конфискује, а продавац се кажњава са казном од 500 до 2000 лева. Млечна стока мора увек да се држи чисто, нарочито виме, задње ноге, и трбух. Балеге и ђубре улепљено на стоци не сме да се оставља.

Хигијена муже. Пред мужу виме мора да се опере чистом водом и избрише чистим сувим пешкиром; музачи такође треба да оперу руке пажљиво са сапуном без мириса и да се опашу чистом белом кецељом. Мужа мора да се врши увек у одређено време. Пре но што се приступи мужи стоке престаје се са свима другим радовима у стаји. Први млазеви млека треба да се скупљају у одвојени суд и да се уништавају као непогодно за храну. Увек после измузавања млеко треба да се процеди кроз сито (цедиљку) од металне жице, да се остави у хладном месту на чување и да се држи на ниској топлоти, а не у стаји у којој се држи стока, у којој се спава, или у магацину у коме се држе друге потребе.

Судови за млеко. Млеко се скупља, држи, преноси и разноси у судовима по прописаном обрасцу, који морају бити изграђени од дебелог лима и добро калаисани. Забрањује се употреба некалаисаних бакарних судова, или судова калаисаних али са калајом који садржи више од 1% олова. Исто тако забрањује се употреба судова од цинка, глине, дрвета и загађени судови. Судови треба да се затварају добро са сопственим капком и не сме се додати слама, платно или крпе. Пред употребу судова треба да се оперу врелом водом и содом, а после тога да се исперу добро само чистом и хладном водом. Мерице са којима се продаје млеко треба да су жигосане и снабдевене са дршком да се не додирују руком. Увек треба да се држи чисто и после продаје млека да се испаре у врелој води и оперу.

Обавезно пријављивање болесне музне стоке. Сопственици музне стоке, или њихова послуга, чим приметите на неком грлу болест, дужни су да извештавају одмах о томе управу општинске контроле музне стоке која вр-

ши преглед кад се тиче заразних или опасних болести за људско здравље; а кад се тиче обичних обољевања стоке у оба случаја млеко се такве стоке искључује из продаје док сопственик не донесе уверење од ветеринара да је стока оздравила. У ветеринарској књизи уписују се сва обољевања стоке и од стране начелника бироа за контролу млечне стоке и од лекара и препоручује се лечење. Ако је болесна стока изван реона рада начелника за контролу млечне стоке, онда овај посао врши и одговарајући срески ветеринар.

Контрола млека. Пресно кравље, биволско и овче млеко мора да се продаје у одвојеним судовима, на којима треба да има метална плоча са натписом одговарајућег млека. Забрањено је мешање разних врста млека. Исто тако забрањено је справљање киселог млека од смесе разних млека.

Пресно млеко мора да се продаје цело, т. ј. да није оплављено (да није скидана повлака или кајмак) и да му није додавана мућеница т. ј. млеко из кога је вађен путер, да није додавана вода или друге примесе. Млеко треба да има густину (специфичну тежину): кравље 1031, овче 1036, биволско 1033 мерено при топлоти 15° ц. Константни број масти у млеку минимум: 3.5%, биволско 6%, овче 7%. Рефракциони број на серум минимум: кравље 38.5, биволско 39.5, овче 41. Кисело млеко не треба да показује мањи константни број од онога броја што је код пресног млека.

У свакој општини води се тачан списак млечне стоке и стаја у којима се она држи, списак млекара и њиховог персонала који музе, чува и разноси млеко, прекупаца млека и млекарника.

Туберкулинизација крупне млечне стоке врши се од стране надлежних ветеринара, који су дужни пред туберкулинизацију да подвргну млечну стоку клиничком прегледу. У температурни лист за извршену туберкулинизацију уписује се и резултат ветеринарског клиничког прегледа, хигијенско стање стаја, млечне стоке, начин исхране, каквоћа хране и т. д. Туберкулинизација се врши само на начин који одреди ветеринарско одељење.

Начин продаје млека. Млеко пресно и кисело продаје се: а) у нарочитим магацинима и млекарницама, и б) разношењем (амбулантно). У млекарницама могу да се продају само млечни производи. Кувано млеко може да се продаје само под правим називом (кравље, биволско, овче, козје) и не сме се мешати. Под куваним млеком разуме се млеко које је загревано до 100° ц. Допушта се продаја стерилисаног и пастерисаног млека, које мора бити у судовима снабдевеним са одговарајућим натписом. Одељење у коме се млеко кува, или кисели мора да буде светло, чисто и са цементаираним подом. Ормани у којима се оставља кисело млеко морају да се затварају добро. Забрањује се употреба сламе, по-

њава, крпа и др. материјала за одржавање топлоте поткишељеног млека. Млекарници не смеју бити уз дом или спаваћа одељења и не могу да служе за спавање персонала.

Изненадна контрола. Општинске ветеринарске власти дужне су да врше често изненадну ревизију како у млекарницама тако и код разносача и да проверавају густину млека по млекомеру Д-р Бишова или другог, који истовремено проверава и друге особине млека: боју, мирис, укус, чистоћу и др. Ако се при ревизији покаже да млеко има мању густину, онда се конфискује. Ако се пак покаже сумња да је млеко мешано или поправљано узима се проба за коју се сачини акт. Узета проба се запечати у присуству сопственика и шаље се актом на испитивање у свом градском лабораторијуму, а сумњиво се млеко задржава док се не саопшти резултат испитивања. Проба млека узима се бесплатно код сваког сумњивог случаја за бактериолошко, биолошко и хемиско испитивање. За утврђивање фалсификата од сложенијег хемиског фактора и шкодљивог млека и уопште за екзактнију хемиску анализу, бактериолошко и биолошко испитивање, пробе се шаљу најближој општинској хемиској лабораторији. За бактериолошко и биолошко испитивање млека пробе се шаљу, по могућству, у Ветеринарско-бактериолошки институт, или његове реонске филијале.

Које млеко не сме да се конзумира. Законом није допуштена употреба млека у следећим случајевима:

а) млеко, које је добивено од стоке у последњем месецу бремености и у првој седмици после телења;

б) млеко од животиња дотераних на изложбу или на пазар ради продаје;

в) млеко од животиња које су болесне од заразних болести;

г) млеко од музне стоке која се лечи са лековима који имају јако лековито дејство (отровни су) чије се отровне честице одвајају кроз млеко, као: арсеник, живини препарати, tatarus emeticus, чемерика, опијум, јод, алоје, езерин, пилокарпин и други алкалоиди. Ветеринари који лече музну стоку са неким од побројаних медикамената дужни су да саопштавају благовремено о томе органима контроле млека, који са своје стране забрањују продају млека од такве стоке, не само док траје лечење, но и још три дана после тога;

д) млеко од туберкулозне стоке са јасним клиничким знацима и другим туберкулозним реакцијама;

е) млеко које је плавкасто, црвено, жуто, горко, миришљаво, или крваво са садржином сасирене крви, бући, љигаво, гнојаво, и уопште млеко које није нормално и нема нормалну боју и мирис;

ж) млеко које садржи стране примесе, као: воду, лед, средства за конзервисање, или му

је одузет део масти (бућкано) и које је неправилно стерилисано, или пастерисано;

з) млеко које садржи нечистоту више од 10 милиграма на један литар, или више од 6—10 гради киселине и које не издржава пробно кување или алкохолну пробу мешану са равним деловима млека и 70% алкохола;

и) кајмак, кисело млеко и мућеница који су спремани од млека набројаног у свима горњим случајевима;

ј) млеко које је мешано са млеком друге врсте: кравље са биволским и овчим, као и цело (не мућено) млеко мешано са мућеницом;

к) кисело млеко подкишељено у обичним судовима од глине на којима је напукао глеђ, или у таквим судовима код којих се при загревању пола часа у 4% раствору сирћетне киселине раствара олово на глеђу;

л) млеко од стоке која је пасла у виноградима прсканим раствором од плавог камена, пирозита и других средстава противу пероноспаре.

Млеко под б и ж после конфисковања предаје се хуманим друштвима за употребу само пошто се прокува.

Стајске пробе. Кад се млеко конфискује због умањене садржине масти, или густине, а сопственик изјави да је млеко нормално и да се такво добива од музне стоке, узима се стајска проба ради испитивања и то најмање у три дневна obroka. За ту циљ стока се измузе потпуно у одвојени суд у присуству ветеринара и пре но што се узме проба млеко се охлади и добро измеша. Стајска проба не може да служи за доказ да је млеко исто као што је конфисковано у следећим случајевима: а) кад се докаже да је млечна стока после конфисковања хранена са таквом храном која умањује густину и масноћу млека; б) кад се при испитивању стајске пробе утврди следећа разлика: 0.001 односно густине млека, 0.3% масноће и 1% за суве остатке.

Ако се при испитивању стајске пробе докаже да млеко има исти састав какав је и код фалсификованог млека, онда се млекар не кажњава за млеко које му је конфисковано. Продаја таквог млека дозвољава се само кад се одобри умањени број масноће. У таквом случају сваких 15 дана узима се стајска проба млека за испитивање.

Разношење млека по кућама. Разношење пресног млека како по приватним кућама, тако и по млекарима дозвољено је само изјутра после сванућа и најдаље до 11 часова. Тачно време разношења млека за сваку сезону одређује општинска власт. Преглед млека од стране ветеринара и прегледача врши се само при дневној светлости. Забрањено је разношење млека ноћу, или изјутра рано пре сванућа, и пре времена које није одређено.

Вођење књига. Градски ветеринари који врше контролу млека и млечне стоке дужни су да воде следеће књиге: 1) књигу за уписивање млекарница, произвођача млека и прекупаца млека; 2) књигу за распоред персонела за надзор над млеком и извршење рада; 3) књигу за вођење регистра музних крава, биволица и стаја у којима се ови држе; 4) књигу за извршење туберкулинизације у коју се уписује свака лисна температура; 5) књигу за контролу млека; 6) списак стада оваца и коза са којима се млекари у околини.

Општински ветеринари и технички прегледачи млека дужни су свакодневно да воде податке о извршеним прегледима млека, како код разносача тако и у млекарима, који се достављају Управи за контролу млека. Шефови општинске ветеринарске службе који имају контролу млека и млечне стоке на крају сваког месеца састављају месечни извештај о резултатима извршених прегледа млека и млечних производа, тако исто и о резултатима контроле музне стоке, стаја и туоеркулинизације и тај извештај подносе председнику општине, Одељењу за ветеринарство Министарства пољопривреде, као и градском отсеку за штампу ради објављивања у општинским новинама.

Контрола млечних производа. Разне врсте масла животињског порекла (кравље, биволско, овче и козје) које је намењено за храну морају бити чиста и да се продају под правим називом и пореклом. Забрањено је продавање мешаног масла (кравље са биволским и козјим, овче са козјим и др.); свако масло за продају мора да има читљив натпис и порекло. Није дозвољена употреба поквареног масла, прљавог и уопште шкودљивог за људско здравље; тако исто забрањена је прерада масла са каквом било материјом за конзервисање сем кухињске соли и то не више од 2—3%. Забрањена је продаја масла мешаног са лојем, маргарином, свињском машћу и свима врстама биљног масла. Увоз млечног масла са стране дозвољен је само ако има уверење ветеринарских власти о пореклу и здрављу и ако је анализирано у одговарајућој државној или општинској лабораторији. Нетопљено млечно масло треба да садржи најмање 80% чистог масла и највише 16% воде, а не треба да садржи више од 10 гради (Bustring) слободне киселине, а топљено највише 20 гради и да не буде прљаво.

Извршни органи. За извршење ових задатака свака градска општина преко 5000 становника мора да има општинску ветеринарску службу и ветеринара са помоћним техничким персоналом, а свака сеоска општина мора да има прегледача млека. У општинама са мање од 5000 становника, где нема ветеринара, ову службу врши државни ветеринар, а неколико мањих општина могу имати заједничког ветеринара.

Већничка говорница:

Павле Кара-Радовановић,
новинар и већник Г. П. г. Београда

Једно урбанистичко питање Дедиња

Проблем кога ваља хитно решити

Пре извесног времена написао сам расправу *Крупни проблеми Београда*. По питању подизања и изграђивања Београда, ја сам у поменутој расправи, истакао само крупније проблеме, чије решење зависи једним делом од општине, а већим и важнијим делом од државе. Сви проблеми нису могли наћи места у поменутој мојој расправи, па ма колико

скује. Хоћу, дакле, овога пута да проговорим неколико речи о једном не само важном но и особито прешноме питању.

Ствар је у овоме:

У атару Општине београдске има веома много грађевинских блокова и читавих комплекса имања, које надлежни ваља сад — кад то нису у своје време — да марљиво и савесно расправе, среде и уреде тако, да све буде у своме реду. Можда се до сада о свему није могло водити довољно рачуна. Можда се, по сили прилика, преко многих ствари прелазило са чега је општа ствар трпела знатне штете.

Било је ствари које се нису могле предвидети, са чега је наступило оно што се није желело. Тих примера урбанистичког хаоса има у атару наше општине веома много.

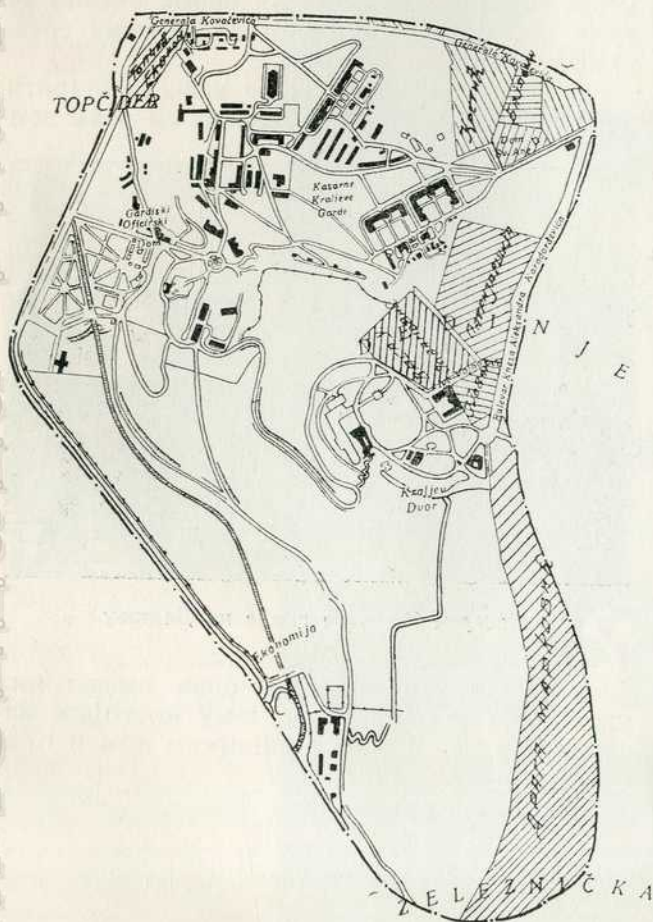
Али из појмљивих разлога, ја се овога пута на све те примере не могу осврнути, нити је овоме напису то циљ. За сад ћу се задржати само на једноме, који је у овај мах актуелан.

А ево у чему је ствар:

Хоћу да проговорим о ономе комплексу земљишта, који се од Дедињског гребена својом висином и својим падинама спушта до главнога топчидерског друма, који води од топчидерске цркве до железничке колоније, на коме су Краљев Двор и касарне Краљеве гарде, као и приватна болница женских лекара.

Као што се из приложене скице види, овај комплекс земљишта протеже се између Булевару Кнеза Арсена Карађорђевића, Лисичјега потока, железничке колоније, топчидерскога друма до топчидерске цркве и улице Бенерала Ковачевића.

На најузвишенијем месту-делу овога простора Блаженопочивши Краљ подигао је Краљевски Дом, у нашем народном лепом стилу. А на другом већем делу Краљева Гарда подигла је потребне касарне и велике официрске станове са репрезентативним *Гардским Домом*, што све укупно чини част нашој Краљевини и престоном граду Београду и са чиме се у пуној мери пред странцима можемо подичити.

Скица Дедиња и околине

били важни, јер нису улазили у ред ствари које сам додиривао у том напису. Али за те проблеме, које сматрам за особито важне, остало ми је да о њима на овом месту проговорим слободно онако како сама ствар изи-

При подизању касарни Краљеве Гарде и осталих потребних уређења, а нарочито при подизању Краљевског дворца на врху Дедиња, као и при уређењу Дедиња, надлежни су пропустили прилику да цео овај комплекс земљишта обезбеде искључиво за потребе Краљевског Двора и потребе Краљеве Гарде.

Погрешка учињена у питању обезбеђења целога овога комплекса за потребе Двора и Краљеве гарде, није се у прво време осећала. Али се у толико више сад осећа кад се саградила касарна Краљеве гарде са свим својим вилинским уређењем; а нарочито кад је подигнут Краљевски дворца са јединственим уређењем Булевара Кнеза Арсена.

Као што се из приложене скице види у овај се комплекс земљишта увукло и неколико приватних имања, која је ваљало у своје време апроприсати означеном дворском и државном имању у предњој скици. Но кад то није учињено још одмах у прво време, мора се учинити што пре.

Приватним лицима, па ма која она била, не може се и не сме се допустити, да се са својим летњиковцима измешају са Краљевским двором и касарнама Краљеве гарде. У непосредној околини Краљевога двора и касарна Краљеве гарде не може се и не сме се допустити подизање приватних зграда у којима се уз добру кирију у њима могу усељавати и особе са рђавим предумишљајима.

Кад већ надлежни нису у своје време учинили што су били дужни учинити, то ми сад неодступно тражимо да то овом приликом учине. Држава има да откупи сва приватна имања означена у овој скици за њене потребе у погледу Краљевог Двора и касарни Краљеве гарде. Ово изискују не само неопходна потреба државна но и правичност према сопственицима приватних имања у комплексу имања која се граниче са имањима Двора и Краљеве гарде.

Прилике нам налажу да у свему будемо обазриви и да се чувамо од свега што би нам могло причинити макакву неповољност. Из обзира потребне предострожности, држава би требала да узме и приватну болницу женских лекара, која се налази са дедињске стране на улазу у овај комплекс земљишта. И у овој болници држава ваља да врши контролу

ко у њу долази и кроз њу пролази. Ко се чува и Бог га чува!

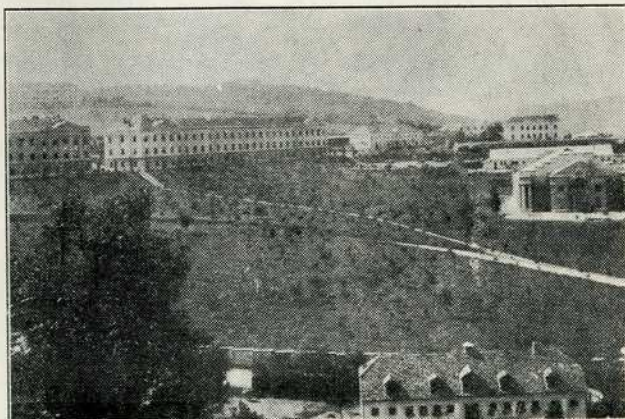
Ми ово питање овако и на овоме месту само додирнусмо, остављајући надлежнима да и они о њему промисле и да га повољно

Гардијски дом у Топчидеру

реше. Што пре то боље. У овоме питању не важе уобичајени изговори да се нема средстава.

На крају налазим да се ваља постарати, да приватни не уцењују државу са овим зем-

Касарне Краљеве гарде на Дедињу

љиштем, већ се вредност ових имања има узети из онога доба кад нису постојале касарне Краљеве гарде, официрски дом и Краљев Двор.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Друштвена хроника :

Помен Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу

Са тугом и болом дочекао је Београд 17 децембар, рођендан Блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља, који је требао да буде Његов четрдесет шести рођендан.

Њ. Св. Патријарх Варнава са епископом г. Викентијем. Помен су, после литургије, служили, поред Њ. Св. Патријарха и епископа г. Викентија, два протођакона и двадесет свештеника.

Београд и цела земља обележили су тај дан тужним поменима, који су одржани у свима местима Југославије.

У Београду одржан је помен у Саборној цркви. Архијерејску литургију служио је

Тужном помену присуствовао је Краљевски Намесник г. др. Раденко Станковић, ађутант Њ. В. Краља потпуковник г. Наумовић и многобројни претставници војних власти, цивилних власти и корпорација.

Истота дана освећена је дворска капела у Дворцу на Дедињу и отслужена је служба за покој душе Блаженопочившег Витешког Краља.

Освећењу и служби присуствовали су Њ. В. Краљ Петар II, Њ. В. Краљица Марија и Њ. Њ. В. В. Краљевићи Томислав и Андреј, Кнез-Намесник Павле, Кнегиња Олга, Кнез Никола и чланови цивилне и војне куће.

У 5 сати по подне одржан је свечани помен у Дому Краља Александра I за ученике средњих школа.

Помену су присуствовали, поред питомца и управе Дома, Краљевски Намесник г. др. Раденко Станковић, б. министар просвете г. др. Илија Шуменковић, претседник Сената г. др. Томашић, претседник Академије наука г. др. Богдан Гавриловић, врховни рабинер г. др. Исак Алкалај, генерали г. г. Милан Димитријевић и Војислав Вуковић, професори београдских средњих школа са директорима на челу и многе угледне личности.

У свечаној дворани доминирала је биста Блаженопочившег Краља Александра I Ујединитеља. Тужну свечаност отворио је директор Дома г. Мирко Балубцић говором посвећеним успомени и делима Блаженопочившег Витешког Краља.

После говора директора одржан је концертни део, у коме је хор питомца отпевао композиције „Свјати Боже“, „Со свјатими“ и „Вечнаја памјат“. Сви присутни били су дубоко дирнути.

Истота дана посетило је Оплепац преко 10.000 поклоника из свих крајева Југославије, који су се поклонили Сенима Великог Покојника и положили венце на Његов гроб.

После подне дошли су на Оплепац, да одаду пошту Свом Драгом Покојнику, Њ. В. Краљ Петар II, Њ. В. Краљица Марија и Краљевска Породица. Маса народа дочекала их је и приредила бурне овације.

Увече, после повратка са Опленца, академска омладина из Љубљане, Загреба и Београда приредила је на Тргу пред Кнежевим спомеником манифестацију, на којој је одала пошту Блаженопочившем Краљу Мученику и одушевљено клицала Њ. В. Краљу Петру II и Југославији.

Пошто је донела резолуцију о свом даљем националном раду, академска омладина отишла је пред Министарство војске и морнарице, где је приредила бурне овације.

Цела држава, сви градови и сва места спонтано су манифестовали сав бол широких маса свога грађанства за Витешким Краљем Ујединитељем.

Мост Витешког Краља Александра I Ујединитеља свечано је освећен и предат саобраћају

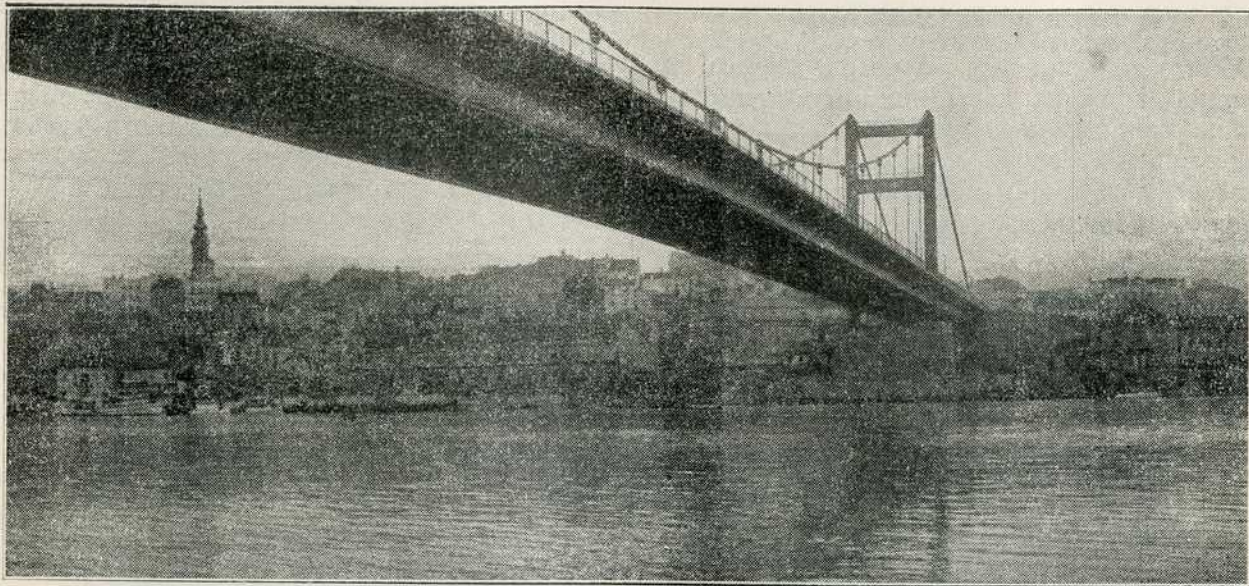
— Освећење је обавио лично Њ. Св. Патријарх г. Варнава, а траку је пресекао и мост предао саобраћају лично Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле. —

Земунци и Београђани још и пре рата били су спојени једном мишљу и једном идејом; и једни и други тежили су да се што пре оствари велико дело југословенског уједињења. И ако су их раздвајали туђини границом преко Дунава и Саве они су увек били једно, били су блиски једни другима. А то се нарочито дало осетити још онда када су и земунски трговци зајмом од 100.000 гроша помогли Карађорђу да подигне устанак и Београд ослободи од Турака и хахија. Од тада, читавих неколико деценија, Београђани, са бедема Калимегдана, и Земунци, са Бежанијске косе, бацали су погледе преко Саве, очекујући дан када ће се једни другима бацити у братски загрљај и када их више неће раздвајати никакве границе ни разбраћивати туђински силници и плаћеници.

Вековни сан је остварен

Дело ослобођења балканских народа, које је отпочео Бесмртни Вожд Карађорђе завршио је Уједињењем Југословена Његов Праунук, Витешки Краљ Александар I Ујединитељ. И зато сада мост који спаја Земун са Београдом и чини га једном општином, мост који спаја западне крајеве велике и сложне Југославије са источним крајевима, са поносом носи име Витешког Краља Александра I Ујединитеља. Јер оно што је некад изгледало само као сан Он је учинио да буде остварена животна истина.

И због тога, 16 децембра 1934 год., у 11 часова пре подне, када је мост имао да преда саобраћају лично Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, десетине хиљада Београђана и Земунца похитали су да узму учешћа при оба-

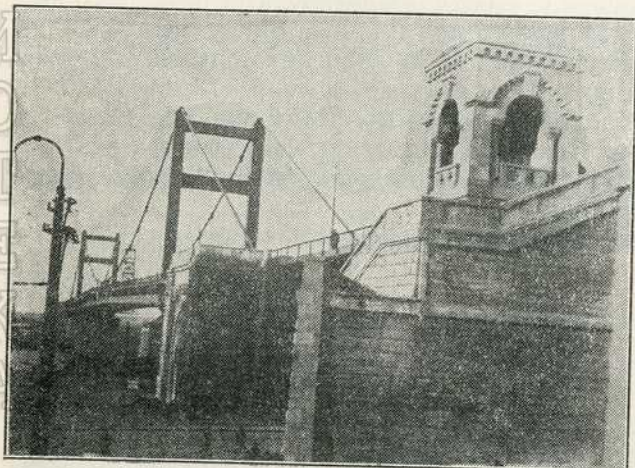
Поглед на мост Краља Александра, снимљен одоздо

вљању овог историјског чина; да буду живи сведоци догађаја, који се од како Сава поред Београда тече свега једном дешава.

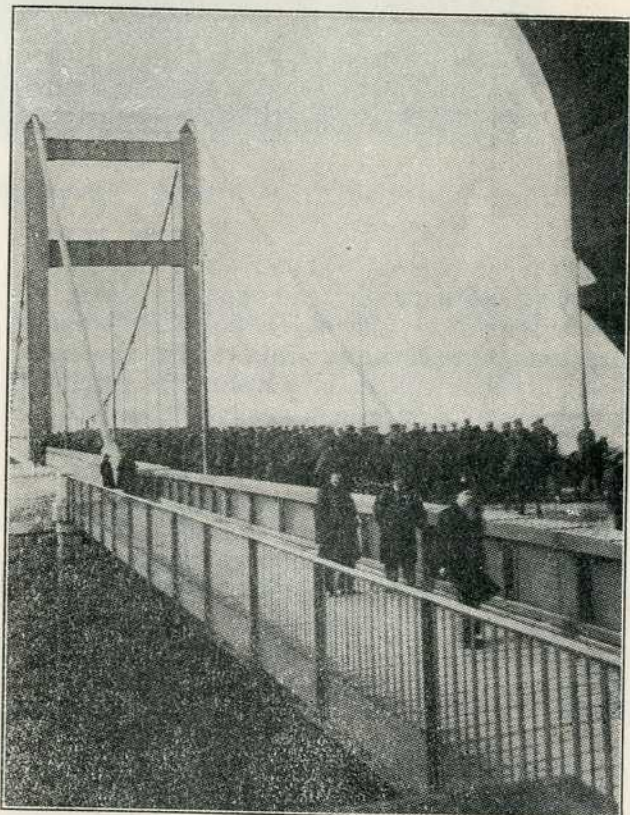
С леве и с десне обале Саве народ радосно очекује пуштање моста у саобраћај

И ако је свечаност освећења моста била заказана за 11 часова, народ је почео пристизати са свију страна још чим је зора сванула. Нарочито су рано дошли и заузели места код моста на левој обали Саве сељаци из околних сремских села, за које овај догађај у трговачком и економском погледу значи веома много. Јер од сада ће они директно од својих кућа моћи колима да дођу у Београд без икаквих тешкоћа и издатака, које су раније због превоза на скели морали да чине. На десној обали Саве, испод моста и горе, у Бранковој и Поп-лукиној улици,

крај прилаза ка мосту, свако место било је заузето још у 10 часова. Широке масе грађанства свих класа, сталеза и редова слегле су се у неколико улица поред моста, где жељно очекују да после свечаности закораче на великог цина, који сад спаја један град кога је раздвајала само својим коритом река Сава.

Прилаз мосту Краља Александра

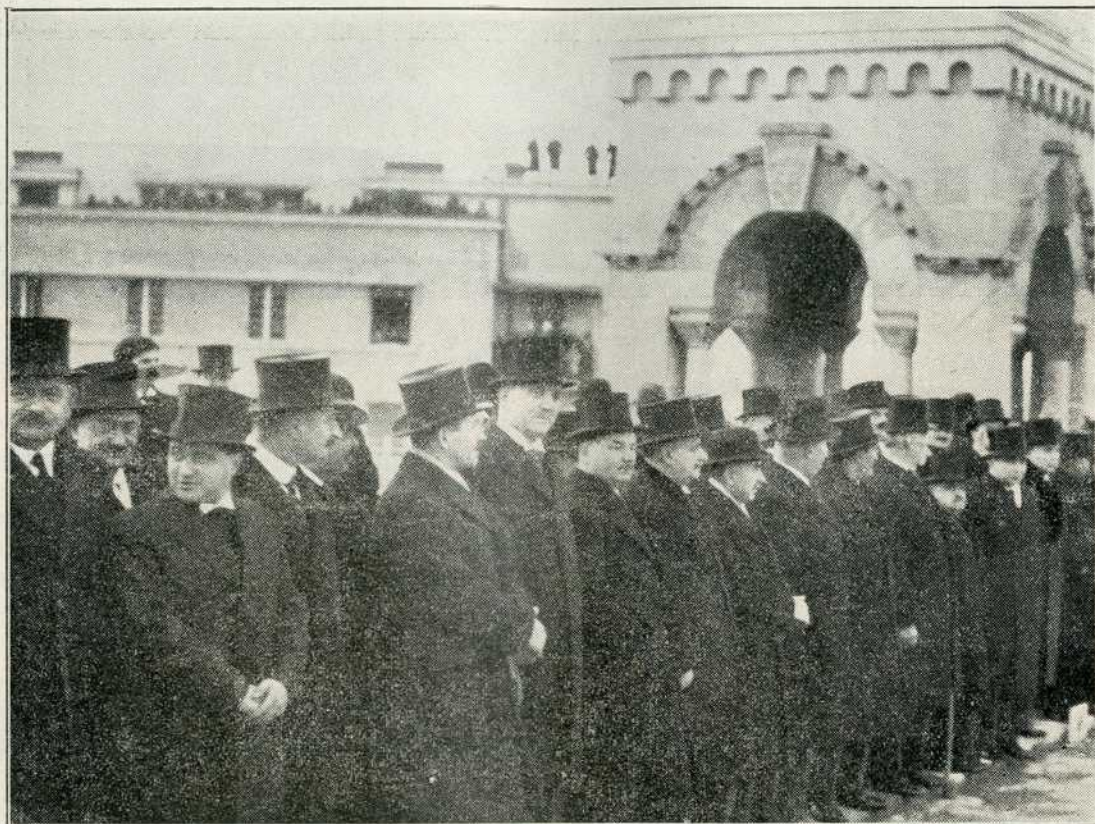
Проба оптерећења моста: коњица у касу

Долазак великодостојника

Нешто одмах после 10 часова почели су да пристижу великодостојници, претставници, војних, грађанских и месних власти, као и претставници страних држава. Међу првима су на челу са својим председником, г. Милутином Петровићем, стигли већници града

месника армијски ђенерал господин Војислав Томић.

На неколико минута пре почетка свечаности дошли су и страни посланици на нашем Двору: француски г. Емил Најжар и немачки г. Виктор фон Херен. Они су се поздрави са министром иностраних послова г. Богољубом Јефтићем.

Већници града Београда присуствују освећењу моста Краља Александра

Београда, који су заузели почасна места поред самог моста, који је био сав украшен зеленилом и заставама. Само круне, на врховима стубова биле су обмотане црним, што је имало да значи, да се овим освећењем уједно одаје и дубока захвалност Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу, од кога је и потекла иницијатива за подизање овога моста, и коме плаћеничка злочиначка рука није дала да види остварено Своје велико дело.

Убрзо за градским већницима почели су да пристижу г. г. сенатори и народни посланици, на челу са својим председницима г. г. Љубомиром Томашићем и др. Костом Куманудијем. Пре 11 часова на месту су били чланови Краљевске владе, на челу са ондашњим председником г. Н. Узуновићем. У исто време стигао је и заузео почасно место на трибини Командант града Београда и заменик I На-

Долазак Краљевских Намесника и Њ. Св. Патријарха

Пошто су већ били на окупу претставници свих војних и грађанских власти, први је дошао Краљевски намесник г. др. Раденко Станковић, а одмах затим појавио се и Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, кога је маса одушевљено поздравила, кличући Му једнодушно:

— Живео! Живео!

Пре него што је заузео место на почасној трибини, Кнез-Намесник се прво поздравио са Њ. Св. Патријархом, намесником г. др. Станковићем, затим са председником Сената г. Томашићем, председником скупштине г. др. Куманудијем, председником Општине г. М. Петровићем, председником и члановима Краљевске владе и осталим великодостојницима.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Освећење

Тачно у 11 часова Њ. Св. Патријарх отпочео је свечани чин освећења, уз асистенцију епископа г. др. Викентија Вујића, најстаријег београдског проте г. Н. Божића и великог броја свештенства. На јектеније је одговарао хор студената Теолошког факултета, који је Њ. Св. Патријарха дочекао песмом „Исполаети деспота“.

...Ослобођењем и уједињењем укљоњене су све вековне границе између појединих делова нашега народа, али на место ових остајале су још и даље природне саобраћајне препреке. Једне од најглавнијих биле су реке Сава и Дунав, које су у заједничкој држави делиле једнокрвну браћу. Ту препреку уклонио је наш Блаженопочивши Витешки Краљ

Њ. Св. Патријарх Варнава освећује мост Краља Александра

За време освећења присутни су поскидали капе. Тренутак је био веома свечан. Све мисли тога тренутка биле су упуњене успомени на Бесмртног Витешког Краља Александра I Ујединитеља, чије је присуство сваки крај себе осећао. И када је Њ. Св. Патријарх златним крстом прекрстио по ваздуху и освећеном водицом пошкропио мост, уистини се чинило као да је над мостом у ваздуху лебдео дух нашег Великог Краља-Мученика, који је ипак дошао да са нама заједно присуствује освећењу Његовог великог дела...

Говор бив. Министра грађевина
г. др. Ст. Сркуља

Пошто је Њ. Св. Патријарх обавио свечани чин освећења, ондашњи Министар грађевина г. др. Стјепан Сркуљ, одржао је говор у коме је између осталог рекао:

својом иницијативом и сталним старањем да се изгради овај мост, који се данас предаје саобраћају. Овим се мостом веже наша престоница са свим путевима који се у њу слежу са Балкана и Подунавља. Њиме се осигурава трајан саобраћај на путу који је столећима везивао Исток са Западом, а који је у новије време ушао у програм главног интернационалног аутомобилског пута Лондон—Кале—Инстанбул.

Поред све велике интернационалне и привредне важности, овај мост за нас Југословене има још један много већи значај. У њему је симболизирана иницијатива и старање нашег Благопочившег Ујединитеља, па због тога он треба да буде и остане симбол нашег Уједињења. Он је „монументум ере перениус“, јер је симболизовање душе нашег народа изражено у души нашег Великог Краља,

души, која је вечна и непроменљива. Зато овај мост с правом носи Велико Име Краља Александра Првог.

Овај мост је културно дело првога реда, који ће кроз столећа бити сведок наше техничке способности и као такав, он је ремек дело и последња реч технике. Са њим се може такмичити само мост на Рајни код Келна, али је овај још виткији и елегантнији. Све што је досада постигнуто у мостоградњама примењено је код овога моста, који се ево у својој лепоти и величини својој нама приказује. Извршена пробна оптерећења показала су потпуно правилан и еластичан рад моста и ванредну издржљивост према осцилацијама услед покретних сила. Једном речју мост нам пружа све техничке гаранције за саобраћајну сигурност...

Молим, Ваше Краљевско Височанство, да изволи мост Краља Александра I предати саобраћају, а председнику наше престонице честитам на тако дивном споменику и тековини молећи га да мост Краља Александра Првог прими на даље чување и старање.

Крај говора Министра г. др. Сркуља присутни су дочекали клицањем:

— Слава Краљу Александру Ујединитељу!

Говор председника Београдске општине

г. Милутина А. Петровића

После Министра грађевина председник Београдске општине г. Милутин Петровић, одржао је, пажљиво од присутних саслушан, овај леп говор:

Ваше Краљевско Височанство,
Господо Краљевски Намесници,

Са гордошћу Београд прихвата ту част да буде чувар овога моста, овог великог дела нашег Великог Краља Ујединитеља. И овај мост је израз оног великог замаха, оних великих прегнућа да се изгради интегрална Југославија, да се она уздигне на што виши културни и економски ступањ.

Београд ће бити чувар овог моста, са исто толико одушевљења, са исто толико самопрегора, са колико је стајао као мртва стража наше националне мисли, био заточник оне велике историјске линије која је довела до Југословенског уједињења. Он је то био и онда када су са друге стране обале шетали стражари државе, која је била највећа препрека нашем народном ослобођењу и уједињењу, највећа сметња да се чува и развија национална мисао.

Мостови преко ових река у историјској прошлости били су сретства освајачких намера, то су били мостови којима су прелазиле освајачке војске, преко њих се ишло у непријатељску земљу, где су живели туђи народи. Овај мост је само нова комуникациона веза на зградни у којој станује један народ, ношен једним непоколебљивим духом Југословенства. Преко њега се не иде у непријатељску и туђу земљу ради освајања, већ се даје само још једна нова могућност што ближих и тешњих додира.

Овај колос од гвожђа и бетона, последњи израз технике, који има да послужи мирним, културним и економским интересима нашега народа, сазидан је, као и цела Југославија, на крви читавих генерација, које су замисли коју мост изражава дали своје животе, пролили своју мученичку крв. Сваки килограм гвожђа, сваки килограм бетона претставља толико стотина и хиљаде килограма најплеменитије крви нашега народа.

И онда када је Вожд Карађорђе са својим див јунацима јурио овом, његовом, Карађорђевоом улицом ка граду, да га ослободи, то је већ био један стуб овога моста за наше национално уједињење. Мост оваплоћење оне мисли, којом је загреван и ношен и онај Незнани Јунак „с Авале плаве”, који сада гледа радосно и поуздано у суђени, остварени час. На мост гледају радосно и они бесбројни пали јунаци са Цера, Бобије и Букава, Кајмакчалана и Доброг Поља. Мосту се радују душе свих оних бесбројних жртава, које је обесна непријатељска држава посејала међ наш народ с оне стране, мислећи: да се вешалима и убијањем може обесити национално осећање и убити воља за националном слободом.

Зар не гледају на мост са пуно одушевљења и радости и сви они велики неимари наше народне будућности, који су је стварали пером и речју. Бранко, ево сада кола, правога твога Југословенског кола, које се може несметано без прекида заиграти од Бранкове улице преко моста до Стражилова. Фрушка горо, наш свети Атосу у коме се чувала и нежно одгајивала и вера у Бога и народно осећање, данас са твојих светих звоника, који су били наши национални форови, звона подрхтавају од радости гледајући овамо. И Лукијан Мушички и натмурени Руварац са ритером Светог Саве Поп Луком, чијом смо улицом дошли, на ово место веселе се овом великом историјском дану.

Саво, наша Југословенска реко, ти си нас и у прошлости не раздвајала већ спа-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јала, данас твоји таласи као да шуме, радосно жуборећи хитају са Триглава поред Љубљане и Загреба ка Београду, да и они поздраве ово велико дело. Оно твоје историјско дело спајања и учвршћивања нашег народа у једну непоколебљиву целину, ми данас само настаљамо, само појачавамо. Доводимо теби још један ток, који има да ти отвори богатства срца и душе, богатства равница Срема и Бачке.

Да, мост је у првом реду једна нова спојница наше нације, један нов орган који убрзава и интегрира крвоток наше Југославије. Али није он само то.

Суботица није више далеко од Београда, а Нови Сад, Рума, Митровица постају готово његова предграђа.

Оно што је херојским напорима целог народа створено, сада добија један необично важан чин, даје се још једна нова веза, која има да повеже још чвршће делове наше Југославије, да вратнице Београда отвори широм: вредним ратарима, добрим занатлијама и честитим трговцима Срема, Бачке, наше житнице. Више од тога, она чврста и непоколебљива веза истог етничког порекла, истих националних идеала, добија сада свој конкретан израз. Земун, чији су грађани

Претседник Београдске општине, г. Милутин А. Петровић, говори пре пуштања моста у саобраћај

Мост је и један економски фактор провостепеног значаја. Упућен само на бродове и железнице, економски промет између ових разних делова наше Отаџбине био је ограничен. Сада ће тај додир бити, тако рећи, свакодневни. Богатим крајевима отвара се непосредно једно ново тржиште, које ће са побољшањем економских прилика бити све снажније и способније. Почеће једна стална размена, стални промет, сталан додир, који ће користити обема странама. И кола са сточном запрегом и аутомобили и камиони разносиће и на једну и на другу страну и културне вредности и економска добра. Од тих размена биће обостране користи, а све ће то послужити напредовању и развоју наше Отаџбине. Мост скраћује простор, скраћује време.

били од увек испуњени највећим родољубљем и пожртвовањем према нашој земљи, који су још Карађорђу указивали сваку потпору и делом помагали нашу националну револуцију, постаје органички непосредно везан за Београд. Сва она безбројна села, која су давала своје синове на жртву идеји националног ослобођења, која су и у прошлости отварају и своја срца и своје домове када су за Србију настајали тешки дани, сада имају један сигуран и прав пут њиховој великој жељи, њиховом вековном сну, Београду.

Ваше Краљевско Височанство,
Господо Краљевски Намесници,

Од данас ми смо спојени и једном сигурном територијалном везом са кра-

јеве са оне стране Саве. Ослобођени смо свих временских непогода и саобраћај ће тећи стално, непрекидно. Радиус Београда и националног и као економског и као културног средишта страховито се повећава, да оним даном, када и Панчевачки мост буде предат саобраћају обухвати целу северну област, наш Мисир.

Али, овај! иницијатор за грађење овога моста, наш Велики Краљ Александар I Ујединитељ није дочекао овај дан, круну целог великог дела, отварање и предавање саобраћају моста, који носи Његово име. Он није дочекао овај дан, али Његова жеља је испуњена под Његовим Сином нашим Узвишеним Краљем Петром II.

Мост овај биће вечито потсетник свих оних великих напора и жртава, које је Краљ Александар Ујединитељ чинио за добро Југославије, биће велики завет нашем новом Краљу, да ћемо га љубити и носити у срцу и чувати свети аманет Његовог Оца.

И споменици, и Оплепац наш велики национални храм, дела су и израз једног дубоког религиозног пиетета према херојској исполинској фигури Краља Ујединитеља. Мост је једно велико дело не само које буди успомене на Великог Краља, већ које активистички служи народу, његовој садашњости и његовој будућности. Мост Краља Александра је и наш национални понос и наша национална потреба. То је симбол јединства, јаке воље, науке и рада, симбол висине техничког напретка. Техника је овде извајала уметнички једно дело, које служи на част и понос извршиоцима плана Великога Краља, и онима који су својим умом, својом главом допринели извршењу, и онима који су својим жуљевитим рукама истрајно претворили мисао у дело. Свима њима нека је велика и топла хвала.

Ваше Краљевско Височанство,
Господо Краљевски Намесници,

У часу предавања овога моста саобраћају, ја Вас молим, да се сетимо његовог иницијатора Краља Александра Ујединитеља и да Му узвикнемо Слава Му! Да се сетимо свих оних небројених жртава, које су пале на бојним пољима за идеале, чији ми један део данас остварујемо. Њихов мучан и крвави рад, који је и довео до националног уједињења данас настављамо мирним и културним радом, који има да нас доведе до народног благостања. Мост је дело мира, економског и културног прогреса. И нека би Бог

дао, да владавина нашег Краља Петра II буде испуњена оваквим делима културних и економских настојања, нека под Њиме постане Југославија још једном чувена и славна по богатству умном и моралном, по економском благостању њених грађана.

На чвршћој подлози од гвожђа и бетона, на крви хероја, на сузама и патњама матера и сестара, на оним силним жртвама, од којих је последња или највећа жртва био наш Краљ Александар, подигнут је овај мост. Он није купљен, он је изникао из крви, муке и патњи, из јаука из шкргута зуби, а те вредности котирају се не на берзама, већ на крвавим ограшјима и разбојиштима.

На тим и таквим мостовима, који се дижу и још ће се подизати, зида се и шири наша национална будућност. А на оном још чвршћем живом мосту, 15 милиона Југословена, задахнутих једном мишљу, ношених једном вољом, диже се наша држава. Стоји чврсто и непоколебљиво Престо нашег младог Краља Петра II. И нека нам, у овом моменту, као израз те наше заједничке воље, тог нашег заједничког прегнућа за добро и будућност наше Отаџбине полети из свих срдаца, са свих усана један громогласни узвик

Живео Краљ Петар III!

Живела Југославија!

Кад је претседник г. Милутин Петровић завршио свој говор, присутни су кликнули:

— Слава Витешком Краљу Александру Ујединитељу.

— Живео Краљ Петар II!

— Живела Југославија!

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле предаје мост саобраћају

Чим је г. М. Петровић завршио говор, б. Министар г. др. Сркуљ умолио је Кнеза-Намесника да прекине тробојну траку разапету између стубова, те да на тај начин обави симболично отварање моста. Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле пресекао је траку, а затим је скинуо капу и тако гологлав остао неколико минута ћутећи. Сви присутни следовали су примеру Кнеза-Намесника. То је био видан знак признања и одавања поште Витешком Краљу Александру I Ујединитељу. Ово болно ћутање прекинули су пригушени узвици:

— Слава нашем Великом Краљу Александру!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле пресеца траку и предаје мост саобраћају. Поред Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника су Краљевски намесник г. др. Раденко Станковић, претседник Београда г. М. Петровић и бив. Министар грађевина г. др. Сркуљ

Затим је претседник Општине г. Милутин Петровић, пришао Кнезу-Намеснику Павлу и лично му, у име целог Београда, захвалио.

Кад је Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, праћен узвицима „Живео!“, отишао са места освећења, претседник Београдске општине,

у току дана преко 150.000 Београђана прешло преко моста и дивило се његовој конструкцији.

*

Од стране Поглаварства града Београда надзор над радом око изграђивања моста

Мост Витешког Краља Александра I Ујединитеља после пуштања у саобраћај

г. М. Петровић, први је ступио ногом на освећени мост, преко кога је после превео г. г. чланове Краљевске владе, сенаторе, народне посланике, већнике и остале претставнике војних и грађанских власти. А после тога је

водио је већник г. Милосав Ђорђевић, са стручним референтима, инжењерима Техничке дирекције г. г. Хугом Розенцвајгом, Божићаром Божићем, Ђорђем Соловјевом и Боривојем Крсмановићем.

Комунална хроника:

Конгрес Савеза градова

Савез градова Краљевине Југославије претставља не само највиши комунални форум у нашој држави, него читав један комунално-социјални парламенат, једно међуградско комунално веће, које је најпозваније да каже прву реч о социјалној структури наших градова, о урбанистичком полету њиховом, о градским привредним стремљењима, о сретствима за лечење целокупног градског привредног живота у свима његовим изукрштаним животним артеријама итд.

Ко је позванији од Савеза градова да н. пр. координираним радом унапреди градску комуналну администрацију и јуриспруденцију, да изнађе нове и социјално правичније изворе прихода или да брани принцип најширих самоуправа, тај захтев социјално напредан и правичан?

Зато конгреси Савеза градова изазивају од увек највеће интересовање и јавности и комунално-стручних кругова.

Овогодишњи конгрес, који је одржан у Крагујевцу, срцу Југословенског Пијемонта, у толико је био значајнији што је он претстављао у исто време и једну снажну манифестацију југословенске једнодушности свих градова и њихово најсветије заветовање пред Великом сени Витешкога Краља — да ће сви југословенски градови сложено чувати Југославију и њено и духовно и државно јединство.

Конгрес градова одржан је 8, 9 и 10 децембра. Управа града Крагујевца, на челу са вредним и домаћинским претседником г. Алексом Обрадовићем, достојно је извршила улогу домаћина овог конгреса и још једном у пуној мери манифестовала легендарну српску гостољубивост.

Делегати-претседници градова отпочели су били да стижу још од 7 децембра. Претседништво Крагујевца сачекивало их је на жељезничкој станици, одакле су колима одвезени у распоређене хотеле или приватне, исто толико гостољубиве домове. 8 децембра сви су делегати градова били у Крагујевцу и са поносом могло се констатовати да ни један досадашњи конгрес градова није привукао толики број учесника: било је званично заступљено 64 југословенска велика града од 75, колико их укупно има (а многи од њих са по 2 и 3 претставника). Деведесет од сто градова били су претстављени по самим сво-

јим претседницима, што је такође за пуну похвалу.

Између осталих, запажени су на овоме Конгресу Градова из: Београда, г. г. већници Драгослав Стојадиновић, др. Фридрих Попс, Павле Кара-Радовановић, проф. др. Ксенофон Шаховић, Михајло Стефановић и шеф Одељка за штампу г. Сл. Ж. Видаковић; Загреба: претседник Рудолф Ербер са сенаторима Д. Шарићем и др. Емином Богдановићем; Љубљане: др. Иван Тавчар и начелник Милан Шубић. Затим, претседници и делегати: Бања Луке: др. Фр. Никић; Беле Цркве: др. Јоцика Путник; Бјеловара: др. Кватерник Дражен са сенатором Робертом Вагнером; Бихаћа: Ибрахим Пашић; Вараждина: др. Стјепан Новаковић; Велике Кикинде: др. Жив. Ротаров; Великог Бечкерека: Мил. Стефановић са Тимом Рајићем; Винковаца: др. Паја Шумановац; Вршца: Милан Драгић са Бог. Димитријевићем; Вуковара: Вјекослав Гречл; Зајечара: Никола Николић; Јагодине: Триф. Ђурић; Карловца: др. Никица Бадовинац са Ивом Гершићем; Копривнице: Јанеж Јурај; Крушевца: Крста Новаковић; Марибора: др. Фрањо Липолд; Мостара: др. Влатко Танбић; Ниша: инж. Мил. Чавдаревић; Новога Сада: др. Бранислав Борота; Осијека: Влад. Малин са равнатељем и сенатором Јов. Белајчићем и Антуном Хршићем; Панчева: др. Мил. Атанацковић; Петриња: Јос. Матагић; Пећи: Арсеније Мартиновић; Пирота: Љубеновић; Подгорице: Нешо Шћеповић; Пожаревца: Мих. Крстић; Сарајева: др. Ивица Павичић; Сенте: Сава Вујић; Сиска: Драг. Болтек; Скопља: инж. Јосиф Михаиловић; Славонске Пожеге: Стој. Ковачевић; Славонског Брода: др. Хенри Дуфек; Сомбора: Ђорђе Цвијановић; Сплита: инж. Мих. Карготић; Сремске Митровице: др. Јарослав Данеж; Сремских Карловаца: др. Л. Секулић; Суботице: инж. Ивандекић; Сушака: др. Ђура Рушић; Тетова: Риста Антић и Мил. Павловић; Травника: Арнаутовић; Тузле: Заимовић и др. Милчић; Ужица: Мил. Симовић; Шибеника: др. Сл. Грубишић. Такође су били заступљени Н. Градишка, Лесковац, Котор итд.

Пословни пленум

Да би се програм овогодишње скупштине брже савладао и да би Конгресно заседање било што достојније посвећено великој ма-

нифестацији једнодушности и заветовању свих градова за југословенско јединство, рад скупштине подељен је у два дела: у седницу пословног пленума и у заседање конгреса.

Седница пословног пленума одржана је 8 децембра у дворани градског већа града Крагујевца. Отворио ју је добродошлицом претседник Крагујевца г. Алекса Обрадовић и дао реч секретару Савеза и делегату Загреба г. Д. Шарићу, који је обавестио, да су претседник Савеза г. др. Иван Крбек и I потпретседник г. Добра М. Богдановић отишли са својих положаја у градовима, којима су ова два места у управи савеза изборно поверена.

— Зато предлажем — наставља г. Шарић — да се делегат града Београда г. Драгослав Стојадиновић изабере за I потпретседника Савеза сходно прописима Правилника Савеза градова, као и да сутрашњи конгрес призна за претседника Савеза новог претседника Загреба г. Рудолфа Ербера, који на положај претседника Савеза градова долази аутоматски пошто је почаст претседништва поверена, до избора новог седишта Савеза — граду Загребу.

Предлог г. Шарића примљен је једногласно и претседничку столицу заузео је новоизабрани I потпретседник г. Драгослав Стојадиновић, већник града Београда. После захваљивања на поверењу указаном Београду овим избором, г. Стојадиновић је подвукао програмске дужности Савеза градова, и преузео даље вођење седнице.

Рад Савеза градова у прошлој години

Пре него што је прешао на годишњи извештај управе Савеза градова, секретар г. Шарић саопштио је пословном пленуму да је у Београду 20 октобра одржан ванредни састанак претседништва управе Савеза свесловенских градова, коме су састанку присуствовали г. г. др. Штула, претседник Свесловенског Савеза, проф. др. Зенкл (Чехословачка) и од стране нашег Савеза отпратник послова Савеза градова г. Слоб. Ж. Видаковић, као секретар комитета Словенских градова. Тада је одлучено, да се I манифестациони конгрес свих словенских градова одложи за идућу 1935 г., а да се у првој половини исте године (по могућству у месецу јуну) одржи пленарна седница управе Врховног комитета Савеза словенских градова. Ова седница одржаће се у Југославији у граду кога изабере претседништво Савеза словенских градова са управом Југословенског Савеза градова.

Исто тако секретар сенатор г. Шарић реферисао је и о резултатима конференције у Прагу приликом оснивања Свесловенског Савеза градова, па су оба извештаја примљена са једнодушним одобравањем.

Годишњи извештај управе Савеза је обиман и показује да је наш Савез градова једна активна организација, која се успешно брине за комунални напредак свих наших градова. Између осталог, бележимо из овог извештаја у кратком изводу:

„...1934 година је једна од најзначајнијих у животу Савеза градова, јер је у тој години донесен дуго и жељно очекивани Закон о градским општинама за целу Краљевину.

Претседништво конгреса Савеза градова: г. г. Др. Ербер, Драг. Стојадиновић, Д. Шарић, Др. Ем. Богдановић, Ал. Обрадовић, Сл. Видаковић.

Како је познато, Савез градова је од свога постанка обраћао највећу пажњу томе питању, те је на надлежна места поднео велики број претставки, у којима је детаљно изложио све жеље и захтеве југословенских градова с обзиром на нови Закон о градским општинама. И у последњи час, кад је пројекат Закона већ имао ускоро да буде стављен на дневни ред Народне скупштине, делегати градова састали су се у седницу Пословног одбора Савеза градова, која је одржана 14 јуна 1934 год., у Београду. Тада су израђене примедбе на поједине одредбе пројекта, а одмах после тога састао се у Београду ужи одбор који је био изабран на поменутој седници Пословног одбора, са сврхом да расправи и дефинитивно формулише те примедбе. Тај ужи одбор радио је два дана и то 14 и 15 јуна, те коначно редиговао примедбе, у којима су садржане све жеље и захтеви Савеза градова с погледом на поједине одредбе пројекта новог Закона. Те примедбе поднесене су Министру унутрашњих послова, и уједно достављене народним посланицима члановима Законодавног одбора Народне скупштине, а и осталим народним посланицима и сенаторима.

Ако се, поред овде описаног рада, узме у обзир сав рад по питању Зак. о градовима

на скупштинама Савеза градова и седницама Пословног одбора, па онда бројне претставке и депутације, све то почевши од 1927 године па све до коначне расправе Закона о градским општинама у Народном претставништву, *никако се не би могло рећи да је Савез градова било што пропустио што је било у његовој моћи да би нови Закон у целисти одговарао тежњама и жељама југословенских градова.* Ако се то није догодило, разлози се имају тражити другде, а нарочито у општим приликама данашњега времена.

Нови Закон о градским општинама ступио је на снагу 23 септембра 1934 год., и тај дан има се сматрати прекретницом у историји југословенских градова. Истим даном престали су, наиме, важити сви ранији партикуларни закони о градовима, а како нови Закон не усваја у целисти ниједан од ранијих система комуналне управе, градови су се морали одрећи многих старих традиција и уживети се у нове системе. *Карактер градске општине као такве и њеног самоуправног делокруга није се у суштини изменио, али су настале многе важне измене у организацији градске управе и у извршењу послова опште управе, који су у једним деловима државе знатно проширени, а у другим рестрингирани.*

Иако нови Закон о градским општинама није могао у свему да задовољи југословенске градове, нарочито у оним одредбама којима је финансијско пословање градова стављено под врло строг надзор државне власти, ипак градови морају да поздраве доношење тога Закона, прво зато што се њиме јединствено уређује организација градова у целој Краљевини, а друго зато што су многа питања у њему уређена напредније и либералније него у ранијим законима појединих правних подручја. И Савезу градова биће сада увелико олакшан рад, јер ће морати да има у виду само један јединствен Закон, уместо досадашњих многих, често мењаних и допуњаваних партикуларних прописа. Нови Закон увелико је зближио градове у целој Краљевини, јер су им сада сви интереси заједнички, и неће се догађати, као досад, да би се градови у једном делу државе морали борити за неке важне интересе који су у другим деловима били сасвим непознати.

Да би се градовима олакшао прелаз у ново стање, Савезна управа издала је и градовима доставила обимна упустава, у којима им је скренула пажњу на исправно тумачење свих оних одредаба новог Закона за које је сматрала да је то потребно.

Доношењем јединствених закона о општинама и о градским општинама извршен је основни део унификације општинског законодавства, али тај посао није још завршен. У првом реду треба да буде донесен закон о самоуправним финансијама, како је то Савез градова истицао у својим бројним резолуцијама, а поред тога, мораће се унифи-

цирати још многи на снази стојећи партикуларни прописи из разних грана самоуправе, уколико спадају у делокруг општина. Таквих неизједначених прописа има још знатан број на подручју здравства, пољопривреде, грађевинских послова, воднога права, вођења матица, полиције у ужем смислу итд. Биће дужност Савеза градова да и даље тражи доношење јединственог Закона о самоуправним финансијама и изједначење прописа на свим подручјима где унификација досад није могла бити извршена.

Даље ће Савез градова морати ићи за тим да и градски статуту, уредбе и правилници појединих градова буду што једнообразнији, како би и на том пољу дошла до што јачег изражаја идеја народног и државног јединства. Нема сумње да ће се при том ипак морати водити рачуна о засебним привредним, социјалним и културним приликама у појединим деловима Отаџбине.

Коначно ће бити једна од најважнијих дужности Савеза градова да од државних надзорних власти тражи што либералнију примену оних одредаба Закона о градским општинама које дају надзорној власти право да по слободној оцени расуђује целисходност појединих одлука градских органа и скучава слободну делатност општина на привредном, социјалном и културном подручју. Широкогрудом применом могу се често ублажити многе оштрине Закона и получити сношљиво стање у развиту градова.

Од стране Пословног пленума Савеза решавана су још много важна питања, а нарочито предлози о изменама и допунама Грађевинског закона и Закона о недржавним путовима, који су предлози израђени на основу мишљења велике већине градова. Одбор је те предлоге усвојио, па су Министарству грађевина поднесене обимне претставке о изменама и допунама једног и другог Закона. У погледу Закона о недржавним путовима примио је Савез градова решење Министарства грађевина бр. 22.790 од 5 септембра 1934 год., према којем ће се предлози Савеза градова узети у разматрање, те ће се те умесне и корисне напомене и примедбе унети у нацрт Закона о изменама и допунама Закона о недржавним путовима."

„Од осталог рада Савеза градова у поменуто раздобљу да наведемо: поднете су претставке и елаборити Министарствима по предмету:

- а) Закона о градским општинама;
- б) Закона о самоуправним финансијама, са свима што је са тим законом у вези;
- в) Одобравања специјалних градских дажбина за чисто социјалне сврхе, ради сузбијања неупослености;
- г) Унапређивања интереса Сокола Краљевине Југославије;

д) Електрификације земље;

ђ) Изједначења самоуправних штедионица у правима и повластицама са државним новчаним установама.

У току године поднесене су надлежним министарствима још и обимне претставке и елаборати по многим предметима, као н. пр.:

1) Пројекти Упустава о начину прибирања општинских дажбина;

2) Измене члана 188 А Таксене и пристојбинске тарифе, у вези са Тар.бр. 259-а Закона о таксама, у погледу начина наплаћивања државне таксе на грађевинске дозволе;

3) Нормализације цеви и осталих саставних делова за канализацију, водовод и плин (стручна мишљења на захтев Министарства грађевина);

4) Примене Уредбе о извођењу јавних радова, у интересу градова;

5) Трошарине на плинско уље за потребе општинских централа;

6) Измене и изједначење досадашњих прописа о таксама по службеним односима између службодавца и службопримца;

7) Повишења такса на трамвајске карте и увођење нових такса на аутобусе;

8) Измене начина издавања пореских уверења о плаћеним државним порезима, у интересу самоуправних дажбина;

9) Оброчног отплаћивања самоуправних приреза, у вези са оброчним отплаћивањем државних пореза;

10) Доношење нарочите Уредбе о заштити самоуправних штедионица, поред Уредбе о заштити новчаних завода;

11) Вођење списка чланова и становника градских општина;

12) Упоредна звања градских службеника са звањима државних службеника, по другом ставу § 159 Закона о градским општинама;

13) Уредбе о смањењу припадности општинских службеника;

14) Повластица градских службеника на државним жељезницама и бродовима.

На захтев Ватрогасног савеза Краљевине Југославије израдила је Савезна управа и доставила Ватрогасном савезу примедбе на пројекат закона о пожарној полицији.

Члановима Савеза градова достављају се разни извештаји и то међу осталима:

а) о давању моралне и материјалне помоћи приликом одржавања соколских слетова;

б) о учествовању на конференцијама Међународног савеза градова у Лиону;

в) о учествовању на Млекарском конгресу у Милану и Риму;

г) о помоћи пострадалима од поплаве у граду Сиску итд.

„Наставља се прикупљање података ради измене Закона о осигурању радника, у циљу

оснивања засебних градских фондова за осигурање службеника и радника.”

„Управа Савеза градова прихватила се замашног посла око израде статистике градова. Сада се израђује статистика комуналних финансија, па ће резултати тога рада бити сукцесивно достављени члановима.”

„Отправништво послова Савеза градова у Београду и ове је године оправдало своју егзистенцију, јер је сам живот показао колико је потребно да југословенски градови имају у Београду, као седишту централних државних власти, једну овакву радну канцеларију. Велики број градова (преко 70%) обраћао се Експозитори (Отправништву послова) због многобројних службених послова, који су се налазили на решавању код министарстава, виших судова, Државног савета, Државне хипотекарне банке итд., итд. Највећи број био је око одобравања статута, уредаба и правилника општинских дажбина, буџета, ванредних кредита, вирмана, царинског ослобођења, послова градских предузећа, спорова пред вишим судовима и Државним саветом итд. Отправништво послова савеза градова у Београду давало је градовима и разна обавештења и савете правне, урбанистичке и техничке природе на основу консултација угледних стручњака итд. Највећи део послова (97%) свршен је са пуним успехом. Остатак, који је релативно врло мален, односи се на добијање зајмова, на наплату од Државе дужних сума и на обнову формално застарелих правних спорова.”

„Сав рад Отправништва послова Савеза градова врши се за поједине градове званично и бесплатно, те има за њих велику вредност, јер се на тај начин послови брже свршавају и уштеђују се знатни трошкови око путовања градских представника.”

„Отправник послова Савеза градова г. Слободан Ж. Видаковић вршио је и знатан пропагандистичко-публицистички рад у нашој и страниој штампи у интересу Савеза градова. Надаље се бавио проучавањем социјалних проблема градова и прикупљањем за то потребних података а у име Савеза градова, сарађивао је у Југословенској Унији за заштиту деце итд. Поред тога је, као претставник Градова, учествовао у разним привредним, социјалним и комуналним конференцијама и скуповима, где је заступао интересе градова.”

Претседништво Савеза градова поверило је Отправништву послова у Београду послове око формирања Савеза градова словенских земаља.

Конференције за Савез словенских градова одржале су се у Чехословачкој у Прагу. Савез градова Краљевине Југославије заступали су на тој конференцији г. Доб. Богдановић, као потпретседник оп-

штине града Београда и Савеза градова; г. проф. Еуген Јарц, подначелник града Љубљане, Слободан Видаковић, отправник послова Савеза градова, и г. др. Јарослав Данеш, претседник града Срем. Митровице.

Конференцијом је председавао г. др. Алоиз Штула, претседник Савеза чехословачких градова, а главни референт био је г. др. Јарослав Шафарж, директор истог Савеза, који је изнео историјат читаве досадашње акције. Делегат г. Слоб. Видаковић поднео је извештај о раду нашег Савеза на реализовању идеје словенског савеза градова и уједно, у име југословенске делегације предложио нацрт свих резолуција Конференције. Ти предлози *примљени* су једногласно, са малим изменама. Главна је тачка резолуције, да се конференција изјашњава за оснивање Савеза словенских градова, у којима би имали бити Савези градова Чехословачке, Пољске, Југославије и Бугарске. Савез ће имати задатак да путем међусобног упознавања и сарадње помогне изграђивање што боље и социјалније политике словенских градова, као и да подупре пацификацију света кроз словенску солидарност и узајамност. Конференција је изјавила жељу да и руски градови што пре суделују у раду Савеза.

Уједно је извршено конституисање привременог управног одбора Комитета, у који су ушли и два делегата из наше Краљевине.

Поред тога је одлучено да се за Конгрес изради предлог статута и идеолошког програма Свесловенског савеза. Ови послови поверени су секретарима управе свесловенског Савеза г. г. дру. Шафаржу и Сл. Видаковићу.

Конгрес се има одржати под протекторатом Претседника Чехословачке Републике г. др. Масарика. У почасно претседништво Конгреса изабрани су Министар унутрашњих послова Краљ. Југославије и г. Милутин Петровић, као претседник престоног града Београда.

Извештај управе савезе, кога је поднео секретар г. Шарић, примљен је без дискусије.

Пошто су претресани и извештаји благајне и надзорног одбора, као и буџет за 1935 год., расправљало се дуго о измени статута и правилника Савеза градова. Предложени пројекат новог правилника изазвао је двочасовну дискусију, после које је већином гласова скинут са дневног реда с тим, да се преради и пошаље градовима на поновно мишљење. О Југословенској Унији за заштиту деце дао је обавештења отправник послова г. Сл. Видаковић и позвао градове да отварањем специјалних отсека за заштиту деце посвете што већу пажњу болном problemu дечје заштите. Одлучено је, да у раду Југословенске Уније за заштиту деце и даље учествује Савез званично, а у буџет Савеза градова унета је једна скромна субвенција земаљској Унији за дечју заштиту. Затим су

расправљени предлози града Вараждина по предмету такса на признанице градских предузећа, и града Марибора по предмету испитивања грађевинског материјала.

У врло живој дискусији око циљева и реорганизације Савеза градова нарочито су запажени, између осталих, и г. г. Драг. Стојадиновић, др. Фридрих Попс, Павле Кара-Радановић (Београд), др. Ем. Богдановић (Загреб), др. Бр. Борота (Нови Сад), инж. Чавдаревић (Ниш), др. Иван Павичић (Сарајево), др. Бадовинац (Карловац), Мих. Крстић (Пожаревац), др. Ј. Путник (Бела Црква), инж. Ј. Михаиловић (Скопље), др. Фр. Никић (Бања Лука) и други.

Конгресно заседање Југословенских градова

У свечаној и лепо декорисаној сали Крагујевачког Пожарног дома одржан је Конгрес Савеза градова. Већ у девет часова сала је била пуна званичних делегата свих југословенских градова. У почасној фотељи седео је изасланик Њ. В. Краља Петра II дивиз. Ђенерал г. Ал. Стојановић. Министар унутрашњих дела заступао је виши инспектор г. др. Мајцен, министра грађевина виши инспектор г. инж. Јован Обрадовић итд. За претседничким столом били су г. г. I потпретседник Савеза г. Драгослав Стојадиновић, гл. секретар сенатор Шарић, благајник сенатор др. Емин Богдановић и отправник послова Савеза градова г. Слободан Ж. Видаковић.

Конгрес је отпочео тачно у 9 часова. Отворио га је I потпретседник Савеза г. Драгослав Стојадиновић, давши реч домаћину, претседнику Крагујевца г. Алекси Обрадовићу, који је топло поздравио све делегате:

— Од свога постанка југословенски градови стали су на чело југословенске цивилизације. Они су на њеном челу и данас, и показују довољно снаге да ту мисију врше и даље. За мене, претседника овога града и домаћина овога конгреса, велика је част да претставнике свих југословенских градова поздравим и пожелим им срећан рад, који треба да помогне крунисању великог дела изграђивању велике Југославије. У то име ја топло стежем братску руку претставницима свих југословенских градова, поздрављам их а преко њих сву југословенску браћу. Срећан вам рад! Живео Савез југословенских градова! Живела Југославија!

— Живела Југославија, живео Савез градова! одјекнуло је једнодушно салом.

Затим је председавајући г. Драгослав Стојадиновић у своме говору подвукао:

— Господо, отварам годишњу главну скупштину Савеза градова Краљевине Југославије. Историски час у коме се одржава наша скупштина сам по себи намеће нам дужност да нагласимо да се далеко чује и изван граница наше отаџбине, да су градови Југославије једно и недељиво, да ће они увек стајати на бранику права отаџбине, па ма с које стране

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

она била угрожена, да ће свим силама радити на томе да се народно јединство снажи, а држави нашој обезбеди кроз њену несаломљиву снагу далеко јачи утицај утакмици са осталим народима... —

Вама је познато, господо, да је председник на оваквим скупштинама увек председник онога града у коме се налази седиште Савеза, и да је он и председник Савеза градова. Како је г. Крбек поднео оставку на председнички положај Савеза градова, онда смо се ми на синоћној седници Пословног пленума сагласили, да ово место припада новом председнику града Загребa г. Рудолфу Ерберу. Ја молим да примите ово к знању и уједно молим г. Ербера да заузме своје место.

Тако је на предлог Пословног одбора скупштина једногласно изабрала новог председника Загребa г. Рудолфа Ербера за председника Савеза градова, те је г. Ербер преузео председничку столицу, захвалио се на избору у име града Загребa, поздравио све званичне делегате и у своме обимном говору рекао између осталог:

— Захваљујем Вам на одличном поверењу којим сте ме почастили признавши ме за председника Савеза градова Краљевине Југославије.

Ја Вам обећавам да ћу ту своју дужност вршити по свом најбољем знању, имајући у виду само интересе наших градова и њихов напредак, а по том и процват и напредак цијеле наше лепе домовине Краљевине Југославије.

Није тек случај, него нарочита патриотска намера, да се наша овогодишња главна скупштина одржава баш овде, у овом културном и напредном граду Крагујевцу, негдашњој престоници Кнежевине Србије и, што је понајглавније, у непосредној близини Опленца, нашег највећег народног светишта, вечног почивалишта Војда Карађорђа, Великог Краља Петра I Ослободиоца, а сада на највећу општу народну жалост, и Витешког Краља Александра I Ујединитеља.

Ова Скупштина Савеза и Ви господо претставници југословенских градова, имате да извршите велику и узвишену дужност и да се на гробу неумрлог Витешког Краља, поклоните сени Онога који је принео највећу жртву за снагу и моћ и за бољу и сретнију будућност наше драге Отаџбине: свој драгоцен и свети живот. То поклонство треба да буде велика национална манифестација југословенских градова, који ће пред очима целог света показати да ће они увек верно чувати и следити узвишену идеју националног и државног јединства Краљевине Југославије и да ништа није кадро сломити њихову чврсту и одлучну вољу, да сав свој рад, сва своја прегнућа, сва своја стремљења удешавају према једном једином циљу: снажењу свих народних, културних и економских снага, за процват и напредак свега народног и државног живота, свесни да ће тако најбоље извр-

шити велики аманет Краља Мученика садржан у Његовим последњим речима: „Чувајте Југославију!”

И овде, на овом месту сматрам да нам је прва дужност да искажемо највећу пошту сени блаженопочившега Витешког Краља Александра I Ујединитеља, једнако храброг и неустрашивог јунака у рату, као и мудрог и далековидог државника у миру, Онога који је своје јуначке војске водио преко дивних победа и преко незапамћених у историји страдања Албанске Голготе до коначног народног Ослобођења и Уједињења, а онда, с једнаким жаром и вером у успех, усавршавао тековине Ослобођења и Уједињења, те настојао несамо да ојача и учврсти све унутрашње снаге нашег народног живота и државе, него да јој и у страном свету прибави највећи углед, учинивши је правом и искреном заточницом светског мира и споразума међу народима. И баш у часу кад је тај Његов рад имао да буде окруњен највећим успесима, отеле су нам га оне мрачне силе, којима је Његов племенити рад квариио мутне рачуне, јер су мислиле да ће тако оборити и зграду коју је подигао тај највећи Неимар у историји нашег народа. Али су се љуто преварили, јер Његова трагична и болна смрт још нас је јаче повезала и ујединила и напунила наша срца још већом љубављу према нашој великој и јединственој Југославији и још већом спремношћу да за њу жилаво и неуморно радимо и све за њу жртвујемо.

Југословенски градови, та средишта и жаришта свега народног живота, осећају са стоструким болом големи губитак Великога Краља, јер добро знају да само Његовим сјајним делима и прегнућима имају да захвале сав свој велики напредак у доба слободног народног живота, а исто тако су југословенски градови пуни спремности и готовости да чувају и усавршавају плодове Његових идеалних настојања и да се покажу достојни оне велике љубави коју је Витешки Краљ у свако доба показивао према њиховим тежњама око напретка градова и јачања градске самоуправе. Господо претставници југословенских градова, ја Вас зато позивам да из дна наших ојађених и ожалошћених срдаца кликнемо: Вечна слава Великом и Витешком Краљу Александру I Ујединитељу!

— Слава му! узвикнули су са болом претставници свих југословенских градова и ћутањем од једног минута одао је Конгрес градова пошту сени Великога Краља. —

— Поштована господо, ону исту велику љубав и оданост коју смо осећали према Витешком Краљу Александру I Ујединитељу, преносимо у пуној мери и на Његовог драгог Сина и Наследника, Његово Величанство Краља Петра II, па Вас молим да заносно кликнемо: Живео Његово Величанство Краљ Петар II! Живео Узвишени Краљевски Дом Карађорђевића!

Живео Краљ Петар II! проломило се једнодушно кроз салу.

Затим је на предлог претседништва упућен поздравни телеграм Њ. В. Краљу Петру II и Њ. Вис. Кнезу Намеснику Павлу, па је претседник г. Ербер наставио свој говор:

Господо, поздрављам на првом месту изасланика Његова Величанства Краља, господина дивизијског ђенерала Александра Стојановића.

Господине ђенерале, ја Вас молим да код Краљевског Намесништва будете тумач искрене жалости и тешког бола што га претставници југословенских градова манифестују због трагичне смрти блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља, као и њихове спремности, да у духу Његових великих идеја наставе свој рад око напретка наше миле Отаџбине, у љубави и оданости према Његовом Величанству Краљу Петру II и у непоколебљивој верности идеји интегралног народног и државног јединства.

Поздрављам и осталу господу званичне изасланике који су нас почастили својим присуством овој нашој скупштини.

*

Господо, поред трагичног случаја који је читав наш народ у црно завио, имамо у овој години да региструјемо један необично важан догађај у животу наших градова и њиховог Савеза, а то је доношење новог, јединственог Закона о градским општинама. Тај Закон није додуше испунио све наше наде, жеље и захтеве, али то се има приписати у првом реду приликама у којима је Закон настао, и ми то потпуно схватамо те ипак поздрављамо доношење тога Закона, који значи велики преокрет и напредак у нашем комуналном животу. Ви знате врло добро да су наши градови досад били управљани по разним партикуларним законима, који су се међу собом много разликовали у основним начелима градске самоуправе, и који су у многоме већ давно били несавремени. Сада имамо јединствени Закон о градским општинама, па ће се комунални живот свих наших градова у целој Држави развијати на једној јединственој бази, чиме ће бити увелико олакшано делање Савеза градова.

У раду нашега Савеза био је од његова постанка па до најновијег доба главни предмет Закон о градовима. Овим предметом бавиле су се многе седнице Пословног одбора, конференције и главне скупштине. Али варао би се ко би мислио да је Савез градова доношењем новог Закона изгубио разлог свога опстанка и да је постао излишан. На супрот, Савез градова једва је дочекао нови Закон о градским општинама, и то баш зато да би могао на том јединственом основу што јаче проширити и продубити свој рад на уна-

пређивању наших градова, њихове администрације и њихових установа. Сваки Закон показује своје добре и рђаве стране тек у практичној примени. Зато ће бити један од првих задатака Савеза градова да будно пази како би се нови Закон у пракси примењивао што либералније и на што већу корист градова, и да живо настоји око измене свих његових одредаба које би кочиле нормални развитак градова. Исто тако ће практични живот показати да је на свим подручјима комуналног живота увек потребна што тешња повезаност градова, јер се само заједничким радом и колаборацијом усредсређеном у једној јакој организацији, могу постићи они резултати који су потребни за снажан и напредан живот градова и за јачање њихове самоуправе. Зато Вас, господо, молим да чувате Савез градова као зеницу свога ока и да у њему гледате најјачи ослонац и штит својих интереса, који само у сложном раду могу да нађу своје остварење.

Да би се потпуно извршила унификација комуналног законодавства, Савез градова мораће наставити акцију у циљу доношења јединственог закона о самоуправним финансијама, и то таквог закона који ће градовима гарантовати слободан полет и развитак у првом реду што већом слободом код увођења градских прихода. Поред тога биће потребно да се што пре изврши и изједначење законодавства на свим подручјима јавне управе где још није спроведена.

Нема сумње да ће сада, након доношења новог Закона о градским општинама, а нарочито с обзиром на општу економску кризу од које још увек тешко страда наша привреда, сваки нови дан доносити нове потребе и тежње градова и да ће зато бити потребне многе нове иницијативе и важни радови, што ће све јасно показати да је Савез градова наша неминовна потреба и да га ваља свим снагама подржавати и помагати, као што и он помаже градове у њиховим више пута врло тешким приликама и животним питањима...

Иако Савез градова у појединим својим акцијама није успео, ипак можемо мирне душе рећи да он свуда, па и код највиших државних власти, наилазили на обзир и уважавање, па се надамо да ћемо у том погледу у будућности још више напредовати, а онда ће нам и успеси бити већи и значајнији.

За пораст угледа нашег Савеза градова биће од велике важности, ако дође до коначног оснивања Словенског савеза градова за које су учињени припремни радови на конференцијама Комитета за образовање Конгреса словенских градова, које конференције су одржане у Прагу и Београду. Тој акцији желимо најбољи успех.

Завршавам са жељом да ова наша скупштина, а још више будући рад Савеза гра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 дова, на основу новог Закона о градским општинама, донесе што више користи у комуналном животу југословенских градова, а с тиме и у животу наше драге Отаџбине Краљевине Југославије". Завршио је претседник г. Ербер.

Пре него што је пошао делегат Њ. В. Краља, дивиз. ђенерал г. Александар Стојановић узео је реч и одржао један топао говор, који је једнодушно поздрављен од целога Конгреса. Свој говор изасланик Њ. В. Краља ђенерал Стојановић завршио је овим топлим речима:

— Господине претседниче, господо делегати као изасланик Њ. В. Краља (Сви присутни устају и кличу: Живео Краљ!), а по налогу Краљевских Намесника, мени је част да Вас поздравим и да вам пожелим срећан рад на данашњем конгресу.

Господо делегати, симболички значај који има данашњи ваш састанак у Крагујевцу треба да вам буде потстрек на што интензивнијем раду у изграђивању наших лепих градова широм целе Краљевине Југославије. Тај значај повећан је тиме што ви ваш данашњи конгрес одржавате у Крагујевцу, у срцу Шумадије, одакле је планула прва искра за слободу целог нашег народа. Тај значај појачан је још тиме што се ви налазите на 40 км. од места на коме почивају Свете сени нашег неумрлог Витешког Краља Александра I Ујединитеља. Руковођени идејама које је наш врховни командант и Краљ Ујединитељ имао као идеје водиље, ви треба да продужите да идете стопама и стазама које је он показао и које су садржане и у Његовим последњим речима, изговореним на Његовом последњем даху: *Чувајте Југославију!* Желећи Вам срећан рад, ја Вас поздрављам са ускликом: Живели и срећан вам посао! (Буран и дуготрајан аплауз и једнодушан узвик: Живео Краљ Петар II!)

Одласком изасланика Њ. В. Краља, који је испраћен дуготрајним и једнодушним усклицима конгреса Краљу Петру II, свечани део Конгреса је завршен и отпочео је радни део конгреса, који је трајао са малим прекидом, све до 7 часова увече.

Извештаји о раду управе Савеза градова примљени су једногласно, а на предлог делегата гр. Београда г. Павла Кара-Радовановића, конгрес је одао признање управи на њеном досадашњем раду. Исто тако примљени су извештаји и благајне и надзорног одбора, кога је прочитао претседник Панчева г. др. Мих. Атанацковић. Измена правилника — статута Савеза градова скинута је с дневног реда с тим да се предложени пројекат допуни и пошаље претходно свима градовима на писмене примедбе. Буџет Савеза градова за 1935 год, усвојен је по предлогу Управе. Одлучено је да орган Савеза градова буде и даље „Савремена Општина“, одлични часопис

за комуналну и социјалну политику, чији је уредник г. др. Милослав Стојадиновић, народни посланик и један од првих потпретседника Савеза градова.

Како је ове године истекао мандат Пословном одбору, Надзорном одбору и Обраничком суду Савеза градова, који су органи били бирани на главној Савезној скупштини, одржаној 1931 године у Сарајеву, имала се на овогодишњем конгресу изабрати нова управа Савеза градова.

Међутим, с обзиром на околност што ускоро треба да буду извршени избори градских већа по новом Закону о градским општинама, а савезни органи бирају се на три године, Претседништво Савеза градова замолило је још пре овог Конгреса све чланове за писмено мишљење, не би ли се поменути избор савезних органа одложио до увођења нових градских већа, тако да би избор нове савезне управе извршила главна скупштина Савеза градова састављена од делегата нових градских управа. Од 55 градова, који су одговорили на поменути распис, 47 се изјаснило за одлагање избора савезних органа, а само 8 за то да се тај избор изврши без обзира на изборе нових градских управа.

С обзиром на то, као и с обзиром на околност што се ради нов правилник Савеза градова, који предвиђа друкчију организацију савезне управе, предложено је Конгресу да се избор органа Савеза градова одложи до прве идуће редовне главне скупштине, што је Конгрес једногласно и усвојио.

Затим се прешло на обимну дискусију по многим писменим предлозима чланова Савеза градова и то у већини из области комуналних финансија, урбанистичких проблема, социјалне политике и комуналне јуриспруденције наших градова, као и о оснивању Свесловенског Савеза градова.

Овим дискусијама дате су многе смернице управи Савеза у њеном будућем раду.

Одлучено је да се идући конгрес Савеза градова одржи на Цетињу и то тек по извршеним изборима нових градских већа. Као резултанте рада како пословних пленума и секција, тако и саме скупштине, Конгрес је донео једногласно своје резолуције у којима се једнодушно подвлачи:

Завет свих градова да ће сложено чувати Велику Југославију

„Југословенски градови, окупљени у Савезу градова Краљевине Југославије, обузети тешким и неутешним болом због трагичне смрти нашег љубљеног и непрежаљеног Владоаца, Витешког Краља Александра I Ујединитеља, који је својим племенитим и мудрим радом на великом делу општег светског мира, нашу Отаџбину учинио јаким и угледним чиниоцем у колу европских народа, изјављују пуну спремност да, у духу Његових великих и вечних идеја, свим својим моралним и ма-

теријалним снагама и даље сарађују на јачању и усавршавању великих тековима народног Ослобођења и Уједињења, и да пренесећи сву голему љубав, коју су гајили према блаженопочившем Витешком Краљу на његова драгог Сина, Његово Величанство Краља Петра II, чувају као вечан аманет нашу јединствену, велику и моћну Краљевину Југославију.”

О новом закону о градским општинама

„И ако нови Закон о градским општинама није донео југословенским градовима испуњење свих његових очекивања, нада и жеља, ипак они, путем свога Савеза, радосно поздрављају доношење тога Закона, благодарећи Краљевској Влади и Народном претставништву, што су тим Законом напоком ударили основ јединственог развитка градова, не само на корист његову него и на корист читаве Отаџбине, којој су градови најјачи ослонац целокупног културног и економског напретка.”

„Савез градова моли Краљевску Владу да би у вршењу врховног надзора над градским општинама што либералнијом применом одредаба новог Закона о градским општинама ублажила његове оштрине, нарочито при оцењивању целисходности на подручју финансијског газдовања градова, водећи рачуна о економској снази и осталим приликама сваког појединог града, и имајући у виду да је културни и економски напредак градова уједно и напредак државне целине.”

„Будући да у новом Закону о градским општинама има неколико одредаба које допуштају разна тумачења, а интерес не само градова него и Државе захтева што једнообразнију примену законских одредаба, Савез градова моли Краљевску Владу да сходним упуствима протумачи поменуте нејасне одредбе Закона, како је то Претседништво Савеза градова нарочито претставком затражило.”

„Како градови, који су до сада вршили све послове опште управних власти првог степена, имају у тим пословима сву потребну праксу и рутину те дају гаранцију да ће, својим сталним и извезбаним чиновничким кадром, и у будуће те послове барем тако успешно вршити као и средња начелства, чији чиновници се често мењају те не могу потанко да упознају прилике у дотичном граду. Савез градова моли Краљевску Владу да би, користећи се правом које јој даје Закон о градским општинама, оставила у надлежности поменутих градова, у колико то буду тражили, све послове опште управних власти првог степена, а осталим градовима, који то буду желели, да би проширила надлежност у пословима опште управе и преко оног минимума што им га даје сам Закон о градским општинама.

За правично регулисање чиновничког питања

„Савез градова моли Краљевску Владу да код доношења Уредбе о упоређењу звања градских и државних службеника има у виду да је градска служба, због велике компликованости читавог културног, привредног и социјалног живота градског становништва много тежа и да се за њу тражи много веће опште знање и већа стручна спрема него за службу код државних првостепених власти, те да је зато неминовно потребно да се градским службеницима свих струка осигура онакав материјални положај и напредовање које одговара важности и тежини њихове службе.”

„Савез градова моли Краљевску Владу да укине односно барем знатно ублажи Уредбу о смањењу припадности службеника, која је тешко, а у неким случајевима и катастрофално погодила градске службенике, нарочито оне са малим припадностима и узроковала велико поремећење у њиховим породичним односима, а да на другој страни, с обзиром на релативно мали број таквих службеника, није донела никакво осетљивије растерећење градским буџетима, а према томе ни грађанима дотичних градова.”

За закон о самоуправним финансијама

„Како унификација основног општинског законодавства неће бити потпуно извршена док не буду донесени још и јединствени прописи о финансијском газдовању општина, Савез градова понавља свој већ истицани захтев и моли Краљевску Владу да што пре спреми пројекат Закона о самоуправним финансијама којим ће бити фаворизиран здрав развитак градова и загарантован њихов слободан полет и напредак на свим подручјима културног живота.

Савез градова уједно моли да би му пројекат таквог закона свакако био достављен на мишљење.

Савез градова понавља свој захтев за што скорије доношење закона о самоуправним штедионицама са свим правима и повлашћима које уживају повлашћене државне новчане установе.”

О увођењу социјалног приреза за неупослене

„Савез градова моли Министарство финансија да би и ове године градовима, који то затраже, дозволи завођење привремених дажбина за социјалне сврхе на терет имућнијих слојева грађанства ради сузбијања неупослености, односно ублажавања њених тешких последица.”

За измену и допуну Грађевинског закона и закона о недржавним путевима

„У вези обимних претставки што их је Савез градова поднео Министарству грађе-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

вина на основу одлуке седнице Пословног одбора, одржане 1 јуна 1934 год., у Београду, Савез градова моли Краљевску Владу за што скорије доношење Закона о изменама и допунама Грађевинског закона и Закона о недржавним путевима."

За електрификацију земље

„Обнављајући своје жеље, садржане у резолуцијама прошлогodiшње главне скупштине, одржане у Новом Саду, Савез градова моли Краљевску Владу за што скорије доношење Закона о електрификацији земље, односно за израду генералног плана електрификације земље, за уском колаборацијом између градова, бановина и Државе, тако да јавноправна лица задрже вођство електрификације земље у својим рукама, а спровођење опште електрификације да буде поверено у првом реду градовима и њиховим предузећима, уз потпору и олакшице од стране Државе.

О наплати самоуправних приреза из ранијих година

„Савез градова моли Господина Министра финансија да би изменио своје објашњење у погледу примене § 28 Закона за измене и допуне Закона о непосредним порезима на самоуправне прирезе, тако да се погодност оброчног отплаћивања државних непосредних пореза не би односила и на самоуправне прирезе, јер иначе настају велика поремећења у равнотежи општинских дажбина, који предвиђају приход од заостатака на самоуправним прирезима из ранијих година."

Једнодушан поздрав оснивања Савеза Словенских градова

„Савез градова радосно поздравља оснивање Савеза свесловенских градова, за које су извршени припремни радови на конференцији Комитета за организовање конгреса градова словенских земаља, одржаној, уз учествовање делегата југословенских градова, у месецу јуну ове године у Прагу."

После једногласног пријема свих резолуција, прешло се на стручне реферате и предавања из области комуналне политике, урбанизма и из историје наших градова.

Директор Крагујевачке гимназије проф. Павловић одржао је врло занимљиво предавање из историје града Крагујевца.

Одлично импровизовано предавање „Однос града према селу" одржао је г. др. Милослав Стојадиновић, народни посланик и познати комунални писац. Г. др. Стојадиновић доказао је овим предавањем да антагонизам града и села припада прошлости и историји и подвукао је све корисне моменте, културне, хигијенске, привредне, еугеничне и др. који се манифестују у благотворној сарадњи града и села.

Др. Станко Мајцен, виши инспектор Министарства унутрашњих дела, одржао је високо теориско предавање о основним начелима новог закона о градским општинама.

Практички за градске претставнике било је најкорисније предавање инж. Јована Обрадовића, вишег саветника Министарства грађевина о примени Грађевинског закона.

Пре поподневних предавања Крагујевац је приредио свечан банкет свима делегатима, на коме је одржано много здравица и лепих говора о југословенској једнодушности свих наших градова. Претседник Крагујевца поздравео је новог претседника Савеза г. Ербера, као и захвалио се у име градских општина Отправнику послова Савеза градова у Београду на његовом непрекидном и успешном свршавању многобројних послова градова. У име управе Савеза одговорио му је претседник г. Ербер једним лепим говором. Нарочито су запажени високо патриотски и топли говори Д-р Јована Путника (Бела Црква), Ивана Тавчара (Љубљана), Крсте Новаковића (Крушевац) итд.

После завршеног Конгреса, делегати градова прегледали су урбанистичко-грађевинску изложбу развита Крагујевца, обишли радове на грандиозном водоводу, посетили споменик палим Шумадинцима, чехословачко гробље, Војно-технички завод, стару цркву и остала историска места у Крагујевцу.

А сутра дан, 10 децембра, претставници свих градова отишли су аутомобилима на Оплепац где су на гроб Великога Краља положили сребрни венац Савеза градова Краљевине Југославије и заветовали се да ће сви југословенски градови сложено чувати Југославију. Пред гробом Витешког Краља Александра I Ујединитеља претседник Савеза градова и града Загреба г. Рудолф Ербер говорио је у име Савеза градова.

После заветовања пред Краљевим гробом, претседници и претставници градова отпутовали су у своје градове — на све стране моћне и велике Краљевине Југославије.

Скупштина Југословенске уније за заштиту деце

Као што на пр. Савез градова Краљевине Југославије преставаља врховни комунални форум у нашој Држави, тако исто и Југословенска Унија за заштиту деце претставља синтетично вођство целокупне акције на заштити деце у нашој Краљевини, од акције званичне, државне па преко комуналне до друштвене и полуприватне. Преко седамдесет највећих социјалних, каритативних, хуманих и културних друштава и организација учлањено је у Земаљској Унији. Ту су, између осталих, Црвени Крст, Коло Српских сестара, Југословенски женски савез, Материнско удружење, Српска мајка, Народна заштита, Савез хуманих друштава, универзитетске дечје клинике, Савез сокола, Јеврејска женска друштва, Савез скаута, антиалкохоличарске организације, сва дечја обданишта, Министарство социјалне политике и народног здравља, Министарство просвете, Министарство физичког васпитања, Савез градова, Професорско и Учитељско удружење, Удружење дечјих лекара итд., итд.

Координираном акцијом свих ових организација, а под вођством Уније за заштиту деце, ради се на што снажнијој и што ефикаснијој и свестраној заштити деце.

Зато се у рад и успех Уније, на чијем се челу налази као почасна претседница Њено Величанство Краљица Марија као Највећа Мајка, дубоко верује, јер се само удруженим снагама може помоћи и решити бар до граница могућности најтежи друштвени проблем — питање заштите све наше деце.

Земаљска унија за заштиту деце одржала је 16 о. м. своју редовну годишњу скупштину у свечаној сали Црвеног крста. Скупштини су присуствовали делегати свих организација за дечју заштиту и изасланик Њ. В. Краља. Званични делегат Мин. просвете био је г. Антон Скала; Мин. соц. политике г-ца Милена Атанацковић; Мин. за физичко васпитање г. др. Ал. Стефановић; Савеза градова г. Слободан Видаковић итд.

Скупштину је отворио Претседник Уније г. проф. др. Јосип Шиловић једним лепим комеморативним говором, посвећеним успоми на Блаженопочившег Највећег Роди-

теља Уједињене Југославије — Витешког Краља Александра I.

Скупштина Уније одала је најсмернију пошту Великој Сени Витешкога Краља, који је са пуно родитељске љубави био највиши Покровитељ Уније.

Пошто је, затим, прочитао поздравне телеграме Њ. В. Краљу Петру II и Претседници Уније Њ. В. Краљици Марији, Претседник г. др. Шиловић истакао је значај проблема дечје заштите у овим тешким социјалним приликама и по том дао реч гл. секретару проф. др. Божидару Зечевићу.

Главни секретар Уније г. Зечевић прочитао је обиман извештај о раду Управе Уније у прошлој години.

Из тога извештаја, између осталог, види се:

— По иницијативи Међународне Уније за помоћ деце у Женеви, а у споразуму са Главним одбором друштва Црвеног крста у Београду, основана је Југословенска Унија за заштиту деце на скупштини од 9 јула 1933 године у Београду.

Југословенска Унија за заштиту деце основана је са задатком да у Југославији непосредним радом и пропагандом приведе у дело Женевску декларацију о правима детета. Да што боље постигне тај циљ, Унија је себи ставила у задатак да потпомаже проучавање метода заштите деце и да пропугира најподесније методе; да ствара везу и колаборацију између државних, самоуправних и приватних организација, које се искључиво или делимично баве заштитом деце; да у случајевима великих катастрофа предузима непосредне акције за заштиту пострадале деце, а у нормалним приликама да врши заштиту само преко својих учлањених организација, које помаже из својих сретстава; да потпомаже стварање нових организација дечје заштите.

Да би Унија дала акцији на пољу заштите деце у Нашој Држави што више маха, она је ставила себи у задатак и издавање информативног органа за претресање дечјег питања, организацију дечјег дана сваке го-

дине и репрезентацију наше децје заштите на међународним форумима..."

„Решено је било да се упоредо са овом скупштином одржи и Конгрес и да се на њему расправљају следеће теме:

1) Заштита деце у породици властитој и страниј.

2) Расна хигијена и заштита деце."

На молбу Главног одбора Уније Њено Величанство Краљица Марија, која је одувек посвећивала велику пажњу питању децје заштите, благоизволела је да се прими почасног претседништва.

Министарство социјалне политике и народног здравља, просвете и за физичко васпитање народа, као и Савез градова признајући сву важност организовања у нашој земљи Савеза друштава, која се баве заштитом деце, одредили су у смислу правила Уније своје претставнике.

Оснивањем Југословенске Уније престао је да ради Одбор за помоћ деци, који је основан 1922 год. и Одбор за прославу Дечјих дана, а њихова имовина и библиотека предате су Управи Уније.

За време од 9 јула 1933 год. до 15 децембра 1934 год. Главна управа је одржала 27 седница. У своје раду Управа је поклонила главну пажњу проучавању нарочито норми о заштити деце које прописује нов Закон о градским општинама, као и Закон о народним школама; пропаганди идеја Југословенске уније; приређивању децје недеље, проширењу и учвршћивању организације и организацији првог конгреса Уније.

После свога оснивања, Југословенска Унија је послала свима друштвима у нашој земљи, која се баве заштитом деце, распис и упитник који су друштва требала да попуне и да врате Унији, како би се она детаљно упознала са њиховим радом.

До сада се Унији пријавило 77 друштава — чланова.

Како је настало време да се организација Југословенске уније прошири и учврсти у целој земљи, приступило се организовању бановинских одбора Уније. Израђен је нацрт Правилника, који је разаслат бановинским одборима Друштва Црвеног крста и другим друштвима у бановинским центрима, који су до сада потпомагали рад Уније, с тим да се организују као бановинске организације.

Главни одбор Уније за заштиту деце организовао је прославу Дечје недеље у нашој Држави, у свима градовима. То је била прва јавна манифестација Југословенске Уније за заштиту деце. Циљ је прославе био да се заинтересују широки слојеви народа за децје питање и да се укаже на потребу развијања и координисања рада на децјој заштити код нас. Како се ове го-

дине навршило 10 година од доношења Женевске декларације о правима детета, то је по предлогу Међународне Уније за време Дечје недеље упозната наша шира јавност са садржином ове декларације.

Увод у децју недељу била су предавања, одржана по свима основним, средњим и стручним школама, а по специјалном одобрењу Министарства просвете и Министарства трговине и индустрије. Предавања са насловом: „Помозимо деци” штампана у облику брошуре у 16.000 примерака ћирилицом, латиницом и словеначки послала је Унија свима школама у Држави са осталим материјалом за прославу, и то: плакат са текстом Женевске декларације и амблемом Међународне уније за помоћ деци (штампан у 20.000 примерака) и значке (500.000 комада).

У недељу 6 маја почела су предавања истакнутих наших друштвених радника и стручњака на народним универзитетима и преко радија. По часописима и дневним листовима писани су чланци о начинима и важности децје заштите. На Коларчевом универзитету у Београду, серију предавања отворио је претседник г. др. Јосип Шиловић и говорио је о „Заштити напуштене деце”, Радио-станице у Београду, Загребу и Љубљани у току целе недеље давана су предавања из главних области заштите деце.

Ту су, између осталих, одржали предавања у име Уније чланови главне управе г.г. проф. др. Јосип Шиловић, проф. др. М. Аброжић, проф. Бож. Зечевић, Слободан Видаковић, проф. Антон Скала, др. Марија Гајић, Милена Атанацковић, др. М. Поповић и др.

Унија је преко учлањених друштава организовала конкурсе најбоље однеговане деце и спремила друге приредбе, којима је популарисано савремено схватање о подизању и васпитању деце и омладине. Министарство социјалне политике и народног здравља препоручило је свима својим установама да сарађују приликом прославе дечјих дана са друштвима за заштиту деце. Исто тако и Савез градова Краљевине Југославије ставио је у дужност свима градовима да свесрдно помогну ову као и остале акције Уније за заштиту деце.

У Дечјим данима узела је најживљег учешћа нарочито Београдска општина. У њеним саветовалиштима за матере, одојчад и малу децу награђивана су најбоље однегована деца. Одржан је и низ лекарских предавања. У саветовалишту на Пашином брду и селу Борчи на територији Београдске општине, одржан је течај о хигијени одојчади. У Борчи је приређена и изложба о хигијени одојчади и мале деце.

Нарочито много је допринела Београдска општина популаризацији децјег питања тиме што је њен часопис „Београдске општинске

новине" поводом Дечје недеље издао посебну едицију посвећену дечјој заштити, за коју је уводни чланак написала лично Њ. В. Краљица Мајка, почасна претседница Уније.

Ова је књига штампана у 16.000 примерака и послата свима општинама. На тај начин општине су се упознале са радом Југословенске Уније и многе су од њих одлучиле да организују својом иницијативом прославу дечје недеље.

Већина установа и организација су веома активно сарађивале у тој манифестацији.

Да наведемо, примера ради, неколико организација и установа:

На позив Уније, Завод за здравствену заштиту матера и деце у Београду је отворио за време дечје недеље сталну изложбу хигијене одојчади и мале деце у Заводу; награђена су у Саветовалишту деца која су са успехом негована у сеоском одељењу заводске колоније у Милошевцу, награђивана су са успехом негована сеоска и колонијска деца итд. Сем тога Завод је сарађивао и са Београдском општином у манифестацији Дечје недеље.

Фонд за стварање и одржавање радничких установа награђивао је најбоље однеговану децу у својим обдаништима.

Материнско удружење у Београду награђивало је у свом Дому мајке са највећим бројем добро однеговане деце, а награђиване су и сељанке — мајке у селу Винчи и то повојницама и разним хигијенским потребама и дипломама. Осим тога, у Материнском удружењу обављено је крштење десетог детета једног Београђанина, коме је кумовала једна чланица Материнског удружења. За награђивање деце дала је свој прилог Њ. В. Краљица.

Друштво Српска мајка, са свим својим пододборима, приредило је конкурс најбоље однеговане деце од 8—18 месеци. Деца су награђивана новчаним наградама и дипломама. Прву награду дала је Друштву Њ. В. Краљица Мајка.

Дечја обданишта и друге дечје установе у Београду и у другим градовима Краљевине награђивали су најбоље однеговану децу на разне начине.

Приређене су у Београду, као и у Загребу, Скопљу, Новом Саду и другим градовима Југославије дечје манифестације. У многим поворкама је узимало учешћа по неколико хиљада деце од претшколског доба па до омладине из соколских и скаутских организација. Мања деца возила су се у Београду у градским камионима, који су били искићени зеленилом и друштвеним и државним заставама. Деца у поворци и на камионима носила су натписе у којима је било укратко изражено што треба деци.

Нарочито је лепо изведена манифестација деце у Херцег Новом, где се у то време на-

лазила Почасна Претседница Уније Њ. В. Краљица Мајка. Док су деца са заставицама пролазила, Њено Величанство са причевима је са балкона посматрала поворку. —

Главни одбор је са пуно наде очекивао да ће Конгрес много користити нашој дечјој заштити и то не само њеној популаризацији, него и њеном стручном и методичном усавршавању.

Мучничка смрт нашег највишег покровитеља, Блаженопочившег Витешког Краља Александра I Ујединитеља бачила је цео народ и Унију у дубоку жалост, те је тако и Конгрес морао бити одложен на неизвесно време, а Главна годишња скупштина морала се одржати скоро два месеца доцније, него што је правилима предвиђено.

Одбор за помагање деце по фотокартама вршио је заштиту деце преко Међународне Уније за помоћ деци у Женеви, и предлагао је кандидате за адоптовање.

Поред осталих акција за заштиту деце, Главни одбор посветио је пажњу шегртском питању и отворио анкету поводом случаја, који је указао на потребу таквог корака.

Затим је главни одбор предузео кораке код Мин. просвете да се Барловчев фонд, намењен у корист сирочади, приведе сврси.

На годишњој скупштини Међународне уније за помоћ деци у Женеви, која се одржала 21 априла 1934 год., примљена је наша Унија за редовног члана ове међународне установе.

Добротвори из иностранства шаљу преко Међународне уније у Женеви месечну помоћ сиромашној деци у нашој Држави. „Кумови“ (заштитници) шаљу својим штићеницима, децу коју приме за своју „кумчад“, сталну месечну помоћ, која износи у нашем новцу око 100 динара за једно дете. Добротвори дозначују помоћ преко Међународне уније у Женеви, а помоћ дели Југословенска Унија у Београду деци која остају у породицама.

Помоћ која се шаље деци не предаје се њиховим породицама у готову, него у намирницама које прописује Међународна унија, или у млеку и хлебу.

Југословенска Унија позвала је своја друштва да по угледу на овај каритативни рад племенитих дародаваца из иностранства настоје да нађу добротворе („кумове“) и у нашој земљи, који ће на сличан начин помагати децу сиромашних породица.

Г-ђа Смол, делегат Међународне уније за заштиту деце у Женеви, приликом доласка у Београд у октобру о. г. саопштила је на седници Главног одбора да ће се на иницијативу Међународне уније одржати крајем септембра или почетком октобра 1935 године прва Балканска конференција за заштиту деце у Цариграду или Атини. Конференција има за циљ да пружи могућност за приказивање резултата рада и стеченог искуства и да се те-

мељно проуче начини рада за развијање националне заштите деце, као и да се установе могућности за колаборацију на томе пољу међу балканским народима.

У организовању Конференције узеше учешћа: Албанија, Бугарска, Грчка, Румунија, Турска и Југославија.

Рад ове прве Конференције биће подељен на секције:

1) заштита и помоћ нормалној деци у Балканским државама;

2) здравствена заштита деце на Балкану.

Поводом трагичне смрти нашег Блаженопочившег Краља, Главни одбор Уније основао је „Фонд Витешког Краља Александра I Ујединитеља за подизање дечјих установа” и из њега ће се помагати учлањена друштва која оснивају установе у дечју корист.

На крају ових извештаја Управа Југословенске Уније изјавила је своју дубоку захвалност друштву Црвеног Крста, које је у свакој прилици излазило у сусрет Унији; Министарству социјалне политике и народног здравља, које је одобрило новчану помоћ: Београдској општини која је највише допринела манифестацији „Дечје недеље” и свима друштвима, установама и сарадницима, који су рад Уније потпомагали” итд.

Извештај о раду Главног одбора у 1934 г. примљен је једногласно. Исто тако и благајника (г. др. Милана Петровића, шефа дечјег одељења Држ. болнице) и председнице Надзорног одбора г-ђе Персе Продановић. На предлог г. др. Мих. Сарвана, делегата корпорације дечјих лекара, који је нарочито истакао значај стварања бановинских мрежа Земаљске Уније, одато је признање Управи Уније на њеном досадашњем раду. Затим се развила дискусија о поједним проблемима дечје заштите у којој су учествовали г. г. др. Милош Ђ. Поповић, проф. др. Ал. Костић, Васе Лазаревић, Влада Павловић, г-ђа Лепосава Петковић, проф. др. Матија Амброжић и г-ђа др. Марија Гајић, која је мотивисано поднела један врло умесан предлог о обезбеђењу материјалних сретстава за акцију дечје заштите у 1935 години.

Пошто је прихваћена и измена појединих чланова Статута — Правилника Уније — из-

вршен је избор новог Главног одбора Земаљске уније за заштиту деце:

За председника изабран је г. проф. др. Јосип Шиловић, сенатор и председник Народне заштите. За потпредседнике г-ђе Нака Спасић (делегат Црвеног крста), Лепосава Петковић, Председница Југословенског женског савеза и проф. др. Матија Амброжић, шеф дечје универзитетске клинике; за секретаре проф. др. Божидар Зечевић (подмладак Црвеног крста) и Влада Павловић (делегат Мин. социјалне политике). За благајника г. др. Милан Петровић, шеф одељења за дечје болести држ. болнице. За чланове Главне управе г-ђа Зорка Влајић, Председница Материн. удружења, г-ца Мирка Грујић, Председница Кола српских сестара, г-ђа Мила Лазаревић, Председница „Српске мајке”, г-ђа Вера Ивана Петровића, Краљ. Намесника, г-ђа Олга Богдановић (Одбор женских друштава), г-ђа Десанка Ристовић (Загреб), г-ђа В. Новак (Љубљана), г-ца др. Душанка Вићентијевић (Скопље), г-ца Милена Атанацковић, шеф Одељења за заштиту деце Мин. социјалне политике, г. г. др. Милош Ђ. Поповић (антиалкохол. друштва), проф. др. Алекса Костић, председник Друштва за заштиту деце, Васе Лазаревић, члан Одбора Црвеног крста, др. Јован Ненадовић, председник Савеза хуманих друштава (Нови Сад) др. Бранко Муачевић (Осијек), Антон Скала, референт Мин. просвете, Слободан Видаковић, отправник послова Савеза градова и др. Александар Стефановић, шеф Министарства за физичко васпитање.

У Надзорни одбор г-ђе Персе Продановић, потпредседница Кола Српских сестара, Јела Демајо, председница Женског јеврејског друштва, Јела Спасић, и г. г. др. Фрања Горжић, начелник министарства и др. Хранислав Јоксимовић (Скопље).

Пошто су исцрпљене и остале тачке дневног реда, годишња скупштина Уније за заштиту деце завршена је око 11 часова пре подне и одмах је одржана радна седница новоизабраног Главног одбора, чије је председништво примила у аудијенцију Њ. В. Краљица Мајка.

Конгрес федерације словенских апотекара у Београду

Као пијемонт Југословенства и као културна и привредна престоница Балкана, Београд постаје све више средиште и центар међународних културних манифестација а нарочито манифестација свесловенства. После конгреса Савеза свих словенских градских штедионица у Београду, ове године одржана још једна стручна свесловенска манифеста-

ција: Конгрес федерације словенских апотекара,

На овом Конгресу учествовала су сва апотекарска удружења Чехословачке, Пољске, Бугарске и Југославије.

Делегације словенских апотекара, а нарочито Бугарских, сачекани су на жељезничкој станици од председништва комора наших

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

апотекара. Топлим говором, у име Београда, пожелео им је добродошлицу г. Мг. Јован Викторовић, дворски апотекар и већник гр. Београда, г. Викторовић завршио је свој говор овим речима:

„У моменту када ступате на тло Београда, престонице наше дичне Југославије, желим пре свега, пре почетка рада нашег конгреса, ради чега се овде и скупљамо, да увек имате пред очима, да се налазите у братској земљи.

„Ја Вам желим, да се у нашој милој Југославији, чији Вам Београд отвара своје срце, осећате као у својој рођеној домовини, као у својој рођеној кући.”

Конгрес је у Београду трајао пуна два дана и дао одличних резултата на студиозном проучавању и расправи свих актуелних питања из обимне области апотекарске знаности.

Београдска општина, која са пуним смислом гостољубивог домаћина, пружа велику пажњу свима међународним конгресима и скуповима у Београду, а нарочито словенским, и овога пута похвално је извршила своју дужност.

На самом Конгресу имала је своје еминентне претставнике г. г. Мг. Јована Викторовића, Бранислава Ђирковића и др. Поред министра социјалне политике и народног здравља, претставника универзитета итд., на Конгресу је поздравио свесловенске делегате претставник београдске општине г. Мг. Бранислав Ђирковић, апотекар и градски већник града Београда. Свој лепој говор г. Ђирковић је завршио овим речима:

„У име Београдске општине, као њен претставник, поздрављам овако импозантан скуп словенских научењака и апотекара, који су учинили велику почаст нашем мученичком и гордом граду Београду, који је дочекао и испратио многе инвазије и доживио данашње дане слободе и уједињења, и благодарим Вам, господо научењаци и апотекари, што је Ваша одлука пала да баш Београд, срце наше земље, изаберете за место тако важних и знаменитих научних саветовања и одлучивања. Први је Конгрес федерације словенских апотекара одржан у Варшави, у пространој пољској земљи, у земљи Мицкијевића и Пилсудског, други у златном Прагу, у земљи Масарика, а трећи Конгрес одржава се у старом, историјском Сингидунуму, који памти још доба римске империје, а у наше је дане цветни и напредни Београд, челник наше лепе и драге Југославије”.

Београдска општина приредила је у великој сали „Занатског дома” свечан банкет учесницима Конгреса Федерације словенских апотекара. Госте је дочекао и на банкету поздравио претставник београдске општине већник г. Мг. Бран. Ђирковић, који је, између осталог, рекао:

„Београдска општина и наш лепој вишешки Београд са особитим задовољством, чашћу и усхићењем поздравља претставнике трећег Конгреса Федерације словенских апотекара желећи слогу, срећан рад и успех великог дела, које је започела наша Федерација. Престоница Југославије поносна је што јој се дала прилика, да Вас братски прими у свој гостољубиви дом и загрљај и што ће се тако значајне и плодноне одлуке да донесу на његовом тлу. Београд, Београђани и сви ми Југословени, свесни смо значаја овога састанка и његове далекосежности. Само присуство Ваше, наше драге браће Бугара, Чеха, Пољака и нераздвојних наших пријатеља Француза, залога је и доказ наше сигурне, лепе и велике будућности, која је пред нама на домаку и у велико се већ назире. Сви ови наши састанци и све ове наше везе говоре јасно и очито свима и свакоме, да се велика славенска сфинга буди и да долази наше време, време Словена, у коме ће они имати да кажу своју мушку и одлучну реч и да даду своју пуну меру на својим пољима људске делатности.

Желећи успеха у раду и најлепши провод у Београду, ја Вас у име Београдске општине и Београђана поздрављам из свег срца и дижем ову чашу са: Добро нам дошли мили гости и живела наша драга браћо Словени!

На овом искреном и топлим говору г. Мг. Ђирковића, претставника општине града Београда, захвалио је дужим говором у име бугарске секције Федерације словенских апотекара г. апотекар Малинов. У име чехословачке секције говорио је потпретседник Федерације г. Пасаричек из Прага, и захвалио на лепом, искреном и братском дочеку и пријему у лепом Београду, а у име пољске секције Федерације изрекао је топлу захвалницу на пољском језику претседник Пољског општег апотекарског друштва г. Филиповиц, док је у име Министарства народног здравља републике Пољске говорио г. Мг. Соколевиц из Варшаве.

